

Rapport

Regiegroep

Hereniging NGK-GKv

Onderweg naar één kerkgemeenschap

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Goes 2020 en
Landelijke Vergadering Nederlands Gereformeerde Kerken Zeewolde 2019

Inhoudsopgave

Gebruikte afkortingen	4
Woord vooraf	6
1 Regiegroep – opdracht en werkwijze	8
2 Verzoening en herstel	10
2.1 Verzoening – nodig en kenmerkend	10
2.2 Landelijke en plaatselijke verzoening	10
2.3 Handreiking, signalen van herstel	11
2.4 Kruik en vervolg	11
3 Visie en kerkorde	12
3.1 Verlangendocument	12
3.2 Nieuwe kerkorde	13
4 Organisatie - plaatselijk	18
4.1 Handreiking	18
4.2 Praktijk	19
4.3 Kanselruil en beroepbaarheid	19
5 Organisatie - regionaal	20
5.1 Functie	20
5.2 Niet gescheiden houden	20
5.3 Nieuwe regionale indeling	21
5.4 Uitgangspunten	21
5.5 Proces	22
6 Organisatie – landelijke commissies, deputaatschappen, instellingen	23
6.1 Vragen voor ‘koppels’	23
6.2 Overzicht stand van zaken landelijk kerkenwerk	24
6.3 Ondersteuning van gemeenten	25
6.4 Predikantszaken	28
6.5 Ondersteuning van het landelijk kerkverband	33
6.6 Externe relaties	35
6.7 Andere landelijke samenwerkingsverbanden	36
7 Financiën van de herenigde kerk	38
7.1 Financiën landelijk kerkverband	38
7.2 Financiën regionale kerkverbanden	45
7.3 Financiële lasten andere landelijke samenwerkingsverbanden	45
7.4 Voorstellen	47

8.	Communicatie	48
8.1	Strategie	48
8.2	Website	49
8.3	Nieuwsbrief	49
8.4	Sociale media	49
8.5	Visueel materiaal	49
8.6	Ronde van Nederland	50
8.7	Informatieavonden over de kerkorde	51
8.8	Gesprekken met kerkenraden, gemeenten en regio's	52
8.9	Toekomst	52
9.	Landelijke Vergadering en Generale Synode 2019/2020	53
9.1	Van A naar B op de wijze van B	53
9.2	GS en LV 2020 als stap in een proces	53
9.3	Besluitvorming – een inhoudelijke indeling	54
9.4	Besluitvorming – ieder, samen, afgestemd	55
9.5	Bespreking – gemengd, gezamenlijk en verdeeld	56
9.6	Bespreking in drie groepen	56
9.7	Vergaderculturen	57
9.8	Vaststelling kerkorde in eerste lezing	58
9.9	Retraite, bezinning en ontmoeting	58
9.10	Koersbesluit	58
9.11	Vaarsnelheid	59
10.	Een nieuwe naam	62
10.1	Aanpak	62
10.2	Criteria	62
10.3	Gereformeerd	63
10.4	Vier voorgestelde namen	63
10.5	Enquêteresultaten	64
10.6	Richting besluitvorming	64
10.7	Naam, gevoel en identiteit	65
11	Financiën	66
12	Voorstellen	67
	Bijlagen	69
1	Verlangen naar een nieuwe kerk	70
2	Handreiking herstel en verzoening	74
3	Handreiking plaatselijke samenwerking	74
4	Aanbiedingsbrief eerste publieksversie nieuwe kerkorde	74
5	Eerste publieksversie nieuwe kerkorde	74
6	Toelichting eerste publieksversie nieuwe kerkorde	74
7	Voorstel huishoudelijk reglement voor de gezamenlijke vergaderingen in 2020	75
8	Criteria bij naamgeving nieuwe kerkgemeenschap	79
9	Enquêteresultaten naamgeving nieuwe kerkgemeenschap	82
10	Procedure vaststelling nieuwe kerkorde	88

Gebruikte afkortingen

ADC	Archief- en Documentatiecentrum	(GKv/NGK)
AKS	Akkoord voor Kerkelijk Samenleven (ed. 2015)	(NGK)
BBK	Deputaten betrekkingen buitenlandse Kerken	(GKv)
BSF	Bureau Studiefinanciering	(GKv)
CAD	Commissie archief en documentatie	(NGK)
CBP	Commissie van Beroep in predikantszaken	(GKv)
CCHO	Commissie voor het contact met de hoge overheid	(NGK)
CCP	Commissie categoriaal pastoraat	(NGK)
CCS	Commissie contact en samenspreking met andere kerken	(NGK)
CDP	Commissie dovenpastoraat	(NGK)
CGK	Christelijke Gereformeerde Kerken	
CGMV	Christennetwerk Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (Vakorganisatie voor christenen)	
CISK	Commissie Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied	(NGK)
CKB	Commissie kerkrecht en beroepszaken	(NGK)
CMSM	Commissie meldpunt seksueel misbruik	(NGK)
CSK	Commissie steunbehoevende kerken	(NGK)
CSST	Commissie steunbehoevende studenten theologie	(NGK)
DAB	Deputaten advies en begeleiding	(GKv)
DAC	Deputaten archief en documentatie	(GKv)
DAO	Deputaten administratieve ondersteuning	(GKv)
DDZ	Deputaten diaconale zaken	(GKv)
DE	Deputaten eredienst	(GKv)
DEM	Deputaten Evangelie & Moslims	(GKv)
DFB	Deputaten financiën en beheer	(GKv)
DGVM	Deputaten geestelijke verzorging militairen	(GKv)
DHB	Deputaten hoger beroep	(GKv)
DHS	Deputaten pastorale zorg aan doven en slechthorenden	(GKv)
DKE	Deputaten kerkelijke eenheid	(GKv)
DKO	Deputaten voor de relatie van kerk en overheid	(GKv)
DKR	Deputaten kerkrecht	(GKv)
DO	Deputaten ondersteuning classes,/kerken/missionaire projecten	(GKv)
DOE	Deputaten overleg eenheid	(CGK/NGK/GKv)
DPZ	Deputaten predikantszaken	(GKv)
DS	Diaconaal Steunpunt	(GKv/NGK)
DSMKR	Deputaten seksueel misbruik in kerkelijke relaties	(GKv)
E&M	Evangelie & Moslims	
FC	Financiële commissie	(NGK)
GKv	Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)	
GS	Generale Synode	(GKv)
ICG	Interkerkelijke Commissie Geschilbehandeling	(3G)
IDP	Interkerkelijk Dovenpastoraat	
KO	Kerkorde (ed. 2014)	(GKv)
LCKO	Landelijke commissie kerkelijke onderzoeken	(NGK)
LV	Landelijke Vergadering	(NGK)
MS	Missionair Steunpunt	(NGK/GKv)
NGA	Nederlands Gereformeerde instelling Arbeidszaken	(NGK)
NGK	Nederlands Gereformeerde Kerken	
NGP	Nederlands Gereformeerde Predikantenopleiding	(NGK)

NGT	Nederlands Gereformeerde Toerusting	(NGK)
PC	Praktijkcentrum voor de kerken	(GKv)
PfZW	Pensioenfonds Zorg en Welzijn	
PKN	Protestantse Kerk in Nederland	
PS	Particuliere Synode	(GKv)
PV	Predikantenvereniging	(GKv/NGK)
RG	Regiegroep hereniging NGK-GKv	(NGK/GKv)
RSV	Regionaal samenwerkingsverband (t.b.v. van zendingswerk)	(GKv)
RvA	Raad van Advies in predikantszaken	(GKv/NGK)
SKW	SteunpuntKerkenWerk	(GKv/NGK)
SL	Steunpunt Liturgie	(GKv)
TUK	Theologische Universiteit Kampen	(GKv/NGK)
VAC	Vertrouwens- en Adviescommissie	(NGK)
VIAA	Gereformeerde Hogeschool VIAA	
VSE	Vereniging VSE (voorheen: Vereniging Samenwerking Emeritering)	(GKv)
VVB	Vaste vrijwillige bijdrage	
WTK	Werkgroep toekomstige kerkorde	(NGK/GKv)

Woord vooraf

In dit rapport schetsen we als Regiegroep Hereniging NGK-GKv wat er in het proces van eenwording van NGK en GKv gebeurd is sinds 11 november 2017. Op die dag namen de Generale Synode van de GKv en de Landelijke Vergadering van de NGK gezamenlijk de besluiten die dat proces in gang zetten. We kijken in dit rapport ook vooruit naar hoe het proces na GS en LV 2019/2020 verder zou kunnen gaan, maar doen dat globaal, in afwachting van wat deze vergaderingen samen gaan besluiten.

Verrast

Er is sinds 2017 veel moois gebeurd. Steeds meer GKv- en NGK-gemeenten zoeken en vinden elkaar of intensiveren hun al eerder begonnen samenwerking. Landelijk zijn we verrast door het tempo waarin en het enthousiasme waarmee landelijke deputaatschappen, commissies en instellingen samenwerken of integreren. Zij ervaren, net als veel plaatselijke gemeenten, dat GKv en NGK elkaar nodig hebben, aanvullen en versterken – oog en oor, hand en voet.

Het visiedocument *Verlangingen naar een nieuwe kerk* is tot stand gekomen met inbreng vanuit de kerken en vervolgens ook weer in het midden van de kerken neergelegd. Met behulp van reacties uit beide kerken is het inmiddels herzien, verrijkt en aangescherpt. Een voorstel voor een kerkorde voor de nieuw te vormen kerkgemeenschap wordt in deze maanden door kerkleden en kerken besproken en van commentaar voorzien.

Afstand

Maar we realiseren ons ook dat de eenwording van GKv en NGK gemengde gevoelens oproept en niet overal en bij iedereen in de kerken leeft. Een sterke focus op de plaatselijke gemeente en een als groot beleefde afstand tot het kerkverband en dus ook tot de eenwording van twee kerkverbanden is een trend die eerder sterker dan zwakker wordt. Met overigens de parallelle trend dat plaatselijke gemeenten vaker het kerkverband te hulp roepen bij problemen waar ze tegenaan lopen. De thematiek van afstand tot het kerkverband overstijgt het herenigingsproces. Als Regiegroep kunnen wij deze thematiek niet in ons eentje hanteren, laat staat oplossen. Die was er al voordat dit proces startte en zal er ook in de nieuwe kerkgemeenschap zijn. Het is een thema dat in elk geval niet genegeerd moet worden. Voor de gezamenlijke bezinning daarop geeft het recent verschenen [Meerjarenplan van het Praktijkcentrum](#) een eerste aanzet.

Onzekerheid en beduchtheid

Daarnaast – we citeren uit het gezamenlijke rapport van deputaten en commissie die zich bezig houden met kerkelijke eenheid – zijn er signalen van reserve, onzekerheid en beduchtheid, als het om de hereniging gaat. Er leeft in de kerken naast verlangen ook zorg, naast hoop en verwachting ook aarzeling en angst voor de toekomst. Wordt het straks in de nieuwe kerkgemeenschap niet te vrij of juist te strak? Gaan die goed georganiseerde GKv-ers niet de NGK overnemen? Of is de losheid die de NGK kent, straks de maat voor de GKv? Wij hebben ons als Regiegroep de afgelopen tijd ingespannen om die signalen op te vangen en het gesprek erover gezocht. We gaan daar ook mee door. Soms blijken in die gesprekken oude beelden die men van de andere kerk heeft, gemakkelijk te corrigeren. Maar soms zijn die beelden hardnekkiger of worden ze naar aanleiding van een concrete ervaring zo maar weer springlevend.

Vertrouwen groeit in ontmoeting

Wij kunnen als Regiegroep kerken en kerkleden die onzeker, aarzelend of bezorgd zijn, niet altijd gerust stellen. Vertrouwen in de ander ontstaat niet op commando, maar moet groeien. Plaatselijke GKv- en NGK-gemeenten hebben dat ervaren: vertrouwen groeit in de ontmoeting met elkaar, in samen de handen uit de mouwen steken in stad, dorp of buurt, in het elkaar in de ogen en in het hart kijken, in je geloof met elkaar delen, samen zingen, bidden, avondmaal vieren, luisteren, als Gods Woord open gaat. Regionaal en landelijk is dat niet anders: vertrouwen groeit, als je samen aan de slag gaat. Dat ontdekken kerken, soms tot hun verrassing, als er in classes en regio's

kerkgrensoverschrijdend wordt gewerkt, dat ervaren we als Regiegroep in ons eigen midden, dat merken ook landelijke commissies en deputaatschappen die stappen naar elkaar zetten. Vertrouwen groeit niet, als je op afstand blijft en elkaar alleen in stukken en rapporten ontmoet, maar in samen op weg gaan, elkaar als reisgenoten leren kennen en verder helpen.

Spoorzoeken in onbekend land

Die reis naar één kerkgemeenschap is en blijft een zoektocht. We gaan spoorzoeken in onbekend terrein, zeiden we tegen elkaar bij de start van de Regiegroep, zonder gedetailleerde routekaart, zonder draaiboek van vorige eenwordingsprocessen. Dat zoektocht-karakter geldt voor het herenigingsproces, maar ook voor de herenigde kerk daarna. Kerk van Christus zijn, zeker in een tijd als de onze waarin zo ongelooflijk veel verandert, is nooit een gelopen race, nooit het bewandelen van platgetreden paden, maar spoor zoeken in onbekend land.

Maar in dat onbekende land zijn we niet alleen. Over de 'zegetocht van heiligen en twijfelaars' zingt Kees Kraayenoord: '[Houd vol, houd vol. Hij laat niet los](#). God is voor ons, God is naast ons, God is altijd om ons heen. Laat maar komen, wat hierna komt, want Hij laat ons nooit alleen.' Want 'wij lopen wat God heeft beloofd achterna'.

Het onbekende land kan ons onzeker en angstig maken. Maar God belooft: Jezus Christus gaat ons voor. Hij kent er de weg, Hij is zelfs de weg. Met de blik op Hem gericht (Hebr. 12:2) gaan we veilig, ook op zwaar terrein, ook in onbekend land. Terwijl we als GKv-ers en NGK-ers nog met de nodige aarzeling of argwaan naar elkaar kijken: Jij en ik samen, gaat dat wel goed?, bekijken we elkaar in Christus ook met andere ogen. We herkennen elkaar als vergeven zondaars die het van genade moeten hebben: Hé, jij ook? Ah, jij ook!

In Christus kunnen we elkaar als kerken en kerkleden vertrouwen en kan dat vertrouwen - letterlijk gaan-de-weg - groeien. Op die weg kunnen we als kerken - plaatselijk, regionaal en landelijk - ervaren dat we elkaar, met onze zwakke en sterke kanten en met wat God beide kerkgemeenschappen heeft gegeven, nodig hebben om het spoor van Jezus Christus te zoeken en in dat spoor te gaan.

Perspectief

We bidden dat op die zoektocht in het onbekende land van kerk zijn in de 21^e eeuw dit perspectief werkelijkheid wordt: 'We verlangen naar een kerk waarin Jezus Christus centraal staat met Gods Woord in het midden. Een veelkleurige gemeenschap, die een is in Hem en leeft van Zijn genade. Waar iedereen welkom is, maar niemand hetzelfde blijft. Open naar de wereld, in de verwachting van Gods Koninkrijk, gevoelig voor Gods Geest. Samen met alle mensen die bij God horen, van gisteren, vandaag en morgen, in Nederland en wereldwijd. In een gemeenschap van kerken die steun bij elkaar vinden in het volgen van Jezus'. (Verlangen naar een nieuwe kerk, september 2019).

Dit moest ons eerst van het hart voor u de rest van het rapport leest. We hopen dat u deze hartenkreet blijft horen dwars door alle hoofdstukken heen die hierna volgen.

1 Regiegroep – opdracht en werkwijze

In kort bestek

In dit hoofdstuk schetsen we de opdracht, samenstelling en werkwijze van de Regiegroep.

De Regiegroep is op 11 november 2017 ingesteld als uitvloeisel van het besluit van GS GKv en LV NGK om het verlangen uit te spreken te komen tot één kerkgemeenschap en heeft de aansturing van het herenigingsproces als taak.

We ervaren dat als een pittige klus met een fors tijdsbeslag, maar beleven onze samenwerking als team van broers en zussen in Christus als kostbaar.

Tussen de Regiegroep en DKE/CCS zijn de taken goed afgestemd.

Op 11 november 2017 namen de Generale Synode (GS) van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) (GKv) en de Landelijke Vergadering (LV) van de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK) gezamenlijk het besluit om het verlangen uit te spreken om zo spoedig mogelijk te komen tot één kerkgemeenschap, op basis van de Schrift als woord van God, in gebondenheid aan de Gereformeerde belijdenisgeschriften en ingericht volgens de beginselen van het Gereformeerde kerkrecht.

Gronden:

1. De Heer van de kerk heeft onze harten tot elkaar gebracht, waardoor de uitnodiging van de landelijke vergadering van de NGK door de generale synode van de GKv royaal kon worden aanvaard.
2. Na deze ontmoeting willen we tot eer van God verder gaan op weg naar eenheid.
3. Met vreugde herkennen we over en weer de inzet om trouw te blijven aan de Schrift en de Gereformeerde belijdenis.
4. In de vormen van het kerk-zijn baseren we ons beide op het Gereformeerde kerkrecht, waardoor onderlinge verschillen goed overbrugbaar zijn.

Vervolgens werd in gezamenlijkheid besloten om met het oog op deze eenwording een Regiegroep in te stellen met de volgende opdracht:

1. Geef stuur aan het proces van hereniging en communiceer hierover regelmatig met de kerken.
2. Inventariseer wat wanneer nodig is om de eenwording mogelijk te maken en zie toe op een tijdige uitvoering van deze werkzaamheden.
3. Inventariseer welke deputaten, commissies of bijzondere kerkelijke organisaties werkzaam zijn op de terreinen die raken aan de eenwording, en betrek ze bij dit proces.
4. Zie erop toe dat de werkzaamheden van de onder c genoemde instanties onderling convergeren en tezamen een consistent en afdoende geheel opleveren.
5. Stem af met deputaten kerkelijke eenheid (GKv) en de commissie voor contact en samenwerking (NGK) inzake de uitvoering van hun opdrachten om de plaatselijke kerken, regionale vergaderingen en classes aan te moedigen en te steunen bij de groei naar eenheid.
6. Rapporteer voor 1 januari 2020 aan de generale synode en de landelijke vergadering.

Aanvullend werd besloten om de reeds verstrekte opdrachten aan Deputaten Kerkelijke Eenheid (DKE GKv) en de Commissie Contact en Samenspreking (CCS NGK) aan te vullen met deze opdracht, dat zij hun taken in het traject van hereniging van GKv en NGK, uitvoeren in afstemming met en onder verantwoording aan de Regiegroep.

In dit rapport doen wij verslag van de uitvoering van bovengenoemde opdracht en komen wij met voorstellen voor het vervoltraject van het proces van hereniging.

Samenstelling

De gezamenlijke vergadering van GS en LV benoemde als leden van de Regiegroep: Ad de Boer, Pieter Dirk Dekker, Kornelis Harmannij, Maaïke Harmsen, Sytze Huizinga, Jan van der Stoep, Harmke Vlieg-Kempe en Rob Vreugdenhil: vier vanuit de GKv, vier vanuit de NGK. In voorjaar 2019 moest Harmke Vlieg zich tot haar en onze spijt terugtrekken als lid van de Regiegroep vanwege haar drukke baan als wethouder van de gemeente Assen.

In de Regiegroep vervult Ad de Boer de functie van voorzitter, Kornelis Harmannij die van secretaris en Maaïke Harmsen die van penningmeester. Sytze Huizinga en Rob Vreugdenhil zijn *linking pins* met de CCS resp. DKE. Lydia Postma-Douma ondersteunt de Regiegroep als tweede secretaris.

Werkwijze

Als Regiegroep hebben we sinds november 2017 twintigmaal vergaderd. Vanaf de start hebben we ervoor gekozen niet alleen maar te bespreken en af te handelen wat er op onze tafel terecht kwam, maar ook ons geloof en het lief en leed in onze levens met elkaar en in gebed met God te delen. Mede daardoor zijn we een team van broers en zussen in Christus geworden, die de ontmoeting en samenwerking met elkaar als gaaf en kostbaar beleven. Het uitvoeren van onze opdracht is een uitdagende en pittige klus, maar we zijn dankbaar voor het ontspannen teamverband waarin we dat mogen doen.

Om te voorkomen dat we ons in ons werk zouden loszingen van de kerken hebben we vanaf een vroeg moment ingezet op contact met gemeenten en gemeenteleden. In hoofdstuk 8 Communicatie gaan we daar verder op in.

Werkverdeling met DKE-CCS

Direct na de start stemde de Regiegroep met de (gezamenlijk vergaderende) DKE en de CCS de globale verdeling van de werkvelden tussen Regiegroep en DKE-CCS af. In het proces van groei naar eenheid van de kerkverbanden benoemden we vier kernmomenten: funderen, puin ruimen, tekenen en bouwen. Met andere woorden: er moet gewerkt worden aan het draagvlak, er is aandacht nodig voor herstel en verzoening na wat in het verleden gebeurd is, er moeten plannen gemaakt worden voor de toekomst en er moet daadwerkelijk samengevoegd worden. Daarbij zijn er twee brandpunten: dat wat plaatselijk of regionaal gebeurt, en de landelijke eenheid en organisatie. Globaal is afgesproken dat DKE-CCS zich vooral richt op funderen en puin ruimen, met nadruk op plaatselijk en regionaal. De Regiegroep heeft het tekenen en bouwen als taak, vooral met betrekking tot de landelijke eenheid.

Door de directe lijnen tussen Regiegroep en DKE-CCS is er een goede samenwerking en afstemming geweest. In de praktijk bleek het werken aan draagvlak meer dan verwacht bij de Regiegroep terecht te komen, door de royale aandacht die we gaven aan de communicatie richting de kerken. In concrete situaties schakelden we wel weer DKE-CCS in, bijvoorbeeld om te spreken op een gemeentevergadering. Met het oog op het 'puin ruimen' benoemde DKE-CCS een werkgroep 'Verzoening en recht', die veel werk heeft verzet en in plaatselijke situaties. De signalen daarvoor kwamen vaak wel binnen via de Regiegroep. DKE-CCS rapporteren hierover in een aanvullend rapport aan GS en LV. (zie verder hierover hoofdstuk 2 Verzoening en herstel).

Nieuwe opdracht

Een nieuwe concept opdracht voor de Regiegroep ontbreekt in dit rapport. De inhoud daarvan is immers sterk afhankelijk van de besluiten die GS en LV zullen nemen. Op een later moment dienen we de gezamenlijke vergadering van GS en LV graag met een voorstel voor een nieuwe opdracht.

2 Verzoening en herstel

In kort bestek

Dit hoofdstuk gaat over verzoening, daar waar pijn wordt geleden door wat in het verleden gebeurd is.

Door de scheuring in de jaren zestig of door meer recente ervaringen voor of rond het overgaan van de ene naar de andere kerk lijden kerkleden ook vandaag de dag nog pijn. Het proces van hereniging van GKv en NGK biedt een noodzakelijke en goede context voor verzoening. Niet als voorwaarde vooraf, maar wel als een wezenlijk kenmerk van de kerk van Jezus Christus.

Vooraf op het vlak van plaatselijke verzoening is er de afgelopen jaren veel gebeurd. Daarbij hebben leden van de door DKE en CCS ingestelde werkgroep Verzoening en Recht een goede rol gespeeld. Ook nu hebben ze daar nog de handen aan vol. In het vervolg van het eenwordingsproces en ook in de nieuwe kerkgemeenschap is er blijvend aandacht nodig voor verzoening en herstel.

2.1 Verzoening - nodig en kenmerkend

Vanaf het begin zijn we ons bewust geweest van de situatie waarin we werken aan de vereniging van twee kerkverbanden. Velen dragen de gebeurtenissen van de jaren zestig nog met zich mee, vaak als pijnlijke herinneringen. Daarbij gaat het niet alleen om mensen die zelf in die gebeurtenissen een actieve rol speelden of er direct slachtoffer van werden. Het gaat net zo goed om hun familieleden, ook in de volgende generatie(s). We kregen daarnaast signalen van een pijn die tot nu toe minder in beeld geweest is, maar die van recenter datum en misschien daarom soms heftiger is. In de afgelopen jaren hebben heel wat mensen de overgang gemaakt van de ene naar de andere kerk. Daarbij zijn vaak harde, veroordelende woorden gevallen. Vooral als dat kwam van de kant van ambtsdragers, bijvoorbeeld in kerkenraadsmededelingen en kanselgebeden, heeft dat de betrokkenen vaak diep geraakt.

We vinden het belangrijk om hier aandacht aan te geven. De pijn uit de zestiger jaren en de beschadigingen uit veel recenter tijd moeten niet onderschat worden. We moeten er alles aan doen dat het geen zeurende plekken worden in de nieuwe kerkgemeenschap. Dat zou de blijdschap over het samen kerk-zijn belemmeren. Daarnaast inspireerde de [hoodschap van Janneke Burger-Niemeijer](#), op 11 november 2017 in Kampen, ons: laat aan jongere generaties zien dat je een kerk bent waar herstel en verzoening normaal zijn. Dat zal een blijvend kenmerk van de kerk moeten zijn.

2.2 Landelijke en plaatselijke verzoening

We hebben als Regiegroep gesproken over de vraag of het op onze weg ligt om bij te dragen aan een vorm van landelijke verzoening naast wat er plaatselijk op dit vlak gebeurt. Daarbij is wel steeds genoemd dat een vorm van landelijke verzoening geen voorwaarde is om tot hereniging te komen. Vanuit de NGK is dat in de loop van de jaren op verschillende manieren benadrukt en is schulderkenning door de GKv voordat eenwording zou kunnen plaatsvinden, nooit als claim op tafel gelegd. Wij geloven dat de wederzijdse herkenning in Christus die ten grondslag ligt aan ons herenigingsproces en die in dat proces verder wordt verdiept, ook de goede context vormt om aan verdere (landelijke) verzoening te werken. We hebben begrepen dat DKE inmiddels op dit vlak een initiatief heeft genomen en zich daarmee tot de GS zal richten.

Herstel en verzoening wordt vooral bereikt door het persoonlijke gesprek. Die overtuiging is inmiddels in de praktijk ook waarheid gebleken. We hebben vooral ingezet op plaatselijke verzoening. We

hebben daarin nauw samengewerkt met DKE-CCS. De GS had DKE de opdracht gegeven 'om, in samenwerking met de CCS, waar mogelijk en gewenst, het proces van herstel en verzoening op plaatselijk niveau te stimuleren en te ondersteunen.' Naar aanleiding van deze opdracht is er vanuit DKE en de CCS een werkgroep Verzoening & Recht gevormd. Deze werkgroep behandelt vragen vanuit de kerken en kerkleden uit beide kerkverbanden. Meer in het bijzonder die vragen die betrekking hebben op situaties uit de jaren zestig, waarbij (één van de) partijen zoeken naar vormen van recht en/of verzoening. Binnen de werkgroep is een twintigtal 'zaken' behandeld of nog in behandeling. Een aanvullend rapport van DKE-CCS geeft hierover meer informatie.

2.3 Handreiking, signalen van herstel

Om plaatselijke processen van herstel en verzoening te stimuleren heeft DKE-CCS, in samenwerking met de Regiegroep, een '[Handreiking herstel en verzoening](#)' aan de kerken aangeboden. We merken dat daarvan door gemeenten gebruik gemaakt is. Ook los van deze handreiking hebben we bemoedigende signalen ontvangen. In verschillende plaatsen is er toenadering gevonden. Er is gesproken met ambtsdragers die destijds geschorst zijn. Pijn die lang niet uitgesproken is, kon nu wel worden benoemd. In één situatie heeft DKE, via een brief, bij het sterfbed van een predikant verzoenende woorden mogen laten horen. Daar is dankbaar op gereageerd. In andere situaties wordt nog gezocht naar goede mogelijkheden om het verleden tot rust te laten komen.

2.4 Kruik en vervolg

Op 11 november 2017 stond in de Nieuwe Kerk in Kampen een kruik. Deze symboliseerde de bede uit Psalm 56:9-12, 'Vang mijn tranen op in uw kruik'. Hoewel het slechts een symbool is, hielp deze vorm sommigen om het verdriet en de pijn uit die tijd te delen of het in een ander perspectief te plaatsen; anderen hielp het een en ander een plaats van relatieve rust te geven. Die kruik is destijds gesloten. Vanuit de Regiegroep is er opnieuw een kruik ter beschikking gesteld voor die partijen die hieraan hechten.

Het proces, of beter: de vele processen van herstel en verzoening zijn nog niet zeker niet afgerond. In de komende jaren moet dit aandacht blijven krijgen. De Regiegroep steunt daarom het voorstel van DKE-CCS om aan de GS en LV de opdracht te vragen 'om in afstemming met en onder verantwoording aan de Regiegroep het proces van herstel en verzoening op plaatselijk, regionaal of landelijk niveau te stimuleren en te ondersteunen'.

3 Visie en kerkorde

In kort bestek

Dit hoofdstuk gaat over de ‘papieren’ van het herenigingsproces: het ‘verlangendocument’ en de nieuwe kerkorde.

In het document *Verlangen naar een nieuwe kerk* hebben we ons verlangen neergelegd naar de nieuwe kerkgemeenschap waarheen NGK en GKv onderweg zijn. Daarvoor hebben we de inbreng van leden van beide kerken gebruikt en vervolgens hebben we commentaar van kerkleden op een eerste versie van dit visiedocument gebruikt om de tekst te verrijken en te versterken. *Verlangen naar een nieuwe kerk* schetst zes kernpunten die naar wij hopen kenmerkend zullen zijn voor de herenigde kerk. Het is niet bedoeld als een soort nieuwe belijdenis, maar als input voor het gesprek tussen gemeenten, gemeenteleden en ook GS- en LV-leden over de contouren van de nieuwe kerkgemeenschap.

De Werkgroep Toekomstige Kerkorde heeft met input van anderen een voorstel gedaan voor een kerkorde voor de nieuwe kerkgemeenschap, voorafgegaan door een Preambule als actueel en geestelijk kader. Tot 1 januari 2020 kunnen kerken daarop een reactie geven. Daarna schrijft de werkgroep een nieuwe versie die naar verwachting in najaar 2020 in eerste lezing door GS en LV wordt behandeld. Voor de behandeling en besluitvorming in eerste en tweede lezing wordt een procedure voorgesteld die recht doet aan de kerkordelijke regels en mogelijkheden in beide kerken en die kan leiden tot vaststelling van de nieuwe kerkorde in 2022.

3.1 Verlangendocument

Verlangen naar een nieuwe kerk – zo noemden we het visiedocument dat we als Regiegroep in januari 2019 publiceerden.¹ Al snel kreeg het in de wandeling de naam ‘verlangendocument’. We hebben daarin woorden gegeven aan ons *verlangen* naar de nieuwe kerkgemeenschap waarheen NGK en GKv onderweg zijn. Dat deden we in de hoop en verwachting dat we door de inhoud en toonzetting ervan gemeenten en gemeenteleden zouden kunnen meenemen in de beweging naar deze nieuwe kerkgemeenschap. Ook kerkleden die zelden of nooit kerkelijke stukken lezen. Dat biedt een kans dat ons verlangen en het verlangen dat GS en LV in 2017 uitspraken, een breder gedeeld verlangen wordt.

Verlangen naar een nieuwe kerk was bedoeld om kerken en kerkleden te stimuleren tot gesprek over de geestelijke contouren van het nieuw te vormen kerkverband in plaats van alleen maar over de organisatorische en kerkrechtelijke kanten. Zo heeft dit visiedocument – die typering door anderen zijn we geleidelijk aan zelf gaan overnemen - ook gefunctioneerd: op de regioavonden die we belegden (zie paragraaf 8.6 Ronde van Nederland), maar gezien de reacties die we per mail, in blogs en op de sociale media ontvingen, ook in andere verbanden. Zoals we bij het maken van de eerste versie van het visiedocument via een drietal groeps gesprekken kerkleden hebben betrokken en dankbaar hun input hebben gebruikt, zo konden we ook in het vervoltraject gebruik maken van commentaar van betrokken gemeenten en gemeenteleden. (zie daarvoor Hoofdstuk 8)

We zijn blij met al die reacties. Ze boden ons de gelegenheid om *Verlangen naar een nieuwe kerk* te verrijken en aan te scherpen. We hebben de waarderende, maar vooral de kritische reacties gebruikt om tot de herziene versie te komen die wij voor bespreking in GS en LV aanbieden en die ook in de

¹ De tekst van deze eerste versie van het verlangendocument is te vinden via de website: <https://onderwegnaar1kerk.nl/verlangendocument/>.

midden van de kerken is neergelegd voor gesprek in en tussen gemeente. De volledige tekst van deze herziene versie van het visiedocument is te vinden in bijlage 1.

Voor de bespreking van het (herziene) visiedocument *Verlangen naar een nieuwe kerk* door de afgevaardigden op GS en LV zijn verschillende vormen denkbaar. We zien vooral goede mogelijkheden om aan de hand van het visiedocument geloofsgesprekken in kleine kring te voeren.

3.2 Nieuwe kerkorde

Een gezamenlijke kerkorde

Het besluit van 11 november 2017 sprak over het verlangen naar 'één kerkgemeenschap, op basis van de Schrift als woord van God, in gebondenheid aan de Gereformeerde belijdenisgeschriften en ingericht volgens de beginselen van het Gereformeerd kerkrecht'. De bedoeling was niet dat de GKv en de NGK naast elkaar zouden blijven bestaan, in goede harmonie, maar ieder met een eigen kerkorde. Het doel is om één gemeenschap te vormen, met een gezamenlijke kerkorde. Met het oog daarop heeft de Regiegroep de Werkgroep Toekomstige Kerkorde (WTK) ingesteld.

Samenstelling werkgroep

Al voor 2017 was er op initiatief van de CCS en DKE een 'Werkgroep Convergentie Kerkorde en AKS' actief. Deze werkgroep was als volgt samengesteld:

vanuit de GKv: Heleen Hamelink, Kornelis Harmannij en Rob Vreugdenhil;
vanuit de NGK: Menko Biewenga, Jan van Dijk en Kor Muller.

Zij hebben er allen in bewilligd om ook deel uit te maken van de WTK. Heleen Hamelink en Menko Biewenga moesten echter al spoedig aangeven dat ze wegens andere kerkelijke werkzaamheden slechts op afstand zouden kunnen bijdragen. Kor Muller werd getroffen door een ernstige ziekte, waaraan hij op 15 juli 2019 is overleden. In de tijd daarvoor heeft hij nog actief bijgedragen aan de WTK. We gedenken hem in grote dankbaarheid. Als vervanger voor Kor Muller werd al in 2018 Daniël Timmerman aangezocht en bereid gevonden; vanaf juni 2018 heeft hij meegewerkt.

Inbreng van anderen

De compacte samenstelling van de werkgroep maakte het mogelijk om in korte tijd goede vorderingen te maken met het ontwerp van een nieuwe kerkorde. Tegelijk maakte de beperkte omvang van de werkgroep het resultaat kwetsbaar. Daarom heeft de werkgroep regelmatig commentaar gevraagd van andere deskundigen. Hoogtepunt was een bijeenkomst op 11 januari 2019, waar een voorlopig concept werd voorgelegd aan een breed samengestelde groep van ongeveer 20 personen, afkomstig niet alleen uit de GKv en de NGK, maar ook uit andere kerkgemeenschappen.

Nadat hun waardevolle opmerkingen waren verwerkt, kon de werkgroep in mei 2019 een eerste publieksversie aanbieden aan de Regiegroep en in juni 2019 aan de kerken. Omdat dit nog voor de vakantieperiode viel, slaagden we erin om behoorlijk wat publiciteit te trekken. De tekst van deze aanbiedingsbrief en eerste publieksversie en de bijbehorende toelichting zijn geplaatst op de website. Ze zijn ook per mail aan alle kerken gestuurd².

We hebben de kerken daarbij uitgenodigd om reacties in te zenden tot uiterlijk 1 januari 2020. Ons voornemen is om deze reacties te verwerken in een tweede publieksversie die in de loop van 2020 moet verschijnen. Uiteindelijk zal de nieuwe kerkorde zowel door de GS als door de LV moeten worden vastgesteld.

² Zie voor de eerste publieksversie, de bijbehorende toelichting en de aanbiedingsbrief tevens de website: <https://onderwegnaar1kerk.nl/nieuwe-kerkorde-naar-kerken/>.

Nieuw, in elk geval in vergelijking met de GKv-kerkorde, is dat de voorgestelde kerkorde wordt voorafgegaan door een Preambule als een actueel en geestelijk kader waarbinnen de kerkorde gelezen wil worden. Op dezelfde wijze wordt de kerkorde ook weer afgesloten.

Vaststelling van een nieuwe kerkorde

Bij de GKv geldt een generale regeling voor wijziging van de KO. We citeren de relevante artikelen:

Artikel 1 Voorstel tot wijziging

1. Een voorstel tot wijziging van een bepaling in de kerkorde kan worden ingediend door een classis, door een aan de generale synode verbonden deputaatschap of gedurende de zittingsperiode van de generale synode door een of meer afgevaardigden of door het moderamen.
2. De schriftelijke indiening geschiedt op de door de generale synode in de huishoudelijke regeling voorgeschreven wijze.
3. Het voorstel tot wijziging wordt na indiening voor advies voorgelegd aan het door de generale synode benoemde deputaatschap op het gebied van kerkrecht en kerkorde. Het advies maakt onderdeel uit van de bespreking van het voorstel op de generale synode.

Artikel 2 Procedure inhoudelijke wijziging

1. Indien het voorstel een inhoudelijke wijziging van een bepaling in de kerkorde inhoudt, vindt besluitvorming door de generale synode in eerste lezing plaats.
2. De kerken beraden zich binnen de classes op het besluit tot wijziging in eerste lezing en dienen zo nodig als classis hun consideraties in bij de generale synode.
3. Het door de generale synode benoemde deputaatschap op het gebied van kerkrecht en kerkorde adviseert de generale synode over de ingediende consideraties.
4. De eerstvolgende generale synode stelt in tweede lezing de definitieve tekst vast. Deze vaststelling geschiedt bij meerderheid van stemmen.
5. Indien de ingediende consideraties leiden tot amendering van de vaststelling in eerste lezing is voor de vaststelling in tweede lezing een gekwalificeerde meerderheid van drie-vierde van het aantal uitgebrachte stemmen vereist.

De NGK kennen geen afzonderlijke regeling voor de wijziging van het Akkoord voor Kerkelijk Samenleven (AKS). Wel bepaalt art. 40 van het AKS:

Artikel 40 Functionering van het kerkelijk akkoord

De kerken beloven elkaar dit akkoord naar vermogen te onderhouden, met inachtneming van wat Gods Woord gebiedt.

De artikelen behoren gewijzigd, vermeerderd of verminderd te worden wanneer de kerken daarmee gediend zijn, zo ook als dit bevorderlijk is voor de oefening van de gemeenschap met kerken van eenzelfde belijdenis, mits niet strijdig met Gods Woord; slechts een landelijke vergadering is bevoegd hiertoe te besluiten.

Tot 2004 had dit artikel de volgende nazin: “en wel nadat zij haar voorlopig oordeel aan de kerken kenbaar heeft gemaakt”. Dat betekende dat er een zgn. ‘voortgezette landelijke vergadering’ nodig was om een wijziging van het AKS definitief te maken. Als verplichting is dat vervallen, maar als mogelijkheid is het gebleven, zie art. 38.2 en 38.3 van het AKS:

38.2 Agenda en voorlopig oordeel

Een landelijke vergadering wordt gesloten nadat haar agenda is afgehandeld.

Zij kan echter ook in een haar voorgelegde gewichtige zaak slechts een voorlopig oordeel geven. In dit geval wordt de landelijke vergadering, nadat de agenda voor het overige is afgehandeld, voorlopig gesloten.

Een landelijke vergadering wordt voorlopig gesloten indien ten minste twaalf kerken de wens hiertoe voor opening van de landelijke vergadering kenbaar gemaakt hebben, of indien een derde deel van de aanwezige afgevaardigden zich hiervoor ter vergadering uitspreekt.

38.3 Voortgezette landelijke vergadering

Een voorlopig gesloten landelijke vergadering wordt voortgezet om de zaken waarover zij een voorlopig oordeel gaf, af te handelen.

Naar de voortgezette landelijke vergadering zendt elke kerk rechtstreeks één stemhebbende afgevaardigde, voorzien van een bewijs van afvaardiging.

Een oorspronkelijke afgevaardigde naar deze landelijke vergadering heeft in de voortgezette vergadering een adviserende stem. Hij kan door de kerk waarvan hij lid is, echter ook worden aangewezen als haar stemhebbende afgevaardigde.

De notulen betreffende de zaken waarover een voorlopig oordeel is gegeven, worden uiterlijk twee maanden na het uitspreken van het voorlopige oordeel naar de kerken gezonden. De voortgezette vergadering vindt binnen vier maanden na de voorlopige sluiting plaats.

Een voortgezette landelijke vergadering kan een voorlopig besluit - eventueel geamendeerd - aannemen of verwerpen, maar niet vervangen.

De vaststelling van de nieuwe kerkorde moet gebeuren op een wijze die recht doet aan zowel de actuele regelingen van de GKv als die van de NGK. Daartoe stellen wij de hierna volgende procedure voor. In dit voorstel gaan we uit van een vervroegde GS en LV in 2022 en een (wat ons betreft haalbare) hereniging van de kerkverbanden in 2023. Dit tijdpad is natuurlijk niet in beton gegoten, er zijn ook andere termijnen denkbaar en verdedigbaar. Het is aan de GS/LV om hier een besluit over te nemen (zie ook 9.10 Koersbesluit).

Procedurevoorstel vaststelling nieuwe kerkorde**1. Bespreking door de GS en de LV (najaar 2020)**

- a. De WTK brengt in de zomer van 2020 de tweede publieksversie uit.
- b. De GS en de LV winnen vooraf advies in bij de deputaten kerkrecht van de GKv en de commissie kerkrecht en beroepszaken van de NGK.
- c. Tijdens de behandeling zijn ten minste twee leden van de WTK aanwezig om hun voorstel toe te lichten.

2. Vaststelling van elk van de artikelen

- a. Voor de vaststelling van elk van de artikelen is een eenvoudige meerderheid van stemmen voldoende, met dien verstande dat deze eenvoudige meerderheid zowel in de GS als in de LV gevonden wordt.
- b. Amendementen worden op inhoud aanvaard of afgewezen. De WTK verwerkt de aanvaarde amendementen tot een redactie die consistent is met de kerkorde als geheel en legt deze vervolgens ter goedkeuring voor aan de GS en de LV.
- c. Wanneer een stemming in GS en LV tot een verschillende uitkomst leidt, beraden de beide moderamina zich over een passende oplossing.

3. Vaststelling van de kerkorde in eerste lezing

- a. Met de besluitvorming over elk van de artikelen is de nieuwe kerkorde in eerste lezing vastgesteld.

- b. Wanneer voor aanvang van de behandeling in de GS en de LV ten minste twaalf kerken van de NGK de wens kenbaar hebben gemaakt dat de LV zich zal beperken tot een voorlopig oordeel, of wanneer een derde deel van de aanwezige NGK-afgevaardigden zich hiervoor ter vergadering uitsprekt, wordt binnen vier maanden na de vaststelling een voortgezette LV gehouden als beschreven in art. 38.2 en 38.3 AKS.
- c. De kerkorde in eerste lezing wordt uiterlijk twee maanden na de vaststelling aan alle kerken toegezonden, zowel NGK als GKv.
- d. De voortgezette LV kan de vaststelling van de kerkorde in eerste lezing bevestigen, afwijzen of er amendementen op aandragen. Deze amendementen worden ingebracht bij de volgende GS en LV: zie onder 4 b.
- e. De notulen van de voortgezette LV worden toegezonden aan alle kerken, zowel NGK als GKv.

4. Bespreking van de kerkorde in eerste lezing door classes en regiovergaderingen.

- a. De kerken beraden zich binnen de classes en regiovergaderingen over de kerkorde die in eerste lezing is vastgesteld. Zij kunnen tot eind 2021 hun commentaar en voorstellen tot wijziging indienen bij een centraal adres.
- b. Vanuit het centrale adres worden alle reacties in eerste instantie ter beschikking gesteld van de Regiegroep en de WTK, en begin 2022 gebundeld ter beschikking gesteld van de kerken.

5. Bespreking en vaststelling door de GS en de LV (2022)

- a. De nieuw samengestelde GS en LV beoordelen of de reacties vanuit de classes en regiovergaderingen moeten leiden tot wijziging.
- b. Ook de eventuele uitkomst van een voortgezette LV als bedoeld onder 2 c wordt hierin betrokken.
- c. De WTK brengt vooraf advies uit over eventueel noodzakelijk geachte wijzigingen. Ten minste twee van de leden van de WTK zijn bij de behandeling aanwezig.
- d. Een voorstel tot wijziging kan alleen worden aanvaard wanneer ten minste drie-vierde van het aantal stemmen, zowel aan de zijde van de GS als aan de zijde van de LV, zich hiervoor uitsprekt.
- e. Na de behandeling van de voorstellen tot wijziging stellen de GS en de LV de kerkorde in tweede lezing definitief vast.
- f. De vaststelling geschiedt bij eenvoudige meerderheid van stemmen, met dien verstande dat deze eenvoudige meerderheid zowel in de GS als in de LV gevonden wordt.

6. Eventuele voortgezette LV

- a. Wanneer voor de opening van de LV ten minste twaalf kerken van de NGK de wens kenbaar hebben gemaakt dat de LV zich zal beperken tot een voorlopig oordeel, of wanneer een derde deel van de aanwezige NGK-afgevaardigden zich hiervoor ter vergadering uitsprekt, wordt de kerkorde in tweede lezing voorlopig vastgesteld en wordt binnen vier maanden na de vaststelling van de kerkorde een voortgezette LV gehouden als beschreven in art. 38.2 en 38.3 AKS.
- b. De kerkorde die in tweede lezing voorlopig is vastgesteld wordt uiterlijk twee maanden na de vaststelling aan alle kerken toegezonden, zowel GKv als NGK.
- c. De voortgezette LV kan de voorlopige vaststelling van de kerkorde in tweede lezing bevestigen of afwijzen, maar kan de kerkorde niet amenderen.
- d. De notulen van de voortgezette LV worden toegezonden aan alle kerken, zowel GKv als NGK.
- e. Wanneer de voortgezette LV de voorlopige vaststelling van de kerkorde in tweede lezing bevestigt, stellen de GS en de LV de kerkorde in tweede lezing definitief vast.

7. Inwerkingtreding

- a. De GS en de LV bepalen bij de definitieve vaststelling van de kerkorde de datum waarop deze in werking zal treden. (2023)
- b. De GS en de LV worden uiterlijk op de dag voorafgaande aan genoemde datum gesloten.

Toelichting op het procedurevoorstel

- a. De mogelijkheid van een voortgezette LV komt in het voorstel voor de nieuwe kerkorde niet terug. Voor gewichtige zaken is vaststelling in eerste en tweede lezing, zoals de GKv die kennen in hun regeling voor wijziging van de KO, een goed alternatief. In het procedurevoorstel wordt die GKv-regeling gevolgd.
- We hopen dat dit voor de kerken en de afgevaardigden naar de LV zodanig voldoet dat er aan hun kant geen behoefte is aan een voortgezette LV. In het huidige AKS is de mogelijkheid van een voortgezette LV echter nog steeds aanwezig. We mogen de kerken en hun afgevaardigden dat recht niet ontnemen. Het recht om een voortgezette LV te vragen is bij elke nieuwe LV weer van toepassing. Ook verhindert het AKS niet dat over dezelfde zaak tweemaal een voortgezette LV wordt gehouden. Omdat de GKv-regeling vereist dat wijziging van de KO besluitvorming vraagt op twee achtereenvolgende GS-en, en de GS in deze zaak gezamenlijk optrekt met de LV, moet er dus tweemaal gelegenheid worden gegeven voor een voortgezette LV. Elke poging om de procedure op dit punt te vereenvoudigen bergt het risico in zich dat aan de rechten van de kerken en hun afgevaardigden, zowel NGK als GKv, tekort wordt gedaan en de nieuwe kerkorde niet wordt vastgesteld op een wijze die in beide kerkgemeenschappen rechtsgeldig is. Dat zou schadelijk zijn voor de rechtsgrond van de nieuwe kerkorde en daarmee van de nieuwe kerkgemeenschap. Het zou de aanvaarding van het hele proces kunnen belemmeren. Beter is om de kerken en hun afgevaardigden het vertrouwen te geven dat zij op gepaste wijze van hun rechten gebruik zullen maken. Niet alles wat kan, moet. Maar wat mag, blijft mogen.
- b. Op detailniveau zijn er wel enkele aanpassingen.
- Zo schrijft de GKv-regeling voor dat de GS zich steeds laat adviseren door de deputaten kerkrecht. In ons voorstel worden zij voor de vaststelling van de eerste lezing wel expliciet om hun commentaar gevraagd, maar laten GS en LV zich verder alleen bijstaan door de WTK. Eventueel valt te overwegen om daar t.z.t. een lid van deputaten kerkrecht (DKR) en een lid van de commissie kerkrecht en beroepszaken (CKB) aan toe te voegen, maar het voert te ver om dat nu al vast te willen leggen.
- Ook de bevoegdheid van de voortgezette LV is aangepast aan de bijzondere situatie. De voortgezette LV van 2020 kan de in eerste lezing vastgestelde kerkorde niet werkelijk amenderen; ze is immers een gezamenlijk product van GS en LV. Wel kan ze amendementen “aandragen”, die dan bij voorbaat een rol spelen bij de vaststelling in tweede lezing. Verder kan de (volgende) voortgezette LV om dezelfde reden de voorlopig in tweede lezing vastgestelde kerkorde niet meer amenderen.
- Omdat de kerkorde pas in een latere fase van GS en LV besproken zal worden (en de voorgestelde tekst in de loop van 2020 beschikbaar komt) ligt het voor de hand dat kerken niet tot aan de opening van de LV, zoals art. 38.2 AKS aangeeft, maar tot aan de behandeling van de kerkorde om een voortgezette LV kunnen vragen. Omdat tegenwoordig de LV in principe blijft bestaan tot kort voor de volgende LV, is de termijn voor het bijeenroepen van een voortgezette LV niet gekoppeld aan de voorlopige sluiting, maar aan de vaststelling van de kerkorde: binnen vier maanden daarna.
- c. Amendementen bij de vaststelling in eerste lezing worden “op inhoud” aanvaard of afgewezen. De precieze redactie is van minder belang. Dat helpt de GS en de LV om niet over punten en komma’s te hoeven vergaderen. Maar vooral is het van belang om te zorgen dat de kerkorde geen lapwerk wordt van diverse stijlen en uiteenlopende termen. In een document dat rechtskracht moet hebben is consistentie van groot belang. Vandaar dat de WTK de aanvaarde amendementen zal moeten uitwerken.
- d. Wanneer de nieuwe kerkorde in werking treedt, vervalt daarmee de KO van de GKv en het AKS van de NGK. De GS en de LV die op grond van deze kerkordes zijn samengesteld, kunnen dan niet langer blijven bestaan. Na de inwerkingtreding van de nieuwe kerkorde wordt een nieuwe generale synode gevormd.

4 Organisatie - plaatselijk

In kort bestek

Dit hoofdstuk gaat over de gevolgen van de eenwording van GKv en NGK voor de plaatselijke gemeenten.

De Handreiking plaatselijke samenwerking (2018) schetst aan de hand van ervaringsvoorbeelden de mogelijkheden voor gemeenten om elkaar te leren kennen, samen te werken of te integreren tot één gemeente. Daarbij wordt niets voorgeschreven: plaatselijke gemeenten maken daarin hun eigen keuzes. In de praktijk zien we dat steeds meer GKv- en NGK-gemeenten in dezelfde stad of hetzelfde dorp contact met elkaar zoeken. Ca. 74% van de NGK-gemeenten heeft meer of minder intensieve contacten met een GKv-gemeente; in de GKv ligt dit percentage lager omdat er vooral in Noord- en Zuid-Nederland veel GKv-gemeenten en maar weinig NGK-gemeenten zijn.

Het over en weer voorgaan van predikanten in kerkdiensten neemt toe. Op de tafel van GS en LV liggen voorstellen om het over en weer beroepen van elkaars predikanten en het toekennen van preekbevoegdheid voor beide kerkverbanden mogelijk te maken.

Een van de eerste vragen waarmee we als Regiegroep geconfronteerd werden, was: wat betekent het proces van landelijke hereniging van GKv en NGK voor de plaatselijke GKv- en NGK-gemeenten? Moeten die vroeger of later ook één gemeente vormen? Daarnaast kregen we vragen over de manieren en mogelijkheden om als plaatselijke kerken stappen naar elkaar toe te zetten: hoe doe je dat?

4.1 Handreiking

Dit soort vragen was aanleiding voor het uitgeven van een Handreiking plaatselijke samenwerking, die in oktober 2018 aan alle gemeenten werd toegestuurd³. Daarin lieten we als Regiegroep zien wat er voor gemeenten mogelijk is, ongeacht waar gemeenten zich in het proces van samenwerking of eenwording bevinden. Voor elke fase in het proces – elkaar leren kennen, verder naar elkaar toegroeien, de samenwerking intensiveren, de weg zoeken om één gemeente te vormen - werden praktische tips en voorbeelden genoemd. Die kunnen naar eigen inzicht en passend bij de plaatselijke situatie worden toegepast. De Handreiking schetst dus niet 'wat er moet gebeuren, maar wat zou kunnen. Ze legt geen verplichtingen op, maar geeft ideeën, tips en suggesties, vaak op basis van ervaringen die gemeenten elders hebben opgedaan'. Ruimte dus om plaatselijk eigen keuzes te maken.

Tegelijkertijd hebben we in de Handreiking gewaarschuwd tegen vrijblijvendheid in de plaatselijke contacten tussen GKv en NGK. We schreven onder meer: 'Het zou jammer zijn als het 'wij blijven ieder apart' (want 'wij hechten aan onze eigenheid', 'wij willen onze verworvenheden niet opgeven' e.d.) een uitgangspunt is dat aan het (onderlinge) gesprek vooraf gaat en dat niet ter discussie staat. Geef elkaar de kans om te laten zien dat de (wellichte oude) beelden die er van de ander bestaan, niet kloppen. Check ze met de werkelijkheid van nu'. Daarom bepleitten we om in elk geval elkaar als kerkenraden op te zoeken voor een geestelijk gesprek. 'Zo'n gesprek kan uitkomen op de conclusie dat een 'low-level eenheid' het beste is. Je kunt ook verrast worden door andere conclusies. Als de zoekvraag maar is: Wat dient Gods koninkrijk het meest?' We illustreerden dat met het voorbeeld van een GKv- en een NGK-gemeente in dezelfde plaats die al veel samen doen, maar nog geen eindantwoord hebben gevonden op de vraag, of ze één gemeente moeten vormen. Ze bespraken op een kerkenradendag vragen als: wat raken we kwijt of waarin lopen we vast, als we één gemeente vormen? Of: wat lopen

³ De Handreiking plaatselijke samenwerking is ook te vinden op de website: <https://onderwegnaar1kerk.nl/handreiking-plaatselijke-samenwerking/>.

we mis, als we apart blijven? En: wat levert samengaan op, als het gaat om de missie van de kerk en het bereiken van mensen met het evangelie van Jezus Christus? Ze deelden ook hun conclusie aan het eind van die dag: 'We vinden onze verscheidenheid belangrijk genoeg om niet zomaar op te geven. En we vinden de eenheid die God geeft te indrukwekkend om te negeren'.

Voor dat gesprek tussen kerkenraden/gemeenten leverde de Handreiking een aantal prikkelende bouwstenen. Behalve tips en suggesties bevat de Handreiking antwoorden op veel gestelde vragen en worden valkuilen gesignaleerd die zich in plaatselijk contact kunnen voordoen.

4.2 Praktijk

In de afgelopen jaren zijn de contacten tussen GKv- en NGK-gemeenten in aantal toegenomen en geïntensiveerd. Een overzicht:

Sinds 2017 zijn er GKv/NGK-samenwerkingsgemeenten gevormd in Heerde/Epe, Heino/Langeslag, Hengelo (met CGK), Maastricht, Nunspeet en Langerak. In IJsselmuiden en Zoetermeer (waar al een samenwerkingsgemeente CGK/NGK is) bestaan plannen in die richting.

Intensivering van de samenwerking – in de vorm van kanselruil, gezamenlijke kerkdiensten, integratie van activiteiten e.d. – heeft plaatsgevonden in Almere, Amersfoort-Vathorst, Amsterdam-Zuid-West, Assen, Barendrecht, Bunschoten-Spakenburg, Dalfsen, Dronten, Eindhoven, Enschede, Ermelo/Harderwijk, (groot) 's-Gravenhage, Leerdam, Lelystad, Marknesse, Nieuwegein, Rotterdam, Sliedrecht en Utrecht-Leidsche Rijn

In Alkmaar, Amstelveen, Loosdrecht, Oegstgeest, Wezep en Zoetermeer wordt gezocht naar de meest vruchtbare manier om de samenwerking tussen de gemeenten vorm te geven of te intensiveren. Voorzichtige eerste en verkennende contacten zijn er sinds 2017 ontstaan in Dordrecht, Breda/Rijsbergen, Emmeloord, Houten en Maassluis.

Anno 2019 laten de verhoudingen tussen GKv- en NGK-gemeenten het volgende beeld zien:

Er zijn 87 NGK-gemeenten:

- Geen of minimaal contact vanwege het ontbreken van een GKv-gemeente in de buurt - 9 = 10%
- Geen of minimaal contact, waar wel een GKv-gemeente in de buurt is - 14 = 16%.
- Overige 74% - meer of minder intensieve contacten met een GKv-gemeente.

Er zijn 261 GKv-gemeenten:

- Geen of minimaal contact vanwege het ontbreken van een NGK-gemeente in de buurt - 146 = 58%
- Geen of minimaal contact, waar wel een NGK-gemeente in de buurt is - 20 = 8%
- Overige 34% - meer of minder intensieve contacten met een NGK-gemeente.

4.3 Kanselruil en beroepbaarheid

Naast de toegenomen lokale samenwerking door kerkenraden is er sinds 2017 in toenemende mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid om predikanten uit het andere kerkverband uit te nodigen om in kerkdiensten voor te gaan. Een oproep van DKE en de CCS aan de preekvoorzieners in GKv en NGK lijkt goede uitwerking gehad te hebben. Zo krijgt de verdere kennismaking van GKv en NGK ook concreet vorm in plaatsen waar slechts een gemeente is uit één van de beide kerkverbanden. We beseffen overigens dat er op dit vlak nog het nodige te winnen is en dat de wederzijdse kennismaking langs deze lijn een zaak van lange adem is.

Daarnaast is er, gestimuleerd door de als ingewikkeld beleefde praktijk tot nog toe, door andere commissies en deputaatschappen (DKE, CCS, LCKO) aan gewerkt om het over en weer beroepen van elkaars predikanten en het toekennen van preekbevoegdheid voor beide kerkverbanden mogelijk te maken. Voorstellen daartoe liggen op de tafel van GS en LV.

5 Organisatie - regionaal

In kort bestek

Dit hoofdstuk schetst de uitgangspunten voor een nieuwe regionale indeling van GKv- en NGK-gemeenten en het proces om daartoe te komen.

De classis/regio (de nieuwe kerkorde kiest voor de benaming regio) heeft als het meest nabije kerkverband een belangrijke functie in het elkaar als kerken tot een hand en een voet zijn. Het plan is om tot een nieuwe regionale indeling te komen, waarbij GKv- en NGK-gemeenten waar mogelijk samen een regio vormen.

We dragen een aantal uitgangspunten aan voor zo'n indeling. In het proces om tot een nieuwe regionale indeling te komen, worden kerken/classes/regio's intensief betrokken.

Op het vlak van regionale/classicale samenwerking zijn er in het afgelopen jaren initiatieven ontstaan in Gelderland en Zuid-Holland. Contacten tussen de NGK-regio Nunspeet en de GKv-classis Hattem hebben er toe geleid dat voor de NGK-regiovergaderingen ook de GKv-classiskerken worden uitgenodigd en vice versa. Aan het begin van de vergadering vindt in kleine groepjes afgevaardigden een geloofsgesprek op hartsniveau plaats. In de NGK-regio Dordrecht en de GKv-classis Dordrecht-Gorinchem zijn NGK-waarnemers aanwezig bij de GKv-classisvergaderingen en omgekeerd. Aan beide kanten wordt deze praktijk als positief beleefd en is men van bereid de ervaringen te delen met kerken in de rest van het land. Hoewel in sommige delen van het land dit soort samenwerking lastiger is, doordat regio's en classes elkaar geografisch niet of nauwelijks dekken, is volgens ons in deze vorm van het elkaar leren kennen groei mogelijk.

In lijn met de concept kerkorde gebruiken we hieronder voor het regionale kerkverband de term regio, gaan we uit van het verdwijnen van de Particuliere Synode (PS) die de GKv tot nog toe kent en van afvaardiging vanuit de regio naar de synode.

5.1 Functie

De regio heeft in het gereformeerd kerkrecht de functie van het meest nabije kerkverband. Hier ontmoeten de plaatselijke kerken elkaar. Ze informeren elkaar daar over het kerkelijk leven in ieders gemeente, ze bemoedigen elkaar en geven zo nodig steun aan elkaar, in allerlei opzicht. Ook zien ze op elkaar toe. Ze aanvaarden elkaar, of ze vermanen een kerk als die dreigt af te wijken van Gods weg. Het is ook de regio die preekbevoegdheid verleent, predikanten beroepbaar stelt en belangrijke besluiten rond de positie van een predikant goedkeurt. Verder is de regio beschikbaar om recht te doen aan wie door zijn kerkenraad is verongelikt. Ten slotte zendt de regio een afvaardiging (conform het voorstel voor een nieuwe kerkorde twee afgevaardigden) naar de synode.

5.2 Niet gescheiden houden

Wanneer GKv en NGK opgaan in één kerkgemeenschap, kunnen dan de huidige GKv-classes en NGK-regio's intact blijven en naast elkaar voortbestaan? Wij denken dat aan een dergelijke opzet flinke nadelen kleven, terwijl een nieuwe regionale indeling vooral voordelen kent:

1. Het miskent de reden waarom GKv en NGK samengaan, namelijk om elkaar geestelijk te ontmoeten en over en weer te versterken. Zeker wanneer op plaatselijk niveau GKv en NGK meest nog afzonderlijk blijven bestaan, is de regio het aangewezen forum om elkaar te leren kennen, te bevragen en te stimuleren.
2. Een gescheiden regionale organisatie maakt het moeilijker om als GKv en NGK plaatselijk samen te werken en elkaar in allerlei praktische zaken van dienst te zijn.

3. Wanneer de GKv-classis en NGK-regio naast elkaar blijven bestaan, is een samenwerkingsgemeente gedwongen om zich in beide te laten vertegenwoordigen. Dat is niet alleen extra werk, het is ook bevreemdend als men bedenkt dat de genoemde classis en regio elkaar op landelijk niveau toch weer ontmoeten.
4. De NGK kennen door hun ongelijke spreiding regio's die geografisch een groot gebied bestrijken. Dat beperkt de mogelijkheden voor de fysieke ontmoeting en praktische ondersteuning. Ook de GKv kennen in enkele streken dit probleem. Het bestendigen van de huidige indeling bestendigt deze beperkingen; een gemengde samenstelling van de classes c.q. regio's kan ze compacter en dus overzichtelijker maken.

5.3 Nieuwe regionale indeling

Als Regiegroep stellen we daarom voor om tot een nieuwe regionale indeling te komen, waarbij de GKv-classes en NGK-regio's ineengeschoven worden.

De huidige geografische spreiding van GKv- en NGK-gemeentes zou kunnen leiden tot onevenwichtige situaties in de nieuwe regionale indeling. We realiseren ons dat door de aanwezigheid van slechts zes NGK-gemeenten in Groningen, Friesland en Drenthe de mogelijkheid groot is dat daar regio's zullen ontstaan die uitsluitend uit GKv-gemeenten bestaan, waardoor de geestelijke ontmoeting en wederzijdse versterking van GKv- en NGK-gemeenten daar niet mogelijk is. Dat is jammer, maar onvermijdelijk. Ook zullen daar allicht regio's ontstaan met een dominante GKv-aanwezigheid en slechts één of twee NGK-gemeenten. Ook elders in het land kan dat het geval zijn door de geografische spreiding van de NGK-gemeenten. We kunnen ons voorstellen dat de betreffende NGK-gemeenten daar moeite mee hebben, maar een oplossing daarvoor zien wij niet. Wel lijkt het ons goed om regio's waar slechts één of twee NG-kerken deel van uitmaken, te wijzen op de mogelijkheid van ondersteuning door het Praktijkcentrum (PC) en de Nederlands Gereformeerde Toerusting (NGT) om alert te zijn op mechanismen die in meerderheid/minderheid-verhoudingen kunnen insluipen en kunnen assisteren bij het omgaan met cultuurverschillen. Ook andere classes c.q. regio's zouden op deze instanties een beroep kunnen doen: met het oog op cultuurverschillen, maar ook om focus te krijgen op de rol van de regio in de nieuwe kerkgemeenschap en de missie van de regio scherp te krijgen. Daar waar het PC in de afgelopen jaren is ingeschakeld bij moeiten en tegenstellingen binnen GKv-classes of om een goede focus te krijgen op de geestelijke missie van de classis zijn daar goede ervaringen mee opgedaan.

Overigens verwachten we niet dat een of twee NGK-gemeenten in een regio met veel GKv-gemeenten stelselmatig overstemd zullen worden. Een gemengde kerkelijke vergadering is meer gespist op het bewaren van haar oecumenisch karakter dan een vergadering waarin ieder dezelfde afkomst heeft. Bovendien is de ervaring in samenwerkingsgemeenten dat kerkelijke discussies zelden verlopen langs de lijnen van de oorspronkelijke 'bloedgroepen'.

5.4 Uitgangspunten

Het ontwerpen en vaststellen van een nieuwe regionale indeling vindt plaats op basis van de volgende uitgangspunten:

1. Een regio moet niet te groot zijn, om de reisafstanden beperkt te houden en om aandacht te kunnen geven aan elke kerk afzonderlijk. Ook is het lastiger vergaderen, naarmate het aantal deelnemers groter is; het vergroot het risico van een meer formele vergadercultuur en verkleint de kans op intensief gesprek van hart tot hart. Verder komt het de verbinding van de plaatselijke kerken met het landelijk kerkverband ten goede, als de (conform de concept kerkorde twee) afgevaardigden van de regio naar de synode reëel contact (zowel vooraf peilend als achteraf informierend) kunnen hebben met de regiogemeenten. Naarmate het aantal regiogemeenten groter is, is dat voor de regio-afgevaardigden naar de synode, lastiger te behappen. Veertien gemeenten in een regio lijkt ons het maximum.
2. Een regio moet tegelijk niet te klein zijn: de taken moeten goed verdeeld kunnen worden en niet op slechts enkele schouders terecht komen, er moet sprake zijn van voldoende bestuurskracht

en er moeten voldoende mogelijkheden zijn om elkaar als regiogemeenten bij te staan. Ook is de kwaliteit van de vergadering gebaat bij meerdere raadgevers. Verder is het niet bevorderlijk voor de landelijke synode als er door een te geringe omvang te veel regio's komen en daardoor het aantal synode-afgevaardigden te groot wordt. We beseffen dat 'te veel' een subjectief begrip is, maar menen dat een aantal synodeleden van 70 maximaal is. Dat betekent dus maximaal 35 regio's. Wat ons betreft telt een regio minimaal zeven gemeenten.

3. Als er, gezien grootte en geografische spreiding, meerdere indelingen mogelijk zijn, verdient het de voorkeur om zo in te delen dat regio's zo min mogelijk een monocultuur kennen en zoveel mogelijk 'gemengd' samengesteld zijn. Daarbij kan niet alleen gedacht worden aan GKv en NGK, maar ook aan stads- en dorpskerken, langer bestaande en nieuw gegroeide gemeenten, traditioneel en vooruitstrevend. Een gemengd samengestelde regio draagt bij aan een praktijk van kerkzijn 'met alle heiligen'. Ook is het goed om waar mogelijk rekening te houden met reeds bestaande indelingen en relaties.
4. Niet elke regio behoeft even groot te zijn. Een streek met relatief weinig kerken kan een regio vormen met minder kerken dan een regio die relatief veel kerken in dezelfde omgeving telt.

Concluderend: een regio telt in onze gedachten minstens zeven en hoogstens veertien kerken.

5.5 Proces

Voor een nieuwe regio-indeling stellen we het volgende proces voor, dat op hoofdlijnen identiek is aan het proces in de NGK dat in 2012 leidde tot een regionale herindeling.

1. GS en LV geven de Regiegroep opdracht om op basis van bovenstaande criteria een nieuwe regionale indeling voor te stellen en deze uiterlijk 1 oktober 2020 aan de classes/regio's en de kerken voor te leggen.
2. De classes/regio's en kerken krijgen tot 1 mei 2021 de gelegenheid daarop te reageren, zo mogelijk met gezamenlijke wijzigingsvoorstellen vanuit de classis of regio.
3. De Regiegroep gaat waar nodig in overleg met betrokken kerken, eventueel in breder verband, teneinde knelpunten op te lossen en komt op 1 november 2021 met een vervolgvorstel regionale indeling.
4. De nieuwe regionale indeling wordt door de volgende GS en LV na gezamenlijke bespreking vastgesteld. Daarna blijft er ruimte om op regionaal niveau in goed overleg correcties aan te brengen.
5. Na de inwerkingtreding van de nieuwe kerkorde worden de nieuwe regio's gevormd.
6. De Regiegroep kan suggesties doen voor namen van de nieuwe regio's, maar deze wordt door de betrokken regio's zelf vastgesteld.

6 Organisatie – landelijke commissies, deputaatschappen, instellingen

In kort bestek

Dit hoofdstuk schetst de groeiende samenwerking tussen commissies, deputaatschappen en instellingen in het landelijk kerkenwerk.

De Regiegroep is aangenaam verrast door het tempo waarin en het enthousiasme waarmee zij elkaar per werkveld hebben gevonden. Dat wordt zichtbaar in hun rapporten aan GS en LV. Op de meeste werkvelden is sprake van een vergaande mate van samenwerking of integratie(plannen) en van gezamenlijke visievorming en rapportage. Veel ‘koppels’ doen nu al alles samen of willen na GS en LV als één commissie verder gaan. Voor één van de werkvelden heeft de Regiegroep twee mensen gevraagd om het proces van samenwerking en integratie vlot te trekken. Op een groot aantal terreinen van het landelijk kerkenwerk is gezamenlijke behandeling van de rapporten door GS en LV, in elk geval van de toekomstgerichte onderdelen daarvan, wenselijk.

Op het werkveld Predikantszaken ligt het complexer, onder meer door het grote aantal spelers dat daarop actief is en de verschillen in taakstelling tussen de GKv-deputaatschappen en de NGK-commissies op dit terrein. De Regiegroep heeft twee mensen gevraagd om voorstellen te doen voor vereenvoudiging van de regelgeving en vermindering van het aantal spelers in dit veld en harmonisatie van de regelingen en organisatie van GKv en NGK.

Een van de opdrachten van de Regiegroep luidt: Inventariseer welke deputaten, commissies of bijzondere kerkelijke organisaties werkzaam zijn op de terreinen die raken aan de eenwording, betrek ze bij dit proces en zie erop toe dat de werkzaamheden van de genoemde instanties onderling convergeren en tezamen een consistent en afdoende geheel opleveren.

6.1 Vragen voor ‘koppels’

In het kader van deze opdrachten hebben wij kort na onze aantreden geïnventariseerd, welke commissies, deputaatschappen en instellingen in beide kerken op de diverse werkvelden actief zijn en welke opdrachten zij van GS resp. LV hebben gekregen. Vervolgens hebben we hen – GKv-deputaatschap en NGK-commissie – zoveel mogelijk per werkveld aan elkaar gekoppeld. In januari 2018 hebben wij deze ‘koppels’ een aantal vragen voorgelegd over de mogelijke stappen in de richting van samenwerking of integratie met het oog op de hereniging, met het verzoek die zo mogelijk gezamenlijk te beantwoorden. Deze vragen waren:

1. Wat moet er inhoudelijk en organisatorisch op uw werkterrein gebeuren voordat GKv en NGK kunnen samengaan in één kerkgemeenschap?
2. Welke concrete stappen kunt u samen met uw counterpart van GKv/NGK in 2018 zetten en welke stappen in de jaren daarna?
3. Waarin hebt u advies of ondersteuning door de Regiegroep nodig om te realiseren wat nodig is met het oog op hereniging van GKv en NGK?
4. Welke besluiten van de GS GKv en/of de LV NGK 2020 hebt u nodig om te realiseren wat er op dit gebied nodig is?

Van een aantal commissies en deputaatschappen kregen we antwoord op deze vragen, soms ‘koppelsgewijs’, soms apart. Richting andere commissies en deputaatschappen hebben we op latere momenten in 2018 en 2019 onze vragen herhaald en onze bedoeling verduidelijkt: niets forceren, maar per werkveld en per koppel zoeken naar een zinvolle en begaanbare weg en elkaar informeren over relevante ontwikkelingen. We hebben daarbij aangegeven dat naar verwachting GS en LV in 2020 besluiten zullen willen nemen die richtinggevend zijn voor het vervolgproces op weg naar hereniging

en dat heldere plannen en voorstellen van commissies en deputaatschappen - zo mogelijk gezamenlijk ontwikkeld, zo nodig gescheiden – daarbij kunnen helpen.

6.2 Overzicht stand van zaken landelijk kerkenwerk

Onderstaand geven wij een overzicht van de stand van zaken op de diverse werkvelden van het landelijk kerkenwerk vanuit het perspectief van het herenigingsproces. Wij baseren ons daarbij op de rapporten van deputaten, commissies en instellingen waarin wij tot medio oktober inzage hadden. Op deze wijze krijgen de GS-leden een globaal inzicht van de commissies en instellingen die aan NGK-zijde actief zijn en vice versa. Daarnaast geeft dit overzicht een *overall* beeld van de stand van zaken rond samenwerking/integratie in het landelijk kerkenwerk. De inhoudelijke bespreking door GS en LV zal naar onze mening moeten plaatsvinden aan de hand van de rapporten en voorstellen van de deputaatschappen, commissies en instellingen. Wel kan het *overall* beeld dat dit onderdeel van ons rapport geeft, aanleiding zijn tot een werkveld of commissie/deputaatschap/instelling overstijgende bespreking van het landelijk kerkenwerk door GS en LV.

Wat dat *overall* beeld betreft: Wij zijn verrast door het enthousiasme waarmee commissies, deputaatschappen en instellingen zich aan de samenwerking hebben gezet en door de uitkomsten daarvan. Op veel terreinen is nu al sprake van een vergaande mate van samenwerking of integratie(plannen) en van gezamenlijke visievorming en rapportage. Waar dat niet het geval is, kan dat in de meeste gevallen verklaard worden uit grote verschillen in opdracht en taakstelling.

Tegelijkertijd is het beeld hoe de koppels van commissies en deputaatschappen vanaf 2020 verder willen gaan, heel divers. Sommige koppels komen nu al met één rapport, één visie, één concept opdracht en het voorstel voor één nieuwe gezamenlijke commissie. Andere koppels laten wel de eerste drie elementen zien, maar kiezen er voor om voorlopig als zelfstandig deputaatschap en zelfstandige commissie door te gaan. Weer andere koppels komen wel met de eerste twee van bovengenoemde elementen, maar houden hun opdrachten gescheiden en kiezen voorlopig nog voor zelfstandigheid. Ten slotte zijn er koppels die gescheiden rapporteren, maar wel een of meer van genoemde elementen voorstellen.

Kortom, een bonte lappendeken. Dat komt ook door de manier waarop wij als Regiegroep onze taak hebben opgevat: vooral vragen stellen en stimuleren, maar niet voorschrijven hoe samenwerking en integratie precies vorm moeten krijgen. Wij beleven die bonte lappendeken niet als een probleem: de richting (elkaar zoeken, toekomstgerichte afspraken maken) is goed en voor uitwerking en detaillering is er nog ruim tijd. En wie weet wat zich in de interactie tussen commissies en deputaatschappen enerzijds en GS en LV anderzijds nog aan moois op dit vlak ontwikkelt.

We zien ook verschillen in het adres waaraan commissies en deputaatschappen hun rapporten richten: sommige aan de GS, sommige aan de LV, sommige aan GS en LV beide. Het is wenselijk om in de komende maanden met de moderamina af te stemmen, of die adressering en dus de aanwijzing van de juiste bespreek- en besluitinstanties nog moet worden aangepast. Volgens ons is de inhoud van de rapporten bepalender voor de wijze van behandeling dan de gekozen adressering. Wij zijn van mening dat sommige rapporten, die alleen aan GS of LV zijn gericht, vanwege hun toekomstige gerichte plannen en voorstellen door GS en LV gezamenlijk moeten worden behandeld.

We onderscheiden binnen het landelijke kerkenwerk vier clusters van werkvelden, te weten 6.3 Ondersteuning van gemeenten, 6.4 Predikantszaken, 6.5 Ondersteuning van het landelijk kerkverband en 6.6 Externe relaties.

6.3 Ondersteuning van gemeenten

Hier zijn de deputaten, commissies en instellingen te vinden, die zich in hoofdzaak richten op de ondersteuning van de plaatselijke gemeenten, rechtstreeks of via de participatie in interkerkelijke samenwerkingsverbanden.

Kerkdiensten

Deputaten eredienst (DE) – commissie Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (CISK)

Deputaten en commissie hebben van hun opdrachtgevers GS en LV een verschillende opdracht ontvangen, maar zagen ruim voldoende overlappingsen en raakvlakken om tot een intensieve samenwerking te komen. Ze hebben tijd gestoken in het elkaar leren kennen, sinds ruim een jaar vergaderen ze samen, ze hebben een gezamenlijke studiedag gehouden over wat ze voor de gemeenten kunnen betekenen inclusief de vraag hoe het Steunpunt Liturgie (SL) de breedte van de kerken kan bereiken en een gezamenlijke toekomstvisie ontwikkeld op wat ze voor kerk en eredienst kunnen betekenen. Ze zijn van oordeel dat ze elkaar kunnen versterken: de NGK heeft langer ervaring met liturgische diversiteit en plaatselijke eindverantwoordelijkheid voor de liturgie; de GKv heeft meer ervaring met toerusting van kerken en gemeenteleden via het SL.

Deputaten en commissie hebben een gezamenlijk rapport aan GS en LV geschreven, waarin ze elk afzonderlijk verslag doen van de uitvoering van hun opdracht, maar dat uitloopt op gezamenlijke voorstellen en een gezamenlijke opdracht. Vanaf 2020 willen ze als één geïntegreerde Commissie Eredienst verder. De toerustingsrol richting gemeenten krijgt versterkt vorm in samenhang met de Theologische Universiteit Kampen (TUK), waar het SL recent fysiek is ondergebracht.

Pastoraat aan doven en slechthorenden

Deputaten doven en slechthorenden (DSH) – commissie dovenpastoraat (CDP)

Sinds eind 2018 werken commissie en deputaten, die elkaar voordien al ontmoetten in het Interkerkelijk Dovenpastoraat (IDP), nauw samen. Er wordt samen vergaderd en GKv-dovenpredikant Kees Smit (0,6 fte) werkt sinds begin 2019 ook namens de NGK (0,3 fte). In het rapport van DSH wordt uitbreiding van het GKv-aandeel in de formatie van 0,6 naar 0,7 fte voorgesteld. Er is sprake van een gedeelde visie op het dovenpastoraat. Met het oog op de participatie in het IDP blijven ze nog formeel zelfstandig.

DSH en CDP rapporteren zelfstandig aan GS resp. LV. In de concept opdrachten voor de nieuwe periode noemen ze geen van beide hun samenwerkingspartner. Ook overigens zijn de opdrachten niet op elkaar afgestemd. Zowel behandeling van beide rapporten door GS en LV in gezamenlijkheid als afstemming van de nieuwe opdrachten op elkaar lijkt ons gewenst.

Evangelie & Moslims

Deputaten Evangelie & Moslims (DEM) – Nederlands Gereformeerde Toerusting (NGT), vertegenwoordiging E&M

De vertegenwoordiging van GKv en NGK in het bestuur van de Stichting Evangelie & Moslims (E&M) blijft voorlopig formeel zelfstandig, zolang er nog sprake is van twee zelfstandige kerkverbanden. Wel rapporteren de vertegenwoordigers gezamenlijk aan GS en LV, formuleren ze een identieke opdracht en stemmen ze waar nodig onderling af.

Diaconaat

Deputaten diaconale zaken (DDZ)

Op het werkveld Diaconaat is sinds 2017 sprake van volledige integratie van het oorspronkelijke generaal diaconaal deputaatschap (GKv) en de diaconale commissie in de NGT in DDZ (GKv/NGK), die onder meer het Diaconaal Steunpunt (DS) aanstuurt. In hun rapport aan GS en LV schetsen zij de ontwikkelingen in de achterliggende periode en doen zij vanuit een nieuw missiestatement Danken-Dienen-Delen plannen voor de komende jaren. Daarin staat de verbinding tussen diaconaal en missionair gemeente-zijn in de vorm van *integral mission* en met het oog daarop de integratie van DS en het Missionair Steunpunt (MS) tot één informatie- en inspiratieplatform: *Integral Mission Platform*.

Beide steunpuntbenamingen blijven wel bestaan vanwege de vindbaarheid. Bij deze ontwikkeling zijn ook deputaten ondersteuning (DO), Verre Naasten en de NGT betrokken en is steeds meer sprake van een netwerk-organisatie. DDZ gaat voor de toekomst uit van één nieuw te vormen GKv/NGK-deputaatschap Diaconaal-Missionaire Gemeente. Het rapport legt GS en LV een uitgebreide opdracht voor dit deputaatschap voor.

Misbruik

Deputaten seksueel misbruik in kerkelijke relaties (DSKR) - commissie meldpunt seksueel misbruik (CMSM)

Op dit terrein zijn deputaten en commissie toegegroeid naar volledige integratie. Dat was niet moeilijk, omdat de opdrachten vrijwel samenvielen. Sinds medio 2018 wordt er samen vergaderd. Ze rapporteren gezamenlijk met gezamenlijke voorstellen en opdracht en willen na de GS/LV 2020 als één commissie doorgaan. Naar het samenwerkingsverband van kerken rond het Meldpunt Misbruik blijven GKv en NGK tot het moment van de hereniging elk eigen vertegenwoordigers afvaardigen.

Categoriaal Pastoraat

Deputaten geestelijke verzorging militairen (DGVM) - commissie categoriaal pastoraat (CCP)

Deputaten en commissie hebben in de afgelopen jaren een gemeenschappelijke en toekomstgerichte visie ontwikkeld op de geestelijke verzorging in de krijgsmacht, bij justitie en in de gezondheidszorg. In de GKv valt de geestelijke verzorging van militairen tot nog toe onder de gelijknamige deputaten, terwijl het justitiepastoraat onder Deputaten Relatie Kerk & Overheid valt. Er is in de GKv geen sprake van ondersteuning en begeleiding van de geestelijke verzorgers in de gezondheidszorg vanuit het landelijk kerkverband. In de NGK vallen al deze werkers onder de commissie categoriaal pastoraat. In goed overleg is nu in gezamenlijkheid voor laatstgenoemd model gekozen.

De gezamenlijke visie op het werkveld is neergelegd in de gemeenschappelijke visienota 'Goed leven' inzake kerken en geestelijke verzorging, die samen met een schets van de toekomstige taken en werkwijze via het rapport van DGVM aan de GS is aangeboden. Het rapport bevat tevens een schets van de verregaande praktische samenwerking met de CCP die DGVM voor ogen heeft. De vertaling van deze keuzes in concrete voorstellen en nieuwe opdrachten waarover de GS kan besluiten, ontbreekt echter. Het CCP-rapport is op het moment van afsluiting van dit rapport nog niet beschikbaar. Met het oog op bespreking en besluitvorming, naar onze mening door GS en LV gezamenlijk, moet nog finetuning plaatsvinden van de afstemming van voorstellen en opdrachten op elkaar.

Ondersteuning gemeenten en missionaire projecten

Deputaten ondersteuning classes, kerken en missionaire projecten (DO) - commissie steunbehoevende kerken (CSK)

Deputaten en commissie hebben in de afgelopen anderhalf jaar heen gewerkt naar nauwe samenwerking. Vanwege de flinke verschillen in taakstelling, criteria voor en organisatie van de steunverlening moest daarin een flinke slag worden gemaakt. Deputaten en commissie zijn er in geslaagd een gezamenlijk rapport aan GS en LV te schrijven met daarin een gezamenlijke visie op het werkveld. Ze kondigen een aanvullend rapport aan met een voorstel aan voor nieuwe gezamenlijke regeling en organisatie voor financiële steunverlening en voor het vormen van een gezamenlijke commissie vanaf 2020.

We signaleren dat DO ook de inhoudelijke missionaire ondersteuning van gemeenten tot hun taak rekenen. In de NGK ligt dit tot nog toe bij het MS, dat inmiddels nauw samenwerkt met het DS, dat wordt aangestuurd door DDZ (GKv/NGK). Ook DO en Verre Naasten zijn inmiddels bij deze samenwerking van DS en MS in het Integral Mission Platform betrokken. Het is een uitdaging om hier via een netwerk aanpak en zonder overorganisatie, in de werkpraktijk en de bestuurlijke aansturing goede verbindingen te leggen.

Toerusting

Praktijkcentrum voor de kerken (PC) – Nederlands Gereformeerde Toerusting (NGT)

Op het werkveld Toerusting van kerkenraden en gemeenten zijn het PC en de NGT actief.

Overlappende taken en activiteiten liggen op het vlak van jeugdwerk, toerusting en begeleiding van kerkenraden etc. Maar er zijn ook grote verschillen tussen beide instanties:

- in taakstelling: NGT heeft een steunpunt missionaire toerusting van gemeenten, bij PC is het missionaire aspect een integraal onderdeel van gemeenteopbouw;
- in organisatievorm: NGT kent een aantal steunpunten met eigen loket, PC heeft een centraal loket;
- PC heeft naast toerusting ook een onderzoekstaak en de taak om het werk van de TUK en VIAA door te vertalen naar en vruchtbaar te maken voor gemeenten en gemeenteleden, NGT heeft deze opdracht niet;
- in aansturing: TUK en VIAA participeren bestuurlijk in het PC,
- in HRM-opzicht: opleidingscriteria voor medewerkers verschillen net als visie op en praktijk in de verhouding tussen vast en flexibel.

De beweging naar samenwerking en eventuele integratie is om die reden complex.

We hebben in april 2019 moeten constateren dat er sinds ons eerste initiatief in januari 2018 richting alle commissies, deputaatschappen en instelling, waaronder PC en NGT en ondanks herhaalde contacten sindsdien vanuit de Regiegroep, nog geen enkel bestuurlijk overleg tussen beide instellingen had plaatsgevonden. De oorzaken daarvan lagen vooral aan de kant van het PC. Wij hebben daarop besloten, met instemming van beide besturen, om twee mensen te vragen om dit proces vlot te trekken, te weten Thijs van Daalen, Zeewolde (NGK) en Jan van der Eijk, Dordrecht (GKv). Beiden hebben veel bestuurlijke ervaring in en buiten de kerk en zijn nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van de NGT resp. het Praktijkcentrum. Zij werken aan de uitvoering van de volgende opdracht:

1. Breng een proces van overleg en samenwerking tussen bestuur en directie PC en bestuur en coördinator NGT op gang dat leidt tot een antwoord op de vraag, wat de gemeenten in de nieuwe GKv/NGK-kerkgemeenschap, op de werkvelden van PC en NGT op de langere termijn (2023-2030) nodig hebben, zowel inhoudelijk als organisatorisch.
2. Zie er op toe dat dit proces uiterlijk 1 oktober 2019 uitmondt in een rapport aan de Regiegroep dat GS en LV 2020 in staat stelt om strategische keuzes te maken en richtinggevende besluiten te nemen, die in de jaren daarna met het oog op de hereniging uitgewerkt kunnen worden. Zie er op toe dat GS en LV daarbij ook zicht krijgen op de financiële gevolgen op de langere termijn (2023-2030) van deze (eventueel alternatieve) keuzes en besluiten, zodat die kunnen worden meegewogen.
3. Stimuleer dat in dit proces ook de ervaringen en ontwikkelingen in de wijze waarop andere kerkgemeenschappen (in het bijzonder de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) en Protestantse Kerk in Nederland (PKN)) de ondersteuning en toerusting van gemeenten en van kerkelijke vrijwilligers en professionals invullen en vormgeven, worden benut en stimuleer dat mogelijkheden tot samenwerking op dit terrein worden verkend.
4. Stimuleer dat de mogelijkheid wordt verkend om het Generaal Diaconaal Deputaatschap /DS bij bovengenoemd proces te betrekken.
5. Geef aan de Regiegroep advies over het onder 2 genoemde rapport.

De genoemde rapportagedatum van 1 oktober 2019 zal niet gehaald worden. Eind augustus 2019 is er onder leiding van de twee trekkers een eerste overleg op bestuurlijk niveau met PC en NGT geweest, gevolgd door een tweede bestuurlijk overleg in oktober. In beide gevallen waren ook DDZ betrokken. Er is een proces afgesproken, dat begin 2020 moet leiden tot het formuleren van een missie, strategie en ontwerp van een nieuwe organisatie. Te zijner tijd zullen beide besturen en de Regiegroep daarover aan GS en LV rapporteren.

Er is sprake van gescheiden rapportage aan GS en LV. Het inmiddels verschenen rapport van het Praktijkcentrum is uiterst summier over de contacten met de NGT en benoemt niet het hierboven geschetste proces. Het NGT-rapport is op het moment van afsluiting van dit rapport nog niet beschikbaar. Wel publiceerde de NGT recent een nieuwe visie op het toerustings- en advieswerk in de NGK en een daaruit voortvloeiende structuur van 'één familie van steunpunten die vanuit eenzelfde visie samenwerkt'. Het zal duidelijk zijn dat er op de weg naar gezamenlijke ondersteuning van de kerken nog de nodige stappen zullen moeten worden gezet. Daaraan kan gezamenlijke behandeling door GS en LV van de beide rapporten, in het bijzonder van de toekomstgerichte onderdelen daarvan, een goede bijdrage leveren.

Dat geldt in elk geval voor het Meerjarenplan van het Praktijkcentrum, zeker waar het werkveldoverstijgende signalen aan de kerken geeft. Zo worden op pagina 14-16 waardevolle vragen gesteld bij de 'congregationalisering' van het kerkverband, waarbij een sterke focus op de eigen gemeente gepaard gaat met minder oog en aandacht voor regionale en landelijke samenwerking in het kerkverband. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor hoe plaatselijke kerken de eenwording van GKv en NGK beleven, maar leidt ook tot onduidelijkheid over het wat, waarom, hoe en hoeveel van het werk van landelijke deputaatschappen en instellingen. Het PC pleit voor het formuleren van een duidelijke missie en visie van het nieuw te vormen kerkverband van GKv en NGK, die bepalend zouden moeten zijn voor inhoud, omvang en organisatie van de hulp aan en ondersteuning van plaatselijke gemeenten door het landelijke kerkverband en die moet voorkomen dat beslissingen daarover vooral financiële gedreven zijn.

Het lijkt ons goed dat GS en LV deze beschouwingen en vragen in hun besprekingen betreft.

6.4 Predikantszaken

in dit tweede cluster van werkvelden zijn alle deputaten, commissies en instellingen samengebracht die met de opleiding en de positie van predikanten te maken hebben.

Predikantsopleiding

Theologische Universiteit Kampen (TUK) – Nederlands Gereformeerde Predikantenopleiding (NGP)
Al voordat de GS en LV eind 2017 het proces naar kerkelijke eenheid in gang zetten, waren TUK en NGP na het mislukken van de Gereformeerde Theologische Universiteit al gestart met een proces om de predikantsopleiding van de NGK in Kampen onder te brengen. Dat proces heeft sindsdien goede voortgang gehad. Vanaf 1 september 2018 draaien de NGP-docenten volwaardig mee aan de TUK. Een NGP-vertegenwoordiger is betrokken geweest bij de strategische heroriëntatie van de TUK. In Raad van Toezicht en Curatorium participeren NGK-ers op voet van gelijkwaardigheid, al maken de GKv-regels een formeel lidmaatschap nog niet mogelijk. Per 1 september 2019 heeft dr. Ad van der Dussen, docent systematische theologie, op leeftijdsgronden afscheid genomen van de TUK. Ter gelegenheid daarvan sprak hij de openingsrede uit bij de opening van het academisch jaar. De aanstelling van dr. Jaap Dekker als bijzonder hoogleraar en universitair hoofddocent werd uitgebreid tot vrijwel voltijds. NGK-predikant drs. H. de Jong zal D.V. op 6 december 2019 een eredoctoraat van de TUK ontvangen.

De NGP bestaat met een klein takenpakket voort: begeleiding van studenten die vóór de integratie al aan de TUA of elders studeerden, mentoraat van beginnende predikanten, monitoring van de prio's (predikanten in opleiding) en financiering van de Henk de Jong-leerstoel aan de TUK. De NGP zal op het moment van hereniging worden opgeheven, op voorwaarde dat voor laatstgenoemde taak een oplossing is gevonden.

TUK en NGP rapporteren gezamenlijk aan GS en LV. Van die rapportage maken de volgende elementen deel uit:

- Een strategische heroriëntatie, noodzakelijk na het stranden van de GTU. Deze heeft geleid tot het formuleren van een nieuwe strategie voor de TUK. De kern daarvan is: Verbreden en

verbinden. Van daaruit worden vier centrale strategische opgaven voor de koers van de TUK geschetst:

- 'a. De relevantie en impact zichtbaar maken voor kerk en samenleving vanuit een vernieuwde oriëntatie van de theologie op hedendaagse vragen;
 - b. De aantrekkingskracht en de studenteninstroom van de universiteit vergroten;
 - c. Een sterke verbinding met de eigen achterban (GKv/NGK) realiseren en zoeken naar een bredere functie in afstemming op nieuwe doelgroepen, waaronder studenten en professionals uit andere disciplines, in hun behoefte aan theologische opleiding en doordenking;
 - d. Versterking van het internationale karakter van gereformeerde theologiebeoefening'.
- De aankondiging van een onderzoek van locatie en huisvesting. Er worden drie opties onderzocht: huidige gebouwen renoveren tot een duurzame huisvesting, huisvesting in een duurzaam gebouw op een andere plaats in Kampen, of verhuizing naar een duurzame locatie elders in het land. Daarover wordt op een later moment gerapporteerd.
 - Voorstellen voor een verruiming van de benoemingsvoorwaarden voor leden van de Raad van Toezicht, het Curatorium en het College van Bestuur, zodat ook leden van de NGK als zodanig kunnen worden benoemd.
 - Voor bestuurders en wetenschappelijk personeel wordt een verdere verruiming van de benoemingscriteria voorgesteld, namelijk dat men meelevend lid moet zijn in volle rechten van de GKv, NGK of van een kerk die zich laat kennen door onderwerping aan Gods Woord en binding aan de gereformeerde belijdenissen.
 - De TUK wil komen tot een duurzaam houdbare financiering. Daarbij wordt onder meer ingezet op een verhoging van de vaste Rijksbijdrage die momenteel kleiner is dan bij andere levensbeschouwelijke instellingen.

Studiefinanciering

Bureau Studiefinanciering, vallend onder de Raad van Toezicht Theologische Universiteit Kampen (BSF) – Commissie Steunbehoevende Studenten Theologie (CSST)

De aanvullende studiefinanciering voor studenten die zich voorbereiden op het predikantschap is in GKv en NGK verschillend georganiseerd en belegd: bij het BSF resp. de CSST. Beide instanties hebben intensief overlegd over harmonisatie van de regelingen en dienen GS en LV daarover met een gezamenlijk rapport en gezamenlijke voorstellen. Het rapport schetst de contouren van een nieuwe regeling en geeft een eerste aanzet voor een financiële uitwerking. Aansluitend wordt een voorzet gegeven voor een samenvoeging van beide ondersteunende instanties. Zolang GKv en NGK nog zelfstandige kerken zijn, kunnen de ondersteunende instanties ook hun werkzaamheden uitvoeren zoals tot op heden het geval is. Vooruitlopend op het samengaan van beide kerken moet de nieuwe regeling opgesteld te worden. Aansluitend zal de Raad van Toezicht van de TUK deze nieuwe regeling moeten vast stellen en kunnen BSF en CSST in elkaar opgaan. Voor 'lopende gevallen' zal een overgangsregeling gelden.

In de rest van het brede werkveld Predikantszaken is sprake van veel verschillende spelers, waarbij de opdrachten van de GKv-deputaten en de NGK-commissie vaak niet matchen en de onderliggende regelingen verschillen. Bovendien was er bij de start van ons werk als Regiegroep sprake van een lopend initiatief tot herstructurering op een deel van het werkveld, te weten de totstandkoming van de Interkerkelijke Commissie Geschiloplossing (ICG). Daarom hebben we er begin 2018 voor gekozen om de ontwikkelingen op dit werkveld eerst te laten uitkristalliseren en ons voorshands te onthouden van eigen initiatieven.

Medio oktober 2019 is het beeld als volgt:

Deputaten advies en begeleiding (DAB) – Vertrouwens- en adviescommissie (VAC) – Interkerkelijke Commissie Geschilbehandeling (ICG)

De taken van deze instanties cirkelen rond het tijdig bemiddelen bij en adviseren in conflicten in gemeenten (al dan niet rond predikanten). De ICG, die werkt ten behoeve van CGK, GKv en NGK, heeft in de afgelopen tijd veel taken van VAC en DAB op het terrein van conflictbehandeling overgenomen, al zijn de onderlinge rol- en taakverdelingen en de werkwijze van de ICG op dit moment nog niet volledig uitgekristalliseerd. DAB stellen aan de GS voor om zich op te heffen, VAC kiest nog niet voor opheffing. DAB doen in hun rapport voorstellen voor vereenvoudiging in het 'oerwoud' aan hulpverlenende instanties die ertoe moet leiden dat de hulpvrager sneller de weg vindt. Het rapport is summier over de taakvervulling door de ICG. Dat geldt nog sterker voor het rapport van VAC. In afspraken over rapportage door de ICG lijkt nog niet voorzien. Een rapport van de ICG over de uitvoering van hun werkzaamheden ontbreekt.

Een tweede rapport van een werkgroep van DAB - 'Open Poorten' - gaat over het gebrek aan doorstroom van predikanten, bepleit de erkenning van een paradigmawisseling rond de rol en taken van predikanten en doet een reeks verbetervoorstellen: studie naar een nieuwe ambtsvisie, aanpassing van de KO en de Gemeenschappelijke regeling predikantszaken, voor praktijkpilots etc. Vanwege de betekenis van deze plannen voor de lange termijn, vanwege het feit dat de gesignaleerde problemen zowel in GKv als in NGK spelen en omdat de NGK al eerder plannen heeft ontwikkeld op dit terrein (Rapport 'Van gisteren naar morgen' in 2010, Rapport Commissie loopbaanbeleid in 2013) lijkt het ons cruciaal om dit traject als GKv en NGK samen in te gaan en ook dit rapport dus als GS en LV gezamenlijk te behandelen.

Maar ook na de instelling van de ICG en de door DAB voorgestelde taakaanpassing en herstructurering rond (dreigende) conflicten en conflictbehandeling blijft er blijkens onderstaand overzicht sprake van een behoorlijke 'bestuurlijke drukte' op het werkveld predikantszaken.

Deputaten predikantszaken (DPZ) - commissie kerkrecht en beroepszaken (CKB)

DPZ geven bindend advies bij de classicale goedkeuring van besluiten inzake predikanten. CKB wijst een deelnemer, meestal uit eigen midden, aan een regionale commissie aan in geval van aan de regio gevraagde instemming met ontslag of afzetting van een predikant, alsmede inzake schorsing en op non-actief stelling van een predikant. Daarnaast heeft de CKB verplichte advisering bij beroepsprocedures op regiovergaderingen en de landelijke vergadering als taak.

Tussen deputaten en commissie is nog geen contact over harmonisatie van de regelingen. DPZ stelt in zijn rapport aan GS diverse thema's aan de orde rond de positie van predikanten. Deputaten opperen om niet meer strak vasthouden aan de idee dat het predikantsambt voor het leven is. Zij vragen zich af, of dat vanuit de Schrift is hard te maken en of de praktijk soms ook niet tot een andere keus dwingt. Ook op het punt van het deeltijdpercentage bepleiten ze grotere flexibiliteit in de kerkelijke regelgeving. Ook deze thema's vragen om samen optrekken van GS en LV in doordienking en besluitvorming.

Het rapport van de CKB aan de LV is op het moment van afsluiting van dit rapport nog niet beschikbaar.

Landelijke commissie kerkelijke onderzoeken (LCKO) – Deputaten predikantszaken (DPZ)

De NGK kent sinds 2014 de LCKO, die een belangrijke rol speelt bij de examens voor zelfstandige preekbevoegdheid en beroepbaarstelling op regionaal niveau. De GKv kennen een andersoortige landelijke betrokkenheid bij het toekennen van preekbevoegdheid en beroepbaarstelling: DPZ moeten in de classicale vergadering waar het onderzoek plaatsvinden, instemmend advies geven. Inmiddels is een werkgroep uit LCKO, DPZ en DKR (deputaten kerkrecht) bezig om te komen tot een

geharmoniseerde regeling op dit terrein. Voorstellen daarover worden naar verwachting nog dit najaar in een aanvullend rapport aan GS en LV gepresenteerd.

In zijn rapport aan de LV stelt de LCKO voor om via een aanpassing van de regeling voor kerkelijke onderzoeken te besluiten dat GKv- en CGK-predikanten en -kandidaten voortaan zonder nader onderzoek beroepbaar zijn in de NGK.

Commissie van beroep in predikantszaken (CBP) – Landelijke Vergadering met verplichte advisering CKB

De rechtspraak in geschillen tussen predikanten en kerkenraden over rechtspositie en arbeidsvoorwaarden en de wijze van ambtsinvulling door predikanten (niet dus gronden voor schorsing/afzetting) is in de GKv opgedragen aan de CBP. De commissie geeft verder op gezamenlijk verzoek van kerkenraad en predikant bindend advies in geschillen betreffende de naleving van de relatie tussen kerk en predikant, inclusief de wijze van ambtsvervulling door de predikant. In de NGK ligt de rechtsprekende taak bij geschillen tussen predikanten en kerkenraden bij de Landelijke Vergadering met verplichte advisering door de CKB.

Over de harmonisatie op dit terrein lopen nog geen gesprekken tussen CBP en CKB. Wel zal CKB naar verwachting in zijn rapport aan de LV voorstellen doen die aansluiten bij de werkwijze in de GKv. Dit is een uitvloeisel van de opdracht die CKB kreeg van de LV 2016 om de eerder gemaakte keuze om de procedure inzake arbeidsrechtelijke geschillen ten aanzien van predikanten niet bij een onafhankelijke commissie onder te brengen, opnieuw tegen het licht te houden.

Nederlands Gereformeerde Instelling Arbeidszaken (NGA)

De NGA heeft ten doel het treffen van voorzieningen op het gebied van de rechtspositie en de arbeidsvoorwaarden van de predikant, de kerkelijk werker en de predikant-in-opleiding (prio). De uitvoering van de NGK-regelingen op dit gebied is enkele jaren geleden overgedragen aan SteunpuntKerkenWerk (SKW), het beleid ligt voorshands nog bij de NGA met goedkeuring door de LV. De NGA is direct betrokken bij de gesprekken over harmonisatie van de regelingen van GKv en NGK inzake rechtspositie en arbeidsvoorwaarden van predikanten, kerkelijk werkers en prio's met SKW en de Vereniging VSE (VSE).

In zijn rapport doet de NGA verslag over de uitvoering van zijn opdracht in de afgelopen jaren en wordt de goedkeuring van de LV gevraagd over een aantal beleidsaanpassingen. Ook wordt summier het proces geschetst rond de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden van predikanten (met SKW en Predikantenvereniging (PV)), inclusief de oudedagsvoorziening (met VSE).

De GKv kent geen onder de GS ressorterende pendant voor de NGA. De NGA rapporteert alleen aan de LV, ook over het overleg over de pensioen/emeritaatsvoorziening voor predikanten. In de GKv valt dit terrein niet onder de verantwoordelijkheid van de GS. Nader overleg met de moderamina van GS en LV en met NGA en VSA is nodig over de behandeling van deze gevoelige materie door LV/GS.

Raad van Advies in Predikantszaken (RvA)

In de RvA zijn alle spelers (vanuit GKv en sinds kort ook NGK) in het veld van predikantszaken vertegenwoordigd om elkaar te informeren en beleid af te stemmen. Het betreft DAB, DPZ, de PV, SKW, de VSE, de TUK, het PC en de NGA.

In het rapport aan de GS wordt verslag gedaan van de ontwikkelingen op het gebied van in-, door- en uitstroom van predikanten. Vooral rond de door- en uitstroom bestaan zorgen. Het rapport verwijst naar een reeks voorstellen van DAB en DPZ op dat terrein, die hierboven al ter sprake kwamen. Aanvullend daarop wordt een plan geschetst, waarbij SKW (met steun en aanbeveling van de GS en de RvA) een Ontwikkelfonds Predikanten opzet. Het doel is dat alle kerken hieraan deelnemen en naar verwachting € 3,- per lid jaarlijks moeten inleggen. De kerken kunnen vanuit die bijdrage onder meer verwachten:

- Een periodiek evaluatiegesprek met de predikant door een objectieve professional Kerkelijk Personeelsbeleid, aanvullend op wat plaatselijk wordt gedaan met evaluaties en wat kerkvisitatoren constateren.
- In een regio kan een projectleider regionale samenwerking beschikbaar worden gesteld die de vraag van kerken afstemt op het aanbod van predikanten in de regio.
- Voor predikanten die vijf jaar of langer verbonden zijn aan een gemeente, kan indien gewenst een transitietraject worden opgestart. Vanuit het fonds kan ook een transitievangnet worden gecreëerd, indien kerk en predikant vastgelopen zijn en losmaking dreigt.
- Als de regelgeving wordt aangepast, kan het fonds gebruikt worden om predikanten landelijk of regionaal op basis van detachering te laten functioneren.

Het rapport schetst de integratie van de NGK in het werk van SKW en de groeiende ondersteuning van de NGK door SKW. Een deel van de taken die SKW voor de GKv vervult, ligt in de NGK nog bij de NGA en in goedkeurende zin bij de LV. Afhankelijk van de besluitvorming van de Landelijke Vergadering kan integratie van de taken binnen het SKW worden afgerond. Ook wordt verslag gedaan van de stand van zaken in het overlegproces tussen NGA, PV/CGMV, SKW en VSE om te komen tot harmonisatie van materiele regelingen van de kerkverbanden. Zie daarvoor later in dit rapport, met name de paragrafen SteunpuntKerkenWerk (SKW) en Vereniging VSE/NGA.

Mede omdat in dit rapport rol, (rechts)positie en functioneren van predikanten uitvoerig en toekomstgericht aan de orde komen en wijzigingen daarin worden voorgesteld die er met name op gericht zijn problemen die nu veelvuldig optreden, te voorkomen is het noodzakelijk dat dit rapport door GS en LV gezamenlijk wordt besproken, in samenhang met de rapporten van DAB, VAC en DPZ.

Hartenkreet

Diverse rapporten, waaronder dat van DPZ, slaken de volgende hartenkreet: er zijn teveel spelers in predikantenland aan het werk, met de risico's dat ze tegen elkaar uitgespeeld worden, langs elkaar heen werken en dat hulp- en adviesvragers gaan shoppen onder de diverse hulp- en adviesgevers. 'We opteren voor een sterke vereenvoudiging van de regelgeving op predikantengebied. Er zijn nu teveel instanties met dezelfde zaken bezig', aldus het rapport van DPZ. Ook wordt daarin gepleit voor minder deputaatschappen en een heldere afbakening van bevoegdheden op dit terrein. Een eerste begin van dit laatste is te vinden de rapporten van DAB en RvA.

Toch blijft er op het gebied van vereenvoudiging en herstructurering nog werk aan de winkel. Wij hebben met instemming van de deputaatschappen, commissies en andere instanties op dit terrein besloten om twee mensente vragen om in aansluiting op wat zich al ontwikkelt en in goed overleg met de betrokken instanties voorstellen te doen voor een vereenvoudiging van de regelgeving in predikantszaken, een vermindering van het aantal spelers in dit veld en harmonisatie van de regelingen en organisatie van GKv en NGK. We hebben Sijske van Delden (GKv) en Willem Smouter (NGK) bereid gevonden om deze opdracht uit te voeren. Dit tweetal - met kennis van zaken van het werkveld, maar zonder actuele betrokkenheid of belangen daarbij - werkt onder de verantwoordelijkheid van de Regiegroep en zal nog tijdens deze GS en LV met voorstellen komen, aanvullend aan wat al op hun tafels ligt.

Buiten de verantwoordelijkheid van GS en LV acteren diverse instanties in predikantszaken:

- *Predikantenvereniging (PV), voorheen alleen GKv, sinds 2018 kunnen ook NGK-predikanten lid worden.*
- *SteunpuntKerkenWerk (SKW), waarbij alle GKv- en NGK-gemeenten zijn aangesloten) met taken op het gebied van rechtspositie en arbeidsvoorwaarden, loopbaanbeleid en mobiliteit van predikanten, beroepingswerk e.d.*
- *Vereniging VSE, waarvan alle GKv-gemeenten lid zijn, met verantwoordelijkheid voor de oudedagsvoorziening van predikanten.*
- *Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PfZW, het pensioenfonds dat de oudedagsvoorziening voor NGK-predikanten verzorgt, waarbij de Nederlands Gereformeerde Instelling Arbeidszaken die wel onder het regime van de LV NGK valt.*

Zie voor SKW en VSE de relevante paragrafen (SteunpuntKerkenWerk en Vereniging VSW/NGA) later in dit rapport.

6.5 Ondersteuning van het landelijk kerkverband

Op dit derde werkveld dat wij onderscheiden, zijn de deputaten en commissies te vinden, waarvan de werkzaamheden in hoofdzaak op het vlak van ondersteuning van het landelijk kerkverband liggen.

Vorbereiding/ondersteuning GS en LV, tussentijdse besturing

Deputaten administratieve ondersteuning (DAO) – Moderamen LV

In de NGK heeft het moderamen van de LV, die drie jaar lang in functie is en pas kort voor de nieuwe LV wordt gesloten, een reeks taken in de besturing van het kerkverband en de voorbereiding van de nieuwe LV, terwijl dit soort en verwante taken bij de GKv aan deputaten administratieve ondersteuning zijn opgedragen.

Er is met het oog op de voorbereiding van de gezamenlijke vergaderingen van GS en LV in 2020 een intensieve samenwerking gegroeid tussen deputaten en moderamen. Hoewel zij nog gescheiden rapporteren aan GS en LV, zijn de rapporten op elkaar afgestemd. Ze monden uit in gemeenschappelijke voorstellen en een voorstel voor een in 2020 nieuw te vormen commissie die in de jaren daarna op basis van een door GS en LV vast te stellen opdracht alle relevante taken in gezamenlijkheid gaat behartigen. Bij deputaten en moderamen is ook de opdracht belegd om te onderzoeken, hoe richting de volgende GS/LV de totstandkoming van een gezamenlijk kerkelijk handboek (digitaal en/of op papier) kan worden georganiseerd.

Financiën

Deputaten financiën en beheer (DFB) – financiële commissie (FC)

In de afgelopen jaren hebben deputaten en commissie een en andermaal overlegd over samenwerking en integratie en over de financiële huishouding van en het financiële beheer in het nieuwe kerkverband van NGK en GKv. Daarbij zijn ook de verschillen in opdracht en werkwijze in beeld gebracht. Deputaten en commissie hebben de Regiegroep intensief ondersteund bij het in beeld krijgen van de financiële uitdagingen en risico's richting de volgende GS/LV en verder.

Hoewel er tussen DFB en FC wordt samengewerkt, met name in de ondersteuning van de Regiegroep en er sprake is van een gemeenschappelijke kijk op de invulling van de financiële functie in de nieuwe kerkgemeenschap, zullen, gezien hun nu nog sterk verschillende opdrachten, naar verwachting grotendeels apart rapporteren aan GS resp. LV. Ze hebben in overweging daarin wel hun gemeenschappelijke visie vast te leggen. Rapporten zijn op het moment van afsluiting van dit rapport nog niet beschikbaar. Hoewel de FC altijd pas op een laat moment tijdens de LV rapporteert, is het aan te bevelen dit moment, in ieder geval voor het visie-gedeelte, te vervroegen.

Kerkrecht

Deputaten kerkrecht (DKR) – deputaten hoger beroep (DHB) – commissie kerkrecht en beroepszaken (CKB)

Waar in de GKv advisering op kerkrechtelijk gebied en betrokkenheid bij en advisering in zaken van hoger beroep bij aparte deputaatschappen liggen, zijn beide taken in de NGK belegd bij één commissie met een brede opdracht. De GKv kent geen landelijk deputaatschap voor advisering bij beroepszaken; elke meerdere vergadering (classis, PS, GS) heeft zijn eigen deputaatschap voor kerkelijke beroepszaken.

Deze incongruentie heeft grote stappen op het vlak van samenwerking tot nog toe verhinderd. Bovendien werken deputaten en commissie op basis van verschillende kerkordes en is het hoger beroep in GKv en NGK verschillend georganiseerd. Besluiten over de nieuwe kerkorde zullen de principes en werkwijze op het werkveld van deze deputaten en commissie moeten aangeven en daarmee richting wijzen voor een proces van samenwerking en integratie van deputaten en commissie na 2020.

Er is in december 2018 eenmaal overleg geweest tussen beide deputaatschappen en de commissie. Op dat moment was de gedeelde conclusie: Vanwege het verschil in taakvelden tussen deputaten en commissie en de verschillende kerkordes ligt integratie op dit moment niet voor de hand en is regelmatig overleg een betere weg. Wel is de mogelijkheid van 'kruisbenoemingen' in commissie en deputaatschap (een GKv-er in CKB, NGK-ers in DKR en DHB) geopperd om zo elkaars werk beter te leren kennen en daarin te participeren.

DHB meldt in zijn rapport aan GS een samengaan van deputaatschappen en commissie op dit moment niet wijs te vinden. Wel beveelt DHB de eerder geopperde 'kruisbenoemingen' aan en wordt bepleit om aan DHB iemand uit CKB toe te voegen en één van de DHB-deputaten aan CKB om zo meer op elkaar betrokken te raken en feeling te krijgen met elkaars praktijk.

DKR gaan er blijkens het rapport aan GS van uit dat er na GS en LV 2020 wel een gezamenlijke commissie kerkrecht van GKv en NGK komt met daarin een GKv- resp. NGK-sectie voor de kerkspecifieke zaken. Voor dat geval vragen ze de GS om de opdracht vast te stellen voor de sectie GKv met het oog op de uitvoering van de GS-besluiten en de GKv-regelingen. DKR vraagt de GS om haar in 2020 advies te vragen over de tweede concept versie van de toekomstige kerkorde.

Het rapport van de CKB is nog niet beschikbaar. Uit contact met de CKB hebben wij begrepen dat men samengaan op dit moment niet wijs acht, maar overigens nog niet heeft kunnen reageren op het recent beschikbare rapport van DKR. Tegenover het 'uitwisselen van leden' staat de CKB welwillend, maar het is de vraag of de beschikbare capaciteit dat mogelijk maakt.

Al met al vanuit gedeelde positieve grondhouding een nogal divers beeld dat om afstemming tussen GS en LV vraagt.

Archief

Deputaten archief en documentatie (DAC) – commissie archief en documentatie (CAD)

In de afgelopen jaren is er een nauwe samenwerking gegroeid tussen deputaten en commissie en rond het Archief- en Documentatiecentrum (ADC): vanouds GKv, maar sinds een aantal jaren ook de plaats waar NGK-archief wordt bewaard. Na 2017 is de samenwerking in een stroomversnelling gekomen. Afspraken en werkwijze zijn vastgelegd in een convenant (juli 2018) dat geldt totdat GS en LV gezamenlijk een nieuwe opdracht hebben vastgesteld.

Alle vergaderingen worden gezamenlijk gehouden. Er is een gezamenlijk visiedocument in de maak dat leidend is voor de komende jaren. Dat wordt na half november 2019 aan GS en LV toegezonden. Fusie is intentie. CAD en DAC kijken naar GS en LV om daartoe te besluiten. zodra dit juridisch mogelijk is.

Daarin wordt naar GS (en LV) gekeken. Een concept besluit daartoe ontbreekt nog. Er is een gezamenlijke begroting 2019-2023 met een uitgavenstijging van ca. €15.000. In het kader van het gelijktrekken van de bijdrage per ziel wordt die verhoging opgebracht door de NGK. Deputaten en commissie formuleren een nieuwe, door GS en LV vast te stellen opdracht.

6.6 Externe relaties

Op dit vierde landelijke werkveld zijn de deputaten en commissies te vinden, wier taken zich in hoofdzaak richten op de relaties met andere kerken of instanties

Kerken binnenland

Deputaten kerkelijke eenheid (DKE) – commissie voor contact en samenspreking met andere kerken – binnenland (CCS binnenland)

Decennialang hebben deputaten en commissie met elkaar samengesproken, aanvankelijk vooral over de verschillen tussen GKv en NGK, daarna in toenemende mate over de overeenstemming en eenheid van beide kerken. Sinds GS en LV 2017 is er een sterke beweging naar samenwerking tussen DKE en de CCS Binnenland op gang gekomen en inmiddels is sprake van volledige integratie van de werkzaamheden van deputaten en commissie. Vrijwel alle contacten met andere kerken en kerkelijke samenwerkingsverbanden worden gezamenlijk behartigd. Deputaten en commissie rapporteren gezamenlijk aan GS en LV en hun rapport mondt uit in gezamenlijke voorstellen en een opdracht voor een nieuw te vormen gezamenlijke commissie.

Het rapport analyseert de jarenlange ontwikkeling waarin GKv en NGK naar elkaar toe zijn gegroeid en de veranderde houding tegenover andere kerkgemeenschappen die eerst in de NGK en daarna ook in de GKv manifest is geworden. In aansluiting op het voorstel van de LCKO om GKv- en CGK-predikanten en – kandidaten zonder nader onderzoek beroepbaar te verklaren in de NGK vragen DKE en de CCS aan de GS om het omgekeerd mogelijk te maken dat GKv-gemeenten NGK-predikanten kunnen beroepen zonder voorafgaand beroepbaarstellend onderzoek. Daarmee worden alle hobbels voor het over en weer beroepen van elkaars predikanten weggenomen.

DKE en de CCS doen in hun rapport verslag van moeizame gesprekken met Deputaten Eenheid van de CGK en delen hun teleurstelling en bezorgdheid voor de relatie op landelijk vlak tussen GKv en NGK enerzijds en CGK anderzijds. Ze rapporteren verder over de inzet van het DeputatenOverleg Eenheid (DOE) om ruimte te scheppen voor samenwerkingsgemeenten (CGK/GKv, CGK/NGK, CGK/GKv/NGK) die zich klem voelen zitten tussen de diverse kerkverbanden en hun landelijke besluiten en regelingen. DKE en de CCS stellen aan GS en LV voor om geassocieerd lid te worden van de Raad van Kerken. Over de contacten met de PKN zal aanvullend worden gerapporteerd.

Kerken buitenland

Deputaten betrekkingen buitenlandse kerken (BBK) – commissie voor contact en samenspreking met andere kerken buitenland (CCS buitenland)

Er is tussen GKv en NGK sprake van grote verschillen in de contacten met buitenlandse kerken. Het GKv telt veel meer contacten (onderscheiden in zusterkerkrelaties en relaties van kerkelijk contact dan de NGK (waar de relaties minder geformaliseerd zijn en naar gelang de behoefte gevarieerde invulling krijgen). Ook participeert de GKv anders dan de NGK in internationale netwerken en organisaties. Bij de GKv vermindert het aantal contacten met buitenlandse kerken, nu een aantal van deze kerken in reactie op GKv-synodebesluiten over vrouw en ambt en andere ontwikkelingen in de GKv de banden heeft opgeschort of verbroken.

In de afgelopen tijd is er regelmatig contact geweest tussen deputaten en commissie om elkaar en elkaars wijze van werken te leren kennen. Dat heeft blijkens het rapport van BBK nog niet tot verdere stappen geleid. Daarbij speelt een rol dat de focus van GKv-deputaten begrijpelijkerwijs meer lag op de verwerking van de besluiten van buitenlandse zusterkerken om de banden met de GKv te verbreken dan op het samen met de CCS buitenland ontwikkelen van een gezamenlijke toekomstvisie op aard en

omvang van de buitenlandse contacten. Die herbezinning is wel noodzakelijk. Desgewenst kunnen GS en LV deputaten en commissie daarvoor een gezamenlijke opdracht geven, zo mogelijk uit te voeren gedurende deze LV en GS, zodat de uitkomsten daarvan wellicht nog door GS en LV kunnen worden meegenomen. Afstemming en samenwerking met Verre Naasten daarbij is naar onze overtuiging van wezenlijk belang.

Het rapport van CCS buitenland is op het moment van afsluiting van dit rapport nog niet beschikbaar.

Overheid

Deputaten voor de relatie van kerk en overheid (RKO) – commissie voor het contact met de hoge overheid. (CCHO)

Er zijn kleine, goed overbrugbare verschillen tussen de opdrachten die CKO resp. CCHO van GS resp. LV kregen. Er is in de afgelopen tijd goed contact geweest tussen deputaten en commissie. Zij rapporteren gescheiden aan GS en LV, maar laten hun rapporten wel uitlopen op een voorstel voor een identieke opdracht voor de komende periode. Zij achten samenvoeging op dit moment niet opportuun, zolang er nog sprake is van twee aparte kerkgemeenschappen die apart de relatie met de overheid behartigen, onder meer door participatie in diverse overlegorganen.

6.7 Andere landelijke samenwerkingsverbanden

Naast het landelijke kerkverband waarin GS en LV besluiten nemen en commissies, deputaatschappen en instellingen op een groot aantal werkvelden actief zijn, bestaan er ook andere landelijke verbanden waarin gemeenten samenwerken en die niet of slechts in beperkte mate onder de verantwoordelijkheid van de GS of van de LV vallen.

Zending

Allereerst is het op zijn plaats om een schets te geven van de wijze waarop het missionaire werk (zending) in het buitenland in GKv en NGK is georganiseerd: in de GKv regionaal met landelijke ondersteuning, in de NGK tot nog toe hoofdzakelijk regionaal.

De NGK kent vier regionale samenwerkingsverbanden die steun geven aan een tiental partnerkerken met eigen predikanten en zo'n vijftig preekplaatsen, allemaal in Kwazulu-Natal, Zuid-Afrika. Deze kerken zijn voortgekomen uit het zendingswerk dat daar sinds 1958 is verricht en maken deel uit van het kerkverband van Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (GKSA). Vanuit Nederland wordt ook medisch en sociaal werk ondersteund.

- NGK Kampen met ca. veertig ondersteunende kerken, voornamelijk in Oost-Nederland. Er zijn geen uitgezonden zendingswerkers meer in Zuid-Afrika actief. Alleen oud-zending ds. Arie Reitsema werkt jaarlijks een paar maanden in Kwazulu-Natal.
- NGK Wormer (via Stichting Zending Zuid-Afrika) met een zestal ondersteunende kerken, vooral in Noord-Holland. Ds. Sietse Veenstra is door hen uitgezonden.
- Nederlands Gereformeerde Zendingsvereniging Nqutu (NGZN), waarvan ca. dertig kerken lid zijn, hoofdzakelijk in West-Nederland. Ds. Tjeerd Baron is door hen uitgezonden.
- Sizanani, de met de NGZN verbonden hulpverleningsorganisatie die Marga Baron als leider van de veldwerkers heeft en zich richt op het lenigen van sociale nood, onderwijsprogramma's voor volwassenen en ondersteuning van studenten.

Zij werken samen in het Beleidsorgaan Zuid-Afrika (BZA), waarbij ook de vereniging SOS zich heeft aangesloten. Daarnaast zijn in en vanuit de NGK actief:

- De (landelijke) Vereniging Steun Oost-Soemba (SOS) die steun verleent aan de Gereja Gereja Bebas (Vrije Gereformeerde Kerken) op het eiland Soemba, Indonesië. De steun concentreert zich op steun op medisch en onderwijsgebied en aan de theologische opleiding. In de vereniging zijn overigens ook GKv-leden actief.

- FELiRe staat voor 'Fundacion Editorial de Literatura Reformada', een fonds dat gereformeerd bijbelstudiemateriaal in het Spaans uitgeeft en met name in Latijns Amerika verspreidt. De belangrijkste doelgroep wordt gevormd door voorgangers en theologische studenten. FELiRe is een zendingsactiviteit, die uitgaat van de NGK Den Haag-Rijswijk.
- Stichting Evangelische Toerusting Afrika en Azie (EvTA) richt zich in het bijzonder op onderwijsondersteuning vanuit de gereformeerde traditie bij de opleiding van predikanten, evangelisten en godsdienstleraren in Afrika en Azië. De stichting verzorgt kortlopende lesopdrachten door NGK-predikanten en daarnaast predikanten uit CGK, GKv en PKN aan onderwijsinstellingen in Afrika en Azië. De belangrijkste contacten hierbij zijn FATEB in Bangui (Centraal Afrikaanse Republiek) en Christ Mission Ashram in Calcutta (India).

In de GKv is het *mission*-werk georganiseerd via regionale samenwerkingsverbanden (RSV's) en de Stichting Verre Naasten. Verre Naasten ondersteunt GKv-kerken in Nederland bij de uitvoering van hun mission-werk wereldwijd: in Zuid-Afrika, India, Indonesië, Congo, Brazilië, Oekraïne en andere landen. De uitvoering vindt plaats via elf RSV's, waarin GKv-gemeenten samenwerken. Soms vallen deze samen met de classicale verbanden, soms niet. Zij zijn namens de aangesloten gemeenten (leden) eigenaar van het contact met en de steun aan de buitenlandse partnerkerken op het gebied van kerkelijk opbouwwerk, evangelisatie, diaconale projecten, training en noodhulp. Verre Naasten biedt de RSV's daarbij advies (bij strategieontwikkeling, kwaliteitsborging, audits etc.) en neemt hen op hun verzoek uitvoeringstaken (bedrijfsvoering, communicatie, fondswerving, projectbeheer) uit handen. Daarnaast is Verre Naasten verantwoordelijk voor een aantal bovenregionale taken. De RSV's zijn lid van het Landelijk SamenwerkingsVerband *mission*.

Sinds medio 2019 kunnen ook NGK-gemeenten (al dan niet in samenwerkingsverbanden) en organisaties zich bij Verre Naasten aansluiten. De Vereniging SOS is al gastlid geworden (net als andere particuliere organisaties als Stichting Fundament en MERF dat al langer zijn), andere NGK-samenwerkingsverbanden zijn daarover met Verre Naasten in gesprek.

SteunpuntKerkenWerk (SKW)

SKW adviseert kerken (GKv, CGK en NGK) in hun rol als 'werkgever' en beheerder. SKW biedt ondersteuning bij de invulling van kerkelijk personeelsbeleid en bij materiële en financiële zaken, zoals kerkgebouwen en kerkelijk bestuur. Alle gemeenten van GKv en NGK zijn bij SKW aangesloten. Voor de GKv onderhandelt SKW met de PV/CGMV over de materiële regelingen; vervolgens is SKW verantwoordelijk voor de uitvoering. Voor de NGK draagt SKW zorg voor de uitvoering van de geldende regelingen, die voorshands nog door de LV op voorstel van de NGA worden vastgesteld. In 2019 heeft SKW in samenwerking met de NGA een geharmoniseerde regeling voor kerkelijke werkers in beide kerken ontworpen. Deze is inmiddels door de aangesloten gemeenten via de algemene ledenvergadering van SKW geaccordeerd. Er lopen al enige tijd gesprekken tussen SKW, NGA en de PV over een geharmoniseerde regeling voor predikanten (traktement, onkostenvergoedingen, permanente educatie etc.). Zie verder de paragraaf SteunpuntKerkenWerk in het hoofdstuk over Financiën van het landelijke kerkverband.

Vereniging VSE/NGA

Voor de oudedagsvoorziening van predikanten kent de GKv een eigen regeling onder verantwoordelijkheid van de VSE, waarbij alle GKv-gemeenten zijn aangesloten. De NGK hebben de oudedagsvoorziening voor predikanten ondergebracht bij Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PfZW). In het kader van de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden lopen er gesprekken tussen VSE, NGA en de PV over de pensioenvoorziening voor predikanten in de nieuwe kerkgemeenschap. Zie verder daarover de paragraaf Oudedagsvoorziening predikanten' in het hoofdstuk over Financiën van het landelijke kerkverband.

7 Financiën van de herenigde kerk

In kort bestek

Dit hoofdstuk schetst het financiële perspectief van de herenigde kerk.

De kosten van het landelijk kerkenwerk in de GKv zijn flink hoger dan in de NGK. Dat heeft te maken met het verschil in ledental, maar ook met een verschil in inhoudelijke keuzes. Ook het quotum (het bedrag per lid per jaar dat gemeenten opbrengen voor het landelijke kerkenwerk onder verantwoordelijkheid van GS/LV) is in de GKv hoger dan in de NGK.

Harmonisatie is dus nodig. We doen voorstellen voor de richting van de quota in de komende jaren, gedifferentieerd voor belijdende en doopleden, met een licht dalende trend voor de GKv en een licht stijgende trend voor de NGK. We gaan uit van een afnemend ledental van GKv en NGK samen: in 2026 ca. tien procent lager dan in 2017. Als gevolg van de ontwikkeling van quota en ledentallen verwachten we dat de financiële ruimte voor het landelijk kerkenwerk in de jaren 2023-2026 tien tot twintig procent kleiner wordt. Dat maakt richtinggevende keuzes door GS en LV in 2020 over missie, inhoud en omvang van het landelijk kerkenwerk noodzakelijk: niet primair financieel gedreven, maar op grond van inhoudelijke afwegingen binnen een haalbaar financieel kader. We bevelen GS en LV aan een meerjarenstrategie voor het landelijk kerkenwerk te vast te stellen en die door een commissie uit de GS- en LV-leden te laten voorbereiden.

Omdat voor gemeenten vooral het totaalplaatje van kerkelijke lasten relevant is, komen in dit hoofdstuk ook de classicale/regionale quota aan de orde en de quota van andere landelijke organisaties waarin kerken samenwerken : SteunpuntKerkenWerk en rond de oudedagsvoorziening van predikanten.

7.1 Financiën landelijk kerkverband

In een proces van kerkelijke hereniging zijn financiën geen bijzaak. Het gesprek over de kerkelijke uitgaven en inkomsten moet weliswaar niet de boventoon voeren, maar is wel noodzakelijk. Niet zelden wordt bij samenvoegingen van bedrijven en organisaties te optimistisch gedaan over de te verwachten inverdien- en schaaffecten en steken hogere kosten dan verwacht en de noodzaak van bezuinigingen als gevolg daarvan een spaak in het wiel van fusie- en integratieprocessen. Dat is buiten de kerk zo en er is geen reden om te veronderstellen dat dat binnen de kerk anders zal zijn. Ook kerkleden en kerkenraden zijn gevoelig voor de vraag: wat gaat het kosten? Zeker nu het steeds meer gemeenten zwaar valt hun begroting rond te krijgen.

Omdat de financiën dus een afbreukrisico zijn in het herenigingsproces, rekenen we het tot onze taak om aan GS en LV voorstellen te doen over de financiën van de herenigde kerk. Daartoe hebben wij ons laten adviseren door een werkgroep, bestaande uit leden van DFB en de FC. Deze werkgroep heeft het cijfermateriaal in dit hoofdstuk aangeleverd en adviezen gegeven voor de interpretatie ervan. Voor de conclusies, keuzes en voorstellen zijn wij als Regiegroep verantwoordelijk.

Kostenniveau

Voor bezinning op de landelijke kerkelijke financiën is te meer reden, nu er op financieel gebied beduidende verschillen zijn tussen GKv en NGK. Omvang en uitgavenniveau van het landelijke kerkenwerk zijn blijkens onderstaande tabel 1 in de GKv groter resp. hoger dan in de NGK: € 3.152.000

(begroting 2019) tegen € 618.000 (jaarbasis op grond van begroting 2018-2020). Deze verschillen houden niet alleen verband met de verschillen in ledental (verhouding ca. 3,5 : 1), maar ook met verschillen in inhoudelijke keuzes. Alleen al vanwege deze verschillen zullen GS en LV in het herenigingsproces keuzes moeten maken over inhoud, omvang en kosten van het landelijke kerkenwerk in de nieuwe kerkgemeenschap.

Tabel 1 – Budgetten landelijk kerkenwerk per werkveld en totaal, op jaarbasis, gemiddeld 2018-2020

Kerkelijke Quota 2018-2020	GKV	NGK	Totaal
Pastorale zorg doven en slechthorenden	89.500	20.500	110.000
Ondersteuning classes, kerken en regionale missionaire projecten	203.500	16.500	220.000
Betrekkingen buitenlandse kerken	92.000	8.000	100.000
Administratieve ondersteuning/F&B/Synodekosten	150.000	45.000	195.000
Diaconaal Steunpunt	101.000	24.000	125.000
Archief en Documentatiecentrum	136.000	24.000	160.000
Vorming en Toerusting (PC+NGT toerusting en jeugdwerk)	305.000	170.000	475.000
Theologische Universiteit, NGP	1.725.000	275.000	2.000.000
Studiefinanciering hulpbehoevende studenten	140.000	10.000	150.000
Overige kerkelijke deputaatschappen en commissies	210.000	25.000	235.000
	3.152.000	618.000	3.770.000

Tabel 1 maakt zichtbaar wat er in GKv resp. NGK aan budget beschikbaar is voor de diverse werkvelden van het landelijk kerkenwerk onder verantwoordelijkheid van GS resp. LV en wat het budget per werkveld is voor beide kerkverbanden samen. In deze tabel zijn veertien deputaatschappen en elf commissies met een beperkt budget samengenomen onder Overige Kerkelijke Deputaatschappen en Commissies.

Quota

In samenhang met het bovenstaande moeten GS en LV besluiten over de globale hoogte van het quotum (bedrag per kerklid per jaar) dat vanaf het moment van totstandkoming van de nieuwe kerkgemeenschap van gemeenten mag worden gevraagd om de kosten van het landelijke kerkenwerk te dekken en over de richting waarin het quotum zich in de jaren daarna zal ontwikkelen. Op dit moment is er verschil tussen de quota van beide kerken, zowel in de hoogte als in de differentiatie per soort kerklid.

In 2017 heeft de GS GKv naar aanleiding van verzoeken uit de kerken besloten om een gedifferentieerd quotum in te voeren voor doop- resp. belijdende leden: het quotum voor doopleden bedraagt 50% van dat voor belijdende leden. De doorslaggevende grond voor dit besluit was dat op deze wijze meer rekening wordt gehouden met de draagkracht van gemeenten. De differentiatie betekent lastenverlichting voor gemeenten met relatief veel doopleden, die bij een quotum per ziel meer bijdragen aan de kerkelijke lasten dan de kerken met relatief veel belijdende leden. Een belangrijke overweging om niet uitsluitend voor een quotum per belijdend lid te kiezen en doopleden aan te slaan voor 'half geld' was, dat er een opvoedende werking uit gaat van een (laag) quotum voor doopleden en dat op deze wijze voelbaar wordt gemaakt dat ook zij behoren mee te tellen in de kerkelijke gemeenschap.

Wij stellen voor om in de nieuwe kerkgemeenschap deze lijn voort te zetten. Voordat de GS GKv in 2017 hiertoe besloot, is onderzocht, of deze quotumdifferentiatie niet zou leiden tot onevenredig grote lastenverzwaringen voor sommige gemeenten. De uitkomst was dat dat waarschijnlijk zou meevallen. Deze verwachting is door de praktijk sindsdien bevestigd. De financiële werkgroep die ons heeft geadviseerd, heeft deze berekening ook voor de NGK-gemeenten gemaakt. De conclusie is vergelijkbaar met die voor de GKv in 2017: de effecten zijn beperkt. Gemeenten met relatief veel doopleden hebben enig voordeel van deze differentiatie (naarmate gemeenten groter zijn, hebben ze er meer voordeel van; grootste becijferde voordeel € 4000 voor een gemeente van bijna 2000 leden), gemeenten met relatief weinig doopleden hebben er enig nadeel van (naarmate gemeenten groter zijn hebben ze er meer nadeel van; grootste becijferde nadeel ruim € 1000). Maar grosso modo zijn de voor- resp. nadelen in omvang beperkt.

Na het aanbrengen van enkele correcties om de quota van beide kerken qua inhoud vergelijkbaar te maken is het actuele beeld als volgt. De quota in de GKv bedragen vanaf 2018 € 30,- per belijdend lid en € 15,- per dooplid, wat uitkomt op een gemiddeld bedrag van € 24,84 per kerklid (excl. VSE en zending, en na aftrek van niet uitgegeven budgetten ad ca. € 2,10/kerklid). Het quotum in de NGK bedraagt in 2019 € 27,69 per kerklid. Zonder de kosten voor NGA en SKW, die in de GKv buiten het quotum vallen, is sprake van een NGK-quotum van ca. € 19,40, dus € 5,44 lager dan het gemiddelde GKv-quotum.

Wij zijn van oordeel dat in de nieuwe kerkgemeenschap één quotum voor alle gemeenten/kerkleden gewenst is ter dekking van de kosten van het landelijke kerkverband, vallend onder de verantwoordelijkheid van GS/LV; dus exclusief lasten predikanten en kerkelijk werkers, emeritaat, en zending/mission buitenland Aparte quota voor (voorheen) GKv- resp. (voorheen) NGK-gemeenten vinden wij ongewenst, omdat er dan sprake is van ongelijke behandeling van leden van hetzelfde kerkverband en omdat een dergelijke aanpak administratief complex is.

Om een vergelijking met de huidige situatie mogelijk te maken hebben we het in het vervolg van deze notitie uitsluitend over het gemiddelde quotum per kerklid, dus zonder te onderscheiden tussen doop- en belijdende leden. Die differentiatieslag kan op in een later stadium gemaakt worden.

Ontwikkeling ledental

In de bezinning op de omvang en kosten van het landelijke kerkenwerk moet een aantal ontwikkelingen worden meegenomen. Sommige daarvan zijn te kwantificeren, andere zijn alleen te wegen.

Het ledental van de GKv daalt sinds 2003. Toen bedroeg het ledental 126.949, op 1 oktober 2018 bedroeg het 114.905. Er is sprake van een gestage, zelfs versnellende daling en wij zien geen aanleiding om daarin een plotselinge trendbeuk te verwachten. Wij gaan uit van een verdere daling van het ledental tot 107.500 in 2023 en tot 102.700 in 2026.

In de NGK is de daling van het ledental vooralsnog beperkt, mede door sterke groeicijfers van enkele gemeenten. De laatste jaren schommelt het ledental met kleine plussen en minnen rond 33.000 leden. We gaan voor het vervolg uit van een lichte afname van het ledental tot 32.500 in 2023 en tot 32.300 in 2026.

De cijfers voor 2016, 2017, 2018 en 2019 zijn de werkelijke ledentallen: in de GKv per 1 oktober van het voorafgaande jaar, in de NGK per 1 januari van het betreffende jaar. De cijfers voor 2020 t/m 2026 zijn prognosecijfers. De prognose voor de GKv is gebaseerd op de studie 'De toekomst in de Kerk' van het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken in opdracht van VIAA en TUK uit 2010. De prognoses uit dit onderzoek voor de periode 2010-2018 zijn in de achter ons liggende jaren tot steeds door de werkelijke GKv-ledentallen bevestigd. Recent heeft Merijn Wijma (PC) nieuw onderzoek gepubliceerd,

dat uitkomt op 105.400 GKv-leden in 2026, dus ca. 3000 hoger dan het onderzoek voor VIAA en TUK. In deze prognose is er in 2026 sprake van een gezamenlijk ledental van 138.000 leden.

Dat resulteert in het volgende beeld:

Tabel 2 – Prognoses van de ledentallen van GKv en NGK 2016-2026

jaar	Prognoses leden		Samen		
	GKv	NGK			
2016	118.400	33.000	151.400		
2017	116.800	33.000	149.800		
2018	114.800	32.900	147.700		
2019	113.400	32.800	146.200		
2020	111.800	32.700	144.500	-5.300	-3,5%
2021	110.400	32.600	143.000		
2022	109.000	32.550	141.550		
2023	107.500	32.500	140.000	-4.500	-3,0%
2024	105.900	32.450	138.350		
2025	104.300	32.400	136.700		
2026	102.700	32.300	135.000	-5.000	-3,3%
	87,9%	97,9%	90,1%	-14.800	-9,9%

De onderste regel van tabel 2 laat het percentage van het aantal GKv-, NGK- en GKv/NGK-leden in 2026 zien ten opzichte van de aantallen in 2017. Kolom 5 laat de daling in absolute aantallen zien: in 2020 ten opzichte van 2017, in 2023 ten opzichte van 2020 en in 2026 ten opzichte van 2023. De onderste regel van kolom 5 laat de afname in 2026 ten opzichte van 2017 zien. Kolom 6 biedt hetzelfde beeld als kolom 5, maar dan in percentages.

Als de genoemde trend onveranderd doorzet verwachten we voor 2026 dus een ledental voor de nieuwe GKv/NGK-kerkgemeenschap dat ca. 10% lager ligt dan in 2017.

Andere factoren

Naast deze ontwikkeling van het ledental zijn er meer factoren die in een bezinning op de financiën van het landelijk kerkverband moeten worden meegewogen.

Een aantal gemeenten, vooral grote gemeenten, signaleert een afnemende bereidheid bij kerkleden om via de betaling van Vaste Vrijwillige Bijdrage (VVB) garant te staan voor de gemeentelijke uitgaven op het niveau van het verleden. Daarin speelt een veranderend geefpatroon in de elkaar binnen de gemeente aflossende generaties een rol, maar dat is zeker niet de enige factor. Een aantal gemeenten worstelt als gevolg daarvan met (forse) structurele tekorten, ook los van een krimpende omvang, en moet noodgedwongen de uitgaven verlagen, onder meer door ingrepen in de personele formatie.

Zowel aan de oorzaken als aan de taxatie van deze ontwikkelingen zijn zinnige beschouwingen te wijten. Feit is hoe dan ook dat deze tendensen de effecten van de daling van het ledental op de kerkelijke financiën versterken. Wij kunnen en zullen deze effecten in het vervolg van dit hoofdstuk niet kwantificeren. Daarvoor is te weinig materiaal voorhanden. Wel stimuleren deze signalen ons om de financiële effecten van de verwachte ledentalontwikkeling zoals hierboven geschetst, serieus te nemen en ons niet te laten verleiden om op dat vlak van een optimistisch scenario uit te gaan.

Als we deze verwachte daling van het gezamenlijke ledental relateren aan de gezamenlijke uitgaven van beide kerken voor het landelijke kerkenwerk, levert dat het volgende beeld op.

Tabel 3- Effecten van de GKv/NGK-ledentalontwikkeling bij variërende quota op beschikbaar budget landelijk kerkenwerk

		Quotum per lid			
		2017	2020	2023	2026
	budget/leden	150.000	144.500	140.000	135.000
2017	3.800.000	25.33	26.30	27.14	28.15
-10%	3.420.000	22.80	23.67	24.43	25.33
-20%	3.040.000	20.27	21.04	21.71	22.52
-30%	2.660.000	17.73	18.41	19.00	19.70

Bovenaan in deze tabel staan horizontaal het ledental in 2017 en de verwachte ledentalen voor 2020, 2023 en 2026 voor GKv en NGK samen uit tabel 2. Vooraan staan verticaal de budgetten/uitgaven voor het landelijke kerkenwerk voor 2017 (afgerond) en bij kortingen van 10, 20 resp. 30%.

De eerste regel van bovenstaande tabel maakt zichtbaar dat handhaving van het huidige uitgavniveau bij een naar verwachting dalend ledental een stijging van de quota tot € 27,14 in 2023 en € 28,15 in 2026 noodzakelijk maakt: voor de (ex) GKv-gemeenten een stijging met ruim € 3, voor de (ex) NGK-gemeenten een stijging met ruim € 9. Wij vinden deze stijging vanuit herenigingsperspectief riskant en ongewenst.

In de volgende regels van bovenstaande tabel wordt zichtbaar welke effecten bezuinigingen op de landelijke uitgaven met 10, 20 resp. 30% op de quota hebben. Om op het niveau van het huidige GKv-quotum te blijven is een beperking van de uitgaven met 10% noodzakelijk. Voor de NGK betekent dat een verhoging van het quotum met € 6. Het terugbrengen van de uitgaven met 20% brengt het nieuwe quotum wat meer in de buurt van het huidige NGK-quotum, maar dan is er nog steeds een verhoging van € 3 ten opzichte van dat quotum noodzakelijk. Om het nieuwe quotum op het niveau van het huidige NGK-quotum te brengen, moeten de totale uitgaven in 2026 ca. 30% lager zijn.

Indien zou worden uitgegaan van de iets positievere prognose van 138.000 leden in 2026 uit het onderzoek van het PC, is het beeld als volgt: bij een uitgavenreductie van 10% is een quotum van € 24,78 mogelijk (ongeveer het niveau van het huidige GKv-quotum en ruim € 5 boven het huidige NGK-quotum); bij een uitgavenreductie van 20% is een quotum mogelijk van € 22,02 (€ 2,50 boven het huidige NGK-quotum).

Alternatief scenario

In dit hoofdstuk wordt uitgegaan van de verwachte ledentalontwikkeling in de gezamenlijke kerken en van het huidige quotasysteem. Uiteraard kan er ook met een ander scenario gewerkt worden, waarin wordt uitgegaan van een knik omhoog in de ledentalontwikkeling die een eind maakt aan de gestage daling. Daarvan uitgaande komen de cijfers van quotum en beschikbare budgetten voor landelijke uitgaven er uiteraard anders uit te zien. Wij zien helaas geen grond voor zo'n benadering.

Ook is het mogelijk om in de toekomst met de quota anders om te gaan dan tot nog toe: een kleiner vast quotum, waarbij een groter deel van de inkomsten voor het landelijk kerkenwerk wordt verworven via gerichte acties naar en in gemeenten, waarbij concrete werkvelden, instellingen of projecten in het landelijk kerkenwerk veel dichterbij de kerkleden gebracht worden en er een sterker appèl wordt gedaan op hun bereidheid om voor concrete doelen te geven in plaats voor een anoniem landelijk quotum. Voor een dergelijke wijze van werken valt zeker het nodige te zeggen, maar daarvoor is uitgebreid onderzoek en een forse omslag in denken en handelen noodzakelijk. Reden waarom wij daar in onze voorstellen in dit rapport niet van uitgaan.

Toekomstig quotum

Hoe moet de harmonisatie van de GKv- en NGK-quota er uit zien en op welk toekomstig quotum moet worden gestuurd? Er valt het nodige voor te zeggen om nu nog geen harde uitspraken te doen over het quotumniveau over vier resp. zeven jaar. Op deze relatief lange termijn kunnen immers niet alle onzekerheden en ontwikkelingen in de komende jaren worden meegenomen en komt ook zoets als de incidentele inzet van beschikbare reserves nog niet in beeld.

Hoe waar dat ook is, zonder het noemen van bedragen blijft het gesprek over toekomstige budgetten en quota vaag en mistig. Uitgaan van streefcijfers maakt het gesprek over de te voeren financiële koers steviger, maakt het mogelijk om een financieel raamwerk, uiteraard met een globaal karakter, te ontwikkelen voor de eerste jaren van de herenigde kerk en helpt om de richting te bepalen waarin het quotum zich moet ontwikkelen.

Met het oog daarop adviseren wij om in het kader van de quotumharmonisatie voor 2023 te sturen op een quotum van ca. € 24. Dat betekent voor de GKv-gemeenten een verlaging met bijna € 1, voor de NGK-gemeenten een verhoging met € 4,50. De landelijke kerkelijke uitgaven zullen daarvoor met ruim 10% omlaag moeten. In vervolg daarop stellen wij voor 2026 een quotum van € 22,50 voor. Daarvoor zal het landelijke budget met 20% omlaag moeten. Deze streefcijfers bieden volgens ons een goed uitgangspunt voor de bezinning op en de besluitvorming over het toekomstige uitgavniveau voor het landelijke kerkenwerk door GS en LV.

Deze keus is in lijn met het parool van diverse GKv-synodes: het quotum moet omlaag. Dat is in de praktijk ook gebeurd: het GKv-quotum daalde vanaf jaar 2010 gestaag, in totaal met zo'n 30%. Deze keus is ook in lijn met de ontwikkeling van een geleidelijk stijgend quotum in de NGK in de afgelopen vijftien jaar.

Wij vinden de voor 2023 voorgestelde verhoging voor de NGK-gemeenten goed verdedigbaar. Tot nog toe had de NGK een deeltijd predikantsopleiding 'op een koopje' en met beperkte invloed, sinds 2018 participeert de NGK in een theologische universiteit met een veel bredere missie dan het opleiden van predikanten. Ook op andere werkvelden krijgen de NGK-gemeenten meer waar voor hun geld.

Ter relativering: de uitgaven van alle GKv- en NGK-gemeenten per kerklid bedroegen in 2017 gemiddeld € 445 (NGK € 400/GKv € 458). Dit houdt in dat een landelijk quotum van rond € 25 gemiddeld 5,6 % van de totale uitgaven van een gemeente uitmaakt (NGK 6,3 %, GKv 5,4 %). Dit zijn landelijke gemiddelden; de uitgaven per kerklid kunnen daar per gemeente uiteraard van afwijken, zowel naar boven als naar beneden. Dat geldt dus ook voor het landelijk quotum in procenten van de totale uitgaven per gemeente: dat beweeg zich binnen een bandbreedte van 3 tot 10%.

Daar zetten we naast dat de quota voor het landelijk kerkenwerk maar een deel zijn de uitgaven van gemeenten zijn voor bovenplaatselijk kerkenwerk. Daartoe behoren ook regionale quota, quota of adviesbedragen voor missionair werk in binnen- en buitenland, bijdragen aan de SKW en verplichte bijdragen aan de arbeidsongeschiktheidsverzekering en oudedagsvoorziening van predikanten. Zie daarvoor de betreffende paragrafen hieronder.

Uitgaven omlaag

Uit het bovenstaande vloeit de noodzaak voort van een verlaging van het landelijke uitgavniveau met 10% in 2023 en 20% in 2026. Om dat in gang te zetten zullen GS en LV in 2020 op hoofdlijnen richtinggevend keuzes moeten maken, zodat er voor commissies, deputaatschappen en instellingen voldoende tijd is voor eventuele beleidsomgevingen.

'Keuzes maken', schreven we. Daar pleiten we voor. Met een kaasschaafbenadering waarin op alle werkvelden pondspondsgewijs wordt bezuinigd wordt een inhoudelijke weging van activiteiten wordt vermeden. Die inhoudelijke weging, hoe lastig ook, vinden wij echter noodzakelijk. Antwoorden op de vragen, aan welke ondersteuning vanuit het landelijke kerkverband bij plaatselijke gemeenten op

langere termijn behoefte is en welke activiteiten het landelijke kerkverband overigens wil ontplooiën om zijn missie te realiseren, kunnen en mogen GS en LV niet ontlopen. Wij adviseren GS en LV dan ook om in 2020 over die vragen in gesprek te gaan en daarin keuzes te maken.

De meeste werkvelden in het landelijk kerkenwerk kennen een beperkt uitgavenniveau. Op negen werkvelden gaat het gezamenlijke GKv/NGK-budget boven € 100.000 uit. De overige werkvelden hebben bij elkaar een budget van € 235.000. Uiteraard geldt ook op deze werkvelden de noodzaak van een terughoudend financieel beleid, maar veel winst valt daar niet te boeken.

Wij adviseren GS en LV zich te concentreren op de negen beleidsterreinen die in Tabel 1 gespecificeerd zijn en in aanvulling daarop op het werkveld Liturgie/eredienst (met een reeks andere werkvelden samengenomen in de onderste tabelregel van Tabel 1). Wij vinden het wenselijk dat GS en LV zich voor al deze terreinen vragen stellen als: Hoe noodzakelijk is dit werk, kan en moet de missie en strategie aangepast worden, wat hebben de plaatselijke gemeenten toekomstgericht echt nodig, kan het werk ook door anderen worden gedaan of anders worden ingericht?, dit in relatie tot wat van de gemeenten aan financiële bijdragen gevraagd kan worden. De inhoudelijke en financiële keuzes die daaruit voortvloeien kunnen vervolgens in de jaren daarna verder worden uitgewerkt.

Dat levert de volgende thema's op:

- Liturgie – Handhaving/omvang Steunpunt.
- Pastorale zorg voor doven en slechthorenden – Omvang formatie.
- Ondersteuning classes, kerken en missionaire projecten – Omvang en criteria steunverlening.
- Contacten met buitenlandse kerken – Visie op, aard, omvang en invulling van de contacten met buitenlandse kerken; nauwere samenwerking/afstemming met Verre Naasten.
- Administratieve ondersteuning/F&B/Synodekosten – Omvang en aard van de ondersteuning, werkwijze, vergaderplaats etc. synode.
- Diaconaal Steunpunt – Handhaving/omvang steunpunt.
- Archief- en Documentatiecentrum – Doelstelling, opzet en formatie.
- Toerusting – Integratie PC/NGT, doelstelling, behoeften gemeenten, wijze van financiering.
- Theologische Universiteit/NGP – Missie, strategie en omvang TUK. Dit met inachtneming van de rollen en bevoegdheden die de wet toekent aan de diverse organen van de Theologische Universiteit.
- Studiefinanciering – Omvang en criteria steunverlening aan theologische studenten

Wij stellen voor dat deze bezinning uitloopt op een aantal strategische inhoudelijke en financiële keuzes door GS en LV over inhoud en omvang van het landelijke kerkenwerk vanaf 2023. Gelet op de ontwikkeling van het GKv- ledental zouden deze keuzes ook zonder de hereniging noodzakelijk zijn. De beoogde hereniging en de in verband daarmee wenselijke harmonisatie van de quota van GKv en NGK zetten een streep onder deze noodzaak.

Wij adviseren u deze bezinning, bespreking en besluitvorming door GS en LV te laten voorbereiden door een werkgroep uit de leden van GS en LV (drie GS-leden, twee LV-leden).

Contacten met commissies, deputaatschappen en instellingen

In juni 2019 hebben we in vervolg op contacten met commissies, deputaatschappen en instellingen over mogelijke samenwerking en integratie aan hen signalen gegeven over het financiële toekomstperspectief van het landelijke kerkenwerk bij een dalend ledental en harmonisatie van quota. We hebben hen gevraagd om met het oog op door GS en LV te maken keuzes over inhoud en omvang van het landelijke kerkenwerk na te denken over de mogelijkheid van het verlagen van hun uitgavenniveau en de gevolgen daarvan voor hun opdracht en om de uitkomst van die bezinning aan ons te melden.

Van enkele commissies, deputaatschappen en instellingen hebben we op die vragen een concreet antwoord gekregen, van de meeste niet. Enkele van hen, overwegend met een beperkt budget, gaven aan dat een uitgavenreductie van bijvoorbeeld 20% te realiseren is, andere gaven aan bezuiniging onmogelijk en uitgavenverhoging onontkoombaar te achten. Diverse inmiddels ontvangen rapporten maken flinke ambities, inhoudelijk en financieel, voor de toekomst zichtbaar.

Achteraf bezien was het moment van de vraagstelling – vlak voor de zomer en in een fase waarin commissies en deputaatschappen druk bezig waren met het schrijven van hun rapport – niet handig en was de vraagstelling sowieso prematuur. Wel hopen we hiermee een eerste aanzet te hebben gegeven tot bezinning op deze vragen bij deputaatschappen, commissies en instellingen, waar op een later moment de vruchten van kunnen worden geplukt. De antwoorden die we van een aantal deputaatschappen en commissies kregen, kunnen desgewenst aan GS en LV ter beschikking worden gesteld.

7.2 Financiën regionale kerkverbanden

Naast de uitgaven van het landelijke kerkverband en quota ter dekking daarvan kennen beide kerken ook regionale uitgaven en daarmee samenhangende regionale quota. Dat betreft in de GKv vooral financiële steun van classes aan (hulpbehoevende) gemeenten en missionaire projecten in de regio en steun aan missionaire projecten in het buitenland via regionale samenwerkingsverbanden en Verre Naasten. In de NGK betreft dit vooral steun aan zendingsprojecten buitenland via regionale samenwerkingsverbanden. Actuele cijfers over de omvang van deze quota zijn niet beschikbaar; wel is duidelijk dat ze in de GKv hoger liggen dan in de NGK.

Wij vinden het nodig daarvan op deze plaats melding te maken, omdat ook deze financiën moeten worden opgebracht door de plaatselijke gemeenten. Besluiten daarover zullen echter moeten worden genomen in de nieuw te vormen regio's en in de bestaande of nieuwe regionale samenwerkingsverbanden. GS en LV staan daarbuiten. Het is niet uit te sluiten dat dit op termijn voor de NGK-gemeenten tot hogere uitgaven zal leiden, in het bijzonder voor steunverlening aan (hulpbehoevende) gemeenten en aan missionaire projecten in Nederland.

7.3 Financiële lasten andere landelijke samenwerkingsverbanden

Met het bovenstaande is het verhaal over de landelijke kerkelijke lasten niet klaar. Zoals eerder benoemd zijn er naast de reguliere GKv- en NGK-kerkverbanden nog enkele andere kerkelijke samenwerkingsverbanden met financiële impact op de gemeenten. Op het terrein van zending/mission zijn bij kerkelijke eenwording voorshands geen (grote) financiële effecten te verwachten. Daarom beperken we ons hier tot SKW, waarbij alle gemeenten van GKv en NGK zijn aangesloten, en de VSE, waarbij alle GKv-gemeenten zijn aangesloten. Vermelding daarvan in dit financiële kader is gewenst, omdat voor GKv- en NGK-gemeenten de optelsom van de quota vanuit het reguliere kerkverband en die vanuit de andere landelijke samenwerkingsverbanden relevant is. Wanneer GS en LV de financiële draagkracht van gemeenten afwegen, moet met dat totaalplaatje rekening worden gehouden.

SteunpuntKerkenWerk

In 2019 heeft SKW in samenwerking met de NGA een geharmoniseerde regeling voor kerkelijke werkers in beide kerken ontworpen. Deze is inmiddels door de aangesloten gemeenten via de algemene ledenvergadering van SKW geaccordeerd. Er lopen al enige tijd gesprekken tussen SKW, NGA en de PV/CGMV over de harmonisatie van materiële regelingen voor predikanten (traktamentsschalen en -treden, pastorie, vergoedingen, educatie etc.). Daarbij is ervoor gekozen om niet zonder meer uit te gaan van de bestaande regelingen, maar de thematiek te benaderen vanuit de vraag: hoe zouden we de dingen regelen, als we opnieuw zouden beginnen? Er werd een gezamenlijke visie ontwikkeld, die op zijn praktische haalbaarheid werd getoetst. Betrokken partijen hebben ons laten weten dat de gesprekken over de uitwerking daarvan goed verlopen en dat daarin geen hobbels worden verwacht. Maar omdat de regeling van de oudedagsvoorziening nauw samenhangt met die van de overige

arbeidsvoorwaarden en er op dat vlak nog een we te gaan is (zie hieronder), is de harmonisatie van de traktementsregelingen c.a. 'on hold' gezet. Dat betekent dat de onderscheiden GKv- en NGK-regelingen per 1 januari 2020 nog afzonderlijk worden gehandhaafd.

Meer in het algemeen: SKW ontwikkelt zich steeds meer als een centrale speler op het brede veld van kerkelijk personeelsbeleid. Er liggen voorstellen op tafel om die rol te versterken, gericht op preventie en oplossing van problemen in de relatie tussen predikanten en gemeenten en in de doorstroming van predikanten. Gemeenten en predikanten zouden ondersteuning kunnen krijgen uit een nieuw Ontwikkelfonds Predikanten, waaraan alle gemeenten deelnemen á raison van € 3,- per lid per jaar. Zie daarover uitgebreider wat wij eerder schreven onder paragraaf 6.2 Predikantszaken. De huidige bijdrage aan SKW bedraagt € 2,21 per lid per jaar.

Oudedagsvoorziening predikanten

Er zijn grote verschillen in de oudedagsvoorziening voor predikanten tussen GKv en NGK. De GKv kent een eigen emeritaatsvoorziening voor predikanten en hun nabestaanden, verzorgd door VSE, waarbij alle GKv-gemeenten zijn aangesloten. De NGK kende een vergelijkbare emeritaatsvoorziening, maar heeft in 2009 de predikantspensioenen volledig ondergebracht bij PfZW. De PKN en de CGK (voor nieuwe pensioenopbouw) zetten in 2012 resp. 2013 dezelfde stap.

In 2014 stapte VSE over van het niet langer houdbare omslagstelsel naar een stelsel van kapitaaldekking. In het eerste stelsel worden de uitkeringen in een bepaald jaar opgebracht door de van de leden van VSE (alle GKv-gemeenten) ontvangen quota (vergelijkbaar met de AOW-systematiek), in het tweede stelsel wordt met behulp van de betaalde quota een kapitaal/vermogen gevormd, dat via beleggingen aangroeit en waaruit later de pensioenen kunnen worden betaald.

In het jaar van overgang naar een nieuw stelsel kende VSE een tekort van ca € 47 miljoen. Het dekkingspercentage, ofwel hoeveel procent van de toekomstige uitgaven is er nu in kas of is als vermogen belegd, bedroeg ca. 36%. Een plan om dat tekort in 25 jaar weg te werken via een verhoging van het quotum voor de kerken van € 33 naar € 52 per lid per jaar, kreeg steun van de aangesloten gemeenten. Vanuit het solidariteitsprincipe betalen alle gemeenten het quotum voor de gezamenlijke emeritaatsvoorziening.

In 2019 werd de uitvoering van het in 2014 ingezette beleid geëvalueerd: het dekkingspercentage bleek ten opzichte van 2014 verbeterd tot 50% (2018). De beoogde eenwording met de NGK vormde een van de drijfveren om het tempo van de tekortreductie te verhogen; het resterende tekort (€44 miljoen) moet in 15 in plaats van 20 jaar naar nul worden teruggebracht. Met het oog daarop werd de bijdrage per lid van de GKv-gemeenten verhoogd van € 54 (prijspeil 2018) naar € 61. Het besluit uit 2014 om de oudedagsvoorziening van predikanten in eigen beheer te blijven uitvoeren, werd gehandhaafd. Er werd niet gekozen voor aansluiting bij PfZW o.a. vanwege de hogere kosten (€ 7) per kerklid en de beperktere mogelijkheden van maatwerk. De GKv-gemeenten stemden in juni 2019 in met dit VSE-plan.

In de NGK is de NGA namens de LV de gesprekspartner van PfZW. Elke NGK-gemeente participeert als zelfstandige gemeente in PfZW. Bij gemeenten met een eigen predikant is de pensioenpremie onderdeel van de predikantslasten op de begroting; vacante gemeenten hebben deze kosten niet en betalen alleen mee aan het arbeidsongeschiktheidspensioen van NGK-predikanten. De overeenkomst met PfZW is door de NGK in april 2019 met tien jaar verlengd. Voor PfZW gelden dezelfde regels als voor andere pensioenfondsen. Met die fondsen deelt PfZW (dekkingsgraad gedaald tot 90%, augustus 2019) de actuele pensioenproblematiek met een langdurig lage rente, dreigende kortingen en maatschappelijke en politieke discussies over stelselherziening.

Sedert maart 2019 zijn de VSE en de NGA, samen met de PV, in gesprek over de harmonisatie van de emeritaatsregelingen in het kader van de gesprekken over harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden

van predikanten. Dat is gezien de verschillen tussen beide regelingen geen gemakkelijke opgave. Vanwege het complexe karakter van de problematiek en de grote (financiële) belangen voor kerken, predikanten, emeriti en nabestaanden hebben zij in augustus 2019 besloten om externe expertise in te schakelen. Gemikt wordt op rapportage aan VSE en NGA in het vroege voorjaar van 2020. Het externe onderzoek bestaat:

- Een analyse van de voor- en nadelen van de huidige emeritaatsregelingen van NGK en GKv.
- Het schetsen van alternatieven voor een geharmoniseerde regeling, inclusief voor- en nadelen.
- Het schetsen van scenario's voor de affinanciering van het huidige tekort in de GKv-regeling, inclusief voor- en nadelen.

Na dit onderzoek zullen VSE en NGA een gezamenlijke risicoanalyse doen.

Als Regiegroep volgen we de ontwikkelingen op dit terrein op enige afstand, in het vertrouwen dat de inzet van VSE en NGA er op gericht is tot een verantwoorde geharmoniseerde oudedagsvoorziening voor predikanten te komen. Interventies in dit complexe en gevoelige proces dragen op dit moment niet bij aan een oplossing. VSE en NGA houden ons goed op de hoogte van het verloop van het proces. Over de financiële effecten van een geharmoniseerde regeling is op dit moment niets te zeggen.

In 2020 kan de pensioenmaterie op de LV aan de orde komen via het rapport van de NGA dat summier de stand van zaken meldt. VSE valt als zelfstandige vereniging niet onder de GS. Daar komt de pensioenproblematiek dus niet op deze wijze op tafel, tenzij via dit rapport van de Regiegroep of van de Raad van Advies in Predikantszaken. Overleg met de nieuwe moderamina over de wijze van bespreking van dit gemeenschappelijke vraagstuk is gewenst, dit in goed overleg met de besturen van VSE en NGA.

7.4 Voorstellen

Wij stellen GS en LV voor om spoedig na de opening een commissie uit de leden van GS en LV te benoemen (drie uit GS, twee uit LV) die in overleg met Regiegroep en DFB/FC bezinning en besluitvorming door deze GS en LV voorbereidt over het volgende:

1. de gewenste missie, inhoud en omvang van het landelijke kerkenwerk door deputaten/commissies/instellingen vanaf het moment van hereniging met inachtneming van het daarbij behorende uitgavenniveau in relatie tot de draagkracht van de gemeenten;
2. een globaal financieel raamwerk voor dit landelijke kerkenwerk in de herenigde kerk voor de periode 2023-2026 en voor de afzonderlijke onderdelen daarvan;
3. een quotum (gedifferentieerd voor doop- en belijdende leden) voor de gemeenten van de nieuwe kerkgemeenschap, waarin zowel de draagkracht van de gemeenten als de noodzaak van het landelijke kerkenwerk zijn meegewogen;
4. een opdracht aan deputaten/commissies/instellingen om binnen dit kader c.q. deze kaders beleidsvoorstellen te doen aan de GS/LV 2023 voor de periode 2023-2025.

8. Communicatie

In kort bestek

Dit hoofdstuk schetst de visie van de Regiegroep op de communicatie over het herenigingsproces met kerken en kerkleden en de van daaruit ontplooidde activiteiten.

Voor veel kerkleden staat het kerkverband en dus ook het samengaan van twee kerkverbanden op grote afstand. Vanaf de start van ons werk hebben we daarom ingezet op open en brede communicatie: via de website www.onderwegnaar1kerk.nl, de maandelijkse nieuwsbrief, informatie in kerkbladen en op sociale media e.d. Ook vroegen we kerkleden om input voor en commentaar op ons werk.

In de afgelopen jaren hebben we kerken en kerkleden opgezocht: via de Ronde van Nederland met dertien avonden her en der in het land en op aanvraag. Die ontmoetingen bieden kansen om te luisteren naar verlangens en verwachtingen, onzekerheden en zorgen van gemeenten en gemeenteleden en daarover in gesprek te gaan. Die lijn willen we in de komende jaren graag doorzetten.

Als Regiegroep zijn we er vanaf het begin op uit geweest om verbinding te zoeken met de gemeenten en leden van beide kerken. We wilden ons werk niet in een ivoren toren verrichten en vervolgens na een paar jaar een rapport op de kerkelijke vergadertafels 'droppen', maar vanaf het begin open en transparant communiceren over onze activiteiten, en input en reacties van kerken en kerkleden vragen. Juist omdat in deze tijd het kerkverband voor de meeste kerkleden Verweggistan is en dus een samengaan van twee kerkverbanden Verweggistan in het kwadraat, vonden we het betrekken van kerkleden bij ons werk een must, ook al beseften we dat we slechts een deel van hen zouden bereiken. Deze insteek willen we ook in het vervoltraject vasthouden.

We kregen in ons communicatiebeleid en in onze communicatie-activiteiten ondersteuning van de GKv-communicatieadviseur: eerst Maaïke Oosten-de Jong, later Heleen Sytsma-van Loo. Na zijn aanstelling hebben we ook de NGK-communicatieadviseur Embert Messelink hierbij betrokken.

8.1 Strategie

In de eerste maanden van ons functioneren is in de Regiegroep geleidelijk aan een communicatiestrategie gegroeid. Een paar karakteristieken daarvan:

- Ons verlangen moet het hart van ons verhaal zijn.
- We verlangen naar een gemeenschap van kerken die elkaar over en weer herkennen, vasthouden en tot steun zijn, maar waarin tegelijkertijd ook de verscheidenheid die er bestaat een plek kan krijgen.
- Echte vernieuwing is een combinatie van terugkeren naar de bron en vandaaruit nieuwe wegen inzetten. Verleden, heden en toekomst zijn steeds verbonden met elkaar.
- Het is belangrijk om onze christelijke gereformeerde broers en zussen niet uit het oog te verliezen. We hebben de rijkdom van hun traditie (ook de bevindelijke) nodig.
- We spreken over de nieuwe kerk als een kerkgemeenschap. Uiteraard behoeft de gemeenschap organisatorische vormgeving, maar de gemeenschap die de kerken in Jezus Christus met elkaar vormen, is primair. We vermijden termen als fusie en andere termen die maakbaarheid suggereren.
- Communiceren begint met luisteren: we moeten het gesprek zoeken en onze oren open zetten. Gevoelens van zorg en moeite bij kerken en kerkleden moeten niet onder tafel blijven, maar naar boven komen en bespreekbaar worden gemaakt.

Op basis daarvan is een communicatieplan ontwikkeld en zijn communicatie-instrumenten ingezet.

8.2 Website

De website www.onderwegnaar1kerk.nl die al in de aanloop naar de bijeenkomst van 11 november 2017 was opgezet, is een belangrijk communicatie-instrument geweest. Met grote regelmaat zijn er nieuwe items geschreven en geplaatst: over wat er rond en tussen plaatselijke gemeenten van GKv en NGK gebeurt in kennismaking, samenwerking en hereniging, over mooie voorbeelden van verzoening en herstel e.d.

Van de reactiemogelijkheid die de website biedt, is beperkt gebruik gemaakt.

8.3 Nieuwsbrief

In het besef dat kerkleden zelden op eigen initiatief op de website op zoek gaan naar nieuws rond het herenigingsproces, zijn we in maart 2018 gestart met een in principe maandelijks digitale nieuwsbrief met korte nieuwssamenvattingen en links naar uitgebreidere berichten op de website. Sindsdien hebben er 15 nieuwsbrieven het licht gezien.⁴ De nieuwsbrief wordt verstuurd aan alle kerkenraden, predikanten en kerkbladredacties in NGK en GKv en daarnaast aan iedereen die zich op de nieuwsbrief abonneert. In september 2019 ging de nieuwsbrief naar ruim 2000 adressen. Recent hebben we de mogelijkheid van een abonnement op de nieuwsbrief prominenter op de website gezet. Daarnaast verstrekken we aan alle kerkbladredacties in GKv en NGK een korte samenvatting van de nieuwsbrief met links naar de complete verhalen met het verzoek die in de kerkbladen te publiceren. Aan dat verzoek wordt naar schatting door ruim de helft van de redacties gehoor gegeven. Sommige andere kerkbladen hebben permanent een link naar www.onderwegnaar1kerk.nl op hun website of in hun kerkblad staan. Een deel van de gemeenten verstrekt de kerkleden, voor zover wij dat kunnen waarnemen, geen informatie over het herenigingsproces.

8.4 Sociale media

We hebben de sociale media, met name Twitter en Facebook, benut om het verhaal van de hereniging en concrete nieuwsitems een bredere verspreiding te geven. Daarbij hebben we ervaren dat leden van beide kerken die daar actief zijn, onze berichten graag verder verspreiden.

8.5 Visueel materiaal

In najaar 2018 hebben we met het oog op de voorbedezondag voor kerkelijke eenheid door Living Image, een bedrijf van jonge christelijke filmmakers een filmpje van 3'30" laten produceren.⁵ Inzet was om de (jongere) generatie die weinig leest en zeker geen kerkelijke lectuur, mee te nemen in het herenigingsproces: niet op het niveau van hoofd en verstand, maar van hart en gevoel. We wilden graag dat de (bescheiden) boodschap zou landen: het is toch mooi dat kerken die zo en met zoveel pijn en wonden van elkaar zijn losgescheurd, elkaar nu weer terugvinden. Naar onze indruk is het filmpje in ongeveer de helft van de NGK- en GKv-gemeenten getoond, op de bewuste zondag of op een ander moment. We hebben naast warme en waarderende ook kritische reacties op het filmpje gekregen: te lang, te weinig zakelijk, te veel op de emotie gespeeld, teveel focus op de breuk waar een deel van de gemeente (jong of afkomstig uit andere kerken) niks mee heeft of waar een deel van de gemeente liever niet aan herinnerd wil worden. In hoeverre onze primaire doelgroep geraakt is door het filmpje, is niet vast te stellen.

We blijven ervan overtuigd dat visuele communicatie een goede aanvulling kan zijn op de nieuwsbrief en kerkbladartikelen en bezinnen ons op het verder inzetten daarvan.

⁴ De verschenen nieuwsbrieven zijn op de website te vinden:

<https://onderwegnaar1kerk.nl/nieuwsbrief/>.

⁵ Het filmpje is hier te vinden: <https://onderwegnaar1kerk.nl/?s=filmpje&submit=Zoeken>.

8.6 Ronde van Nederland

In het kader van ons beleid om actief het gesprek met kerkleden over het herenigingsproces te zoeken zijn we vanaf januari 2019 een half jaar lang het land ingetrokken. Voor de selectie van *locaties* hanteerden we de volgende criteria:

- Zo goed mogelijke spreiding over Nederland.
- In plaatsen waar in een straal van 15 km een flink aantal GKv-ers en/of NGK-ers woont, waaruit minimaal dertig deelnemers te rekruteren zijn.
- Gemeenten met predikant/kerkenraad, waarvan verwacht mag worden dat ze enthousiast zijn voor of op zijn minst positief staan tegenover het organiseren van zo'n avond.
- Waar mogelijk deelnemersmix GKv/NGK.
- Diversiteit in kerkelijke 'ligging' van deelnemers, dus niet alleen voorstanders van de hereniging.

Op grond daarvan hebben we vijftien locaties geselecteerd, ook daar waar wel (veel) GKv-ers wonen, maar waar geen NGK-ers te vinden zijn. Uiteindelijk zijn we op dertien locaties geweest, te weten Apeldoorn, Den Haag, Ede, Emmeloord, Enschede, Groningen, Hardenberg, Heemstede, Hoogeveen, Langerak, Nieuwegein, Oegstgeest, Rotterdam. In één geval (Kampen) was er geen animo om een avond te organiseren en in een ander geval (Leeuwarden, een 100% GKv-regio) was het aantal aanmeldingen te laag om de avond te laten doorgaan. In totaal hebben we met deze Ronde van Nederland ca. 350 kerkleden bereikt, in redelijk evenwichtige mate uit beide kerken, al varieerde zowel de opkomst als de kerkelijke verdeling per avond. Op drie avonden waren ook (kerkenraads)leden van de plaatselijke CGK aanwezig.

We maakten met alle organiserende gemeenten, vaak in de persoon van een of meer predikanten, de afspraak: wij zorgen voor de leiding en invulling van de avond door Klaas Quist (NGT) of Roelof Hoving (PC), jullie voor de locatie/catering en voor het uitnodigen van gemeenteleden.

Over de *doelgroep* schreven we in de uitnodiging aan predikanten c.s.: 'Op deze avond willen we graag het leidinggevende kader van de kerken te ontmoeten. Dat zijn jullie als predikanten, maar ook de ouderlingen en de diakenen, de kerkelijk werkers en de jeugdleiders, kortom iedereen die zich op de een of andere manier betrokken voelt bij het kerkelijk gebeuren. We hopen deelnemers te zien uit zowel de GKv- als de NGK-gemeenten. Wanneer er in jullie omgeving een CGK is waarmee goede contacten bestaan, is een afvaardiging uit deze gemeente eveneens welkom'.

In de evaluatie van de avonden hebben we vastgesteld dat de deelnemers op de meeste avonden in behoorlijke mate uit deze doelgroep – leidinggevend en geïnteresseerde gemeenteleden - afkomstig waren. In de meeste gevallen werden gemeenteleden (zo mogelijk van beide kerken) in de betreffende stad of het bewuste dorp uitgenodigd; soms werd de kring breder getrokken en werd er ook in buurgemeenten in de regio uitgenodigd. Op enkele plaatsen, waar de kerkenraden van GKv en NGK elkaar nog nooit of alleen lang geleden hadden ontmoet, werd conform de afspraak om maatwerk te leveren gekozen voor het uitnodigen van alleen kerkenraadsleden en werd de opzet van de avond daarop toegesneden.

Als *doelstelling* van die avonden formuleerden we:

- Inhoud: commentaar ophalen op het document Verlangen naar een nieuwe kerk, dat ons kan helpen in de slag van de eerste versie van het document naar een meer definitieve versie.
- Proces: kerkleden betrekken bij het schetsen van de contouren van de herenigde kerk en niet vanuit een ivoren toren werken.

In de uitnodigingsbrief schreven we: 'Er is op deze avond ruimte om elkaar te bevragen en te bemoedigen, om zorgen te delen en ideeën uit te wisselen, om van elkaars ervaringen en inzichten te

leren. De centrale vraag is wat ons betreft: Hoe kunnen we elkaar ondersteunen om vitale kerken van Christus te blijven en steeds meer te worden? Die vraag heeft twee kanten:

- Wat heeft de plaatselijke kerk nodig van de landelijke (herenigde) kerk om in sterk veranderende tijden gemeente van Jezus Christus te zijn en te groeien in geloof, hoop en liefde?
- En hoe kan de plaatselijke kerk in de komende jaren via het regionale of landelijke kerkverband of anderszins andere kerken dienen?’

Wat is de oogst van deze avonden? Kerkleden werden betrokken bij het herenigingsproces, dachten mee over de contouren van de herenigde kerk en deelden hun verlangens en zorgen. Blijkens de ontvangen reacties heeft het overgrote deel van aanwezigen positieve ervaringen op deze avonden opgedaan. Een feit blijft dat we op deze avonden overwegend kerkleden ontmoetten die een positieve basishouding tegenover het herenigingsproces hebben en weinig mensen die (forse) moeite daarmee hebben. Welke signalen sprongen er voor ons als Regiegroep uit?

- Er bleek veel waardering voor het Verlangendocument. Het werd ‘inspirerend en enthousiasmerend’ genoemd. ‘Bij zo’n kerk wil ik wel horen’.
- Kritiek die te horen viel: het is te algemeen, te vanzelfsprekend, te open-deur-achtig, te weinig GKv/NGK-specifiek. ‘Dit kan op elke kerk slaan’. Anderen vonden dat juist een pre. Sommigen misten een missionaire spits of vroegen zich af of het stuk wel prikkelend en uitdagend genoeg is.
- In de gesprekken over het Verlangendocument legden de aanwezigen sterke nadruk op het eerste punt: Jezus Christus centraal, en van daaruit op de punten twee tot vier. Vanuit de eenheid in Hem omgaan met verschillen en diversiteit aanvaarden en vieren, zo werd benadrukt.
- Op punt zes over de verhouding tussen de plaatselijke en landelijke kerk werd nauwelijks actief gereageerd. Als we dit thema zelf agendeerden, was de echo, van NGK-ers én GKv-ers: laat het kerkverband de plaatselijke kerken ruimte geven om in hun eigen context hun missie uit te voeren. Leg niet teveel van bovenaf op, regisseer als synode niet teveel, maak een sobere kerkorde en loop plaatselijke kerken niet voor de voeten.
- Bij het positieve oordeel over het Verlangendocument (door een lid van de Regiegroep lid steevast aangeduid als ‘de klankkast waarbinnen de kerkorde functioneert en beluisterd wil worden’) werd hier en daar het voorbehoud gemaakt: de vertaling ervan in kerkorde is straks wel de proef op de som.
- Her en der werd het signaal gegeven: richt de vereniging zo in, dat de nieuwe kerkgemeenschap open staat voor mogelijke verenigingen daarna.
- Op twee avonden waren twintigers en dertigers aanwezig. Hun appèl was: Natuurlijk moet die hereniging er komen, maar neem er niet te veel tijd voor. Pak in twee jaar door, want anders vraagt het proces teveel energie die voor andere, wezenlijker dingen nodig is.
- Waar sprake was van kerkenraden die de avond benutten voor een eerste of verdere kennismaking, viel blijdschap te proeven over de herkenning over en weer én van aarzeling en voorzichtigheid: respecteer elkaars eigenheid, ga stap voor stap verder en forceer elkaar niet.

8.7 Informatieavonden over de kerkorde

In najaar 2019 zijn drie informatieavonden gehouden over het voorstel voor een nieuwe kerkorde: in Assen, Zwijndrecht en Amersfoort. Met in totaal meer dan 150 deelnemers was er sprake van een goede belangstelling en een open en ontspannen sfeer met grote betrokkenheid. Leden van de WTK gaven een toelichting op de hoofdlijnen van de voorgestelde kerkorde, reageerden op een groot aantal vragen en zegden toe om een aantal gedane suggesties ter overweging in het vervolgtraject mee te nemen.

8.8 Gesprekken met kerkenraden, gemeenten en regio's

Naast het op ons initiatief beleggen van avonden in het land in het kader van de Ronde van Nederland hebben we ons beschikbaar gesteld voor gesprekken op initiatief van gemeenten zelf. In 2019 zijn er namens de Regiegroep twaalf gesprekken gevoerd met kerkenraden, kerkenraadsdelegaties of gemeenten die daarom vroegen. Zo waren we (alfabetisch) in Amersfoort (op twee verschillende locaties), Bunschoten-Spakenburg (driemaal), Groningen, Nijmegen, Sint Jansklooster-Kadoelen, Wezep, Zeist en Zwolle; in vijf NGK-, drie GKv-gemeenten en één combi van GKv en NGK; vijfmaal was er sprake van een ontmoeting op kerkenraadsniveau, viermaal van een gemeentevergadering. Eenmaal zijn leden van de Regiegroep op bezoek geweest bij een (NGK-)regiovergadering (Utrecht) die de hereniging had geagendeerd, eenmaal bij een GKv-classis (Zeeland). Ook voor de komende maanden staan ontmoetingen met kerkenraden en regio's/classes op de rol.

Op sommige avonden werd onze input voor de plaatselijke proces tussen een GKv- en een NGK-gemeente gevraagd, in andere gevallen was sprake van een behoefte om de gemeente te informeren over het landelijke proces. In andere gevallen was zorg over of moeite met de beoogde hereniging aanleiding om ons uit te nodigen.

In alle gevallen was sprake van open gesprekken, waar vragen, zorgen en moeiten rond de hereniging goed op tafel kwamen, informatie kon worden gegeven over het landelijke proces, onduidelijkheden konden worden opgehelderd, misverstanden konden worden gecorrigeerd en beelden konden worden bijgesteld. Leidden die gesprekken in alle gevallen ertoe dat de betreffende kerkenraden of gemeenten het eens werden met het herenigingsproces? Nee, zeker niet. Maar dat was ook niet het doel. Soms bleven er zorgen en bezwaren, meestal in NGK-gemeenten waar 'verlies van vrijheid' wordt gevreesd. Maar in alle gevallen werden wij als Regiegroep wijzer van de gesprekken, kregen we meer gevoel voor wat als knelpunten wordt beleefd of leerden we dingen anders te formuleren. Ook ontstond er vaak meer begrip voor wat er in het proces van hereniging beoogd wordt.

8.9 Toekomst

We gaan in de komende tijd graag door op de lijn die we hierboven schetsten. Vanwege het extra werk dat de vergaderingen van GS en LV met zich meebrengen, zit een tweede Ronde van Nederland er in 2020 niet in. Wel zijn we in najaar 2019 en in 2020 graag beschikbaar om naar kerkenraden, gemeenten, classes en regio's die daarom vragen, toe te gaan en daar het gesprek aan te gaan. Hierin werken we samen met DKE/CCS, deputaten kerkelijke eenheid en commissie voor contact en samenspreking die het werken aan draagvlak als één van de taken heeft. Uit een oogpunt van belasting en haalbaarheid hebben we daarbij voorkeur voor ontmoetingen met verschillende kerkenraden/gemeenten tegelijk, liefst in regionaal verband, maar dat is geen *must*.

9. Landelijke Vergadering en Generale Synode 2019/2020

In kort bestek

Dit hoofdstuk gaat over de gang van zaken op de GS en LV 2019/2020.

GS en LV 2019/2020 zullen sterk in het teken staan van het proces van eenwording van GKv en NGK. De meeste onderwerpen die op tafel liggen, hebben een relatie met de eenwording en een gezamenlijke toekomst. Daarover zal in 2020 veelal gezamenlijk door GS en LV worden vergaderd. De besluitvoorbereiding vindt plaats in drie gelijktijdig vergaderende clusters.

Voorafgaand daaraan maken de leden van GS en LV kennis met elkaar in een retraite, waarin ruimte is voor ontmoetingen en geloofsgesprekken van hart tot hart.

We stellen voor om het vergaderproces te starten met een 'koersbesluit': uitgangspunt voor de verdere besprekingen is dat GS en LV heen werken naar volledige eenwording van beide kerkverbanden. Meer naar het eind moet een besluit over de 'vaarsnelheid' worden genomen: het tempo in het verdere eenwordingsproces en het moment waarop volledige eenwording mogelijk is. Wij leggen een tijdspad voor met een vervroegde GS/LV in 2022 en eenwording in 2023. Of dat mogelijk is, zal moeten blijken uit wat er op de GS en LV gebeurt en uit wat zich elders in de kerken ontwikkelt.

9.1 Van A naar B op de wijze van B

In 2020 vergaderen D.V. de GS en de LV. De opening (in november 2019) en de start van het echte vergaderwerk staan ongeveer tegelijkertijd gepland. Deze beide vergaderingen zullen sterk in het teken staan van de mogelijke hereniging van de twee kerkverbanden. Wat voor consequenties heeft dat voor de vergaderstructuur van beide? Wat moet op elkaar worden afgestemd, in de voorbereiding en in het verloop van de vergaderingen?

De Regiegroep heeft hierover overlegd met DAO en het moderamen van de LV 2016; zij zijn verantwoordelijk voor de voorbereiding van GS resp. LV. Wij tekenen hier de contouren die straks verder ingevuld kunnen worden. Door de moderamina van GS en LV zullen beslissingen genomen moeten worden die wij alleen kunnen voorbereiden. Tegelijk vraagt de praktische voorbereiding om tijdige keuzes. Dit rapport verantwoordt de al gemaakte keuzes.

Na een korte typering van '2020' maken we een aantal onderscheidingen in de verwachte besluitvorming. Formeel zullen besluiten afzonderlijk genomen worden maar we leggen uit waarom en hoe we streven naar zoveel mogelijk gezamenlijke bespreking. Kort typeren we enkele verschillen in de vergadercultuur van beide kerkverbanden. Afzonderlijk krijgt de besluitvorming rond de kerkorde aandacht en we sluiten af met waar het hoort te beginnen: gezamenlijk geloofsgesprek en gebed.

De grote lijn is dat wij, zoveel als verantwoord en praktisch haalbaar is, in dit proces willen uitgaan van de wijsheid 'van A naar B op de wijze van B'. Door gezamenlijk te doen wat gezamenlijk kan, draagt ook het vergader- en besluitvormingsproces bij aan de eenheid waartoe GS en LV, wat ons betreft, zullen besluiten.

9.2 GS en LV 2020 als stap in een proces

Nadenken over vergaderstructuur en besluitvormingsprocessen wekt gemakkelijk de indruk dat we bezig zijn met een maakbaar proces. Maar de eenheid waarover het hier gaat, organiseren we niet. We ervaren dat we die eenheid uit Gods hand hebben ontvangen en steeds meer ontvangen. De organisatie

die we hier beschrijven komt voort uit het besef dat we slechts de gegeven eenheid concreet moeten vormgeven.

In het proces naar eenheid van twee kerkverbanden zijn de vergaderingen van 2020 een belangrijke stap. In 2017 hebben de kerken, in Generale Synode en Landelijke Vergadering bijeen, het verlangen uitgesproken om te komen tot één kerkgemeenschap. In 2020 kan dat verlangen omgezet worden in het besluit om daadwerkelijk één kerkgemeenschap te gaan vormen, tenzij revisieverzoeken tot een ander besluit zouden leiden. ‘Over het tempo waarin besluiten over eenheid genomen kunnen worden, schrijven we verderop in ons rapport (zie paragraaf 9.10 Koersbesluit). In dit deel van het rapport gaan we er vanuit dat de GS en LV van 2020 belangrijke voorbereidende besluiten zullen nemen om de vorming van één kerkgemeenschap mogelijk te maken.

De GS en LV van 2020 (die overigens beide in 2019 geopend worden, maar vooral in 2020 besluiten zullen nemen) kunnen daarom unieke vergaderingen worden, tussen het ‘nog niet één’ van de huidige situatie en het ‘helemaal samen’ van de toekomst. Uniek en eenmalig, en daarom iets waar niemand ervaring mee heeft. Ontdekkend doen, zoekend maar doortastend. Vanuit dat besef dat de echte eenheid niet door GS en LV gemaakt wordt.

9.3 Besluitvorming – een inhoudelijke indeling

GS en LV krijgen globaal te maken met drie soorten besluitvorming.

- a) *besluiten die los staan van de eenheid*
- b) *besluiten over de eenheid*
- c) *besluiten vanuit de voorgenomen eenheid*

a) Besluiten die los staan van de eenheid

Er zal besluitvorming zijn die alleen betrekking heeft op het eigen kerkverband en die ook geen consequenties zal hebben voor de komende eenheid. Of waarbij het goed is afzonderlijk te spreken over de afgelopen jaren en de huidige stand van zaken, terwijl het toekomstbeleid wel gezamenlijk besproken wordt. Dat geldt bijvoorbeeld voor deputaatschappen en commissies op het gebied van financiën, buitenlandse contacten, hoger beroep, DAO/Moderamen LV en het vrijgemaakte deputaatschap Man/Vrouw-in-de-kerk. Dat geldt ook voor onderwerpen die binnen de NGK wel door de LV behartigd worden, maar in de GKv (en waarschijnlijk ook na de hereniging) niet, zoals zaken rond arbeidsvoorwaarden van predikanten. Zulke besluitvorming vindt uiteraard gescheiden plaats, ook al is soms wellicht afstemming nodig. Maar het aantal onderwerpen waarbij er geen doorwerking is naar de komende eenheid zal niet groot meer zijn.

b) Besluiten over de eenheid

Belangrijk zullen de besluiten zijn die genomen worden over de voortgang van het werken aan eenheid. We voorzien daarin het volgende:

- b.1 Besluiten naar aanleiding van revisieverzoeken*
- b.2 een 'koersbesluit' als basis voor verdere besluitvorming*
- b.3 besluiten over het verder werken aan eenheid*

b.1 Besluiten naar aanleiding van revisieverzoeken

Voorafgaand aan nieuwe besluitvorming behandelt een synode of landelijke vergadering eventuele revisieverzoeken met betrekking tot eerdere besluitvorming rond dit onderwerp. Mogelijk zijn er vanuit NGK of GKv verzoeken om revisie van de besluiten over de beoogde eenheid. Zeker is dat er vanuit de GKv revisieverzoeken zijn m.b.t. het besluit M/V-ambt. Dat raakt direct de besluitvorming over de eenheid met de NGK. Voor GS Meppel 2017 was haar eigen M/V-besluit mede reden om uit te spreken dat er geen belemmering meer was voor de voortgang van de samensprekingen. Mocht het M/V-besluit gereviseerd worden en anders uitvallen, dan kan dat consequenties hebben voor de besluiten gericht op eenheid.

Revisieverzoeken m.b.t. M/V-ambt zullen dus met voorrang in behandeling genomen moeten worden door GS Goes 2020. Eventuele besluiten over eenheid kunnen pas daarna genomen worden. Het behandelen van de revisieverzoeken vraagt tegelijk wel om een zorgvuldig vergaderproces waarin gegroeid kan worden naar een breed gedragen besluit. Het moderamen van de GS staat voor de uitdaging om beide belangen te verenigen: tijdig afronden van de revisieverzoeken en voldoende tijd nemen voor dat proces.

Mogelijk blijkt wel eerder in het proces dat de uitkomst van de behandeling van de revisieverzoeken niet zodanig zal zijn dat het de voortgang van de besluiten richting eenheid zal verhinderen. Dan is het mogelijk om met andere besprekingen te starten voordat de formele beantwoording van de revisieverzoeken afgerond is.

b.2 een 'koersbesluit' als basis voor verdere besluitvorming

Een groot deel van de deputaatschappen en commissies zal met een gezamenlijk rapport dan wel met een gezamenlijke visie en voorstellen voor vervolgoedragen komen. Zulke voorstellen veronderstellen een hereniging op afzienbare termijn. Tegelijk zal een eventueel besluit over het tempo richting eenwording pas later in het vergaderproces genomen worden. De Regiegroep zal daarom komen met een voorstel voor een 'koersbesluit': uit te spreken dat als uitgangspunt voor de verdere besprekingen geldt dat GS en LV toewerken naar algehele eenwording van de kerkverbanden. Voor een verdere uitwerking en formulering van dit koersbesluit. (zie paragraaf 9.10) De bespreking van dit koersbesluit is onderdeel van de behandeling van het rapport van de Regiegroep. We stellen voor om dit vroeg in het vergaderproces te doen.

b.3 besluiten over het verder werken aan eenheid

De verwachting is dat GS en LV besluiten nemen richting eenwording die door de volgende GS en LV voltrokken zal worden. Die besluiten zullen de vorm hebben van uitgesproken intenties, maar ook van concrete opdrachten aan de Regiegroep en andere commissies. Deze besluiten vragen er tegelijk om dat ze gevierd worden. Bij de dankbaarheid voor groeiende eenheid past een 'liturgie' zoals die van 11 november 2017.

c) besluiten vanuit de voorgenomen eenheid

Veel voorstellen aan GS en LV 2020 zullen uitgaan van de beoogde eenheid. De verwachting is nu al dat de helft tot tweederde van de deputaatschappen en commissies met een gezamenlijk rapport komt. Ook wanneer deputaatschappen en commissies nog niet volledig samenwerken is het nodig dat de nieuwe opdrachten afgestemd en liefst gelijkkluidend zijn. Dat geldt zeker voor beleidskeuzes die doorwerking hebben voor de langere termijn, zowel inhoudelijk als financieel. Dat vraagt om besluitvorming waarbij GS en LV zoveel mogelijk samenwerken.

Boven de afzonderlijke onderwerpen uit moeten er heldere afspraken gemaakt worden over de financiële kaders, ook op langere termijn. Eerder in dit rapport is vermeld dat we als Regiegroep GS en LV voorstellen om een commissie uit de afgevaardigden bezinning en besluitvorming te laten voorbereiden over een meerjarenstrategie (inhoudelijk en financieel) voor het landelijk kerkenwerk.

Voor een deel van de onderwerpen zal gezamenlijke besluitvorming ook waardevol zijn als er (nog) niet besloten worden tot hereniging van de kerkverbanden. Op een aantal terreinen is er inmiddels volledige integratie, o.a. in de Theologische Universiteit en het landelijke diaconale werk. Dat zal doorgaan, ook als volledige hereniging nog uitblijft.

9.4 Besluitvorming – ieder, samen, afgestemd

Synode en landelijke vergadering zijn in 2020 twee afzonderlijke grootheden, ieder als meeste vergadering van een zelfstandig kerkverband. Alle gezamenlijke besluiten zullen formeel dus door ieder afzonderlijk genomen moeten worden. Wanneer er gestemd wordt, is in beide vergaderingen

afzonderlijk een meerderheid vereist. Dat geldt ook wanneer GS en LV gezamenlijk vergaderen, zoals op 11 november 2017; ook toen zijn de besluiten formeel genomen door GS en LV apart.

Gezamenlijk vergaderen en in elkaars aanwezigheid besluiten nemen heeft wel een belangrijke waarde in het proces. Het is een zichtbare bevestiging van de eenheid. Het werkt verbindend om te ervaren dat dezelfde beslissingen genomen worden. En als er onverhoopt verschillend gestemd wordt? Dan zal er opnieuw vergaderd en afgestemd moeten worden. Dat hoeft de eenheid niet te schaden, maar kan die juist versterken: in de verschillen zoeken we naar een gezamenlijke weg.

Het zal misschien praktisch niet haalbaar zijn om alle besluiten in gezamenlijke vergaderingen te nemen. Van te voren vastgelegde zaken als vergaderlocatie of –schema kunnen een belemmering zijn. Dat vraagt om enige soepelheid. Het blijft mogelijk dat over onderwerpen afzonderlijk besloten wordt, ook als het om gelijke besluiten gaat (zoals opdrachten aan deputaatschappen en commissies). Omdat elke vergadering de mogelijkheid en het recht houdt om door amendering het besluit aan te passen, kan er afstemming nodig zijn. Bij afzonderlijke besluitvorming kan de tussenstap nodig zijn van een ‘voorlopig besluit in afwachting van besluitvorming door de andere vergadering’. Deze afstemming is de verantwoordelijkheid van de moderamina. Zij kunnen daarbij de Regiegroep inschakelen.

9.5 Bespreking – gemengd, gezamenlijk en verdeeld

Belangrijker dan het moment van besluiten is de voorbereidende bespreking. In het proces van groeien naar eenheid is gezamenlijke bespreking van onderwerpen erg waardevol. Daar leer je elkaars taal en toon, daar blijken de verschillen en overeenkomsten in cultuur, accent en benadering. In een bespreking kunnen de verschillende invalshoeken elkaar aanvullen of corrigeren, en kunnen misverstanden worden benoemd en weggenomen. Er kan toegegroeid worden naar een nieuwe, gezamenlijke cultuur. GS en LV kunnen oefenplaats en voorbeeld zijn voor kerkelijk samenleven. Meer nog dan gezamenlijke besluitvorming is daarom gezamenlijke bespreking wenselijk in 2020.

De neiging kan bestaan om afzonderlijk te vergaderen wanneer van tevoren duidelijk is dat een onderwerp binnen één van de vergaderingen extra gevoelig ligt of intern tot spanningen kan leiden. Het is juist goed om ook dan samen te zijn. Je leert elkaar des te beter kennen wanneer je elkaar ook met vertrouwen toelaat bij gevoelige onderwerpen. En het is goed om eventuele moeiten met of zorgen over wat je bij de andere kerk voelt of waarneemt, niet buiten, maar juist in aanwezigheid van en gericht tot de ander te delen.

Plenair gezamenlijk vergaderen betekent een vergadering van ongeveer zeventig deelnemers. Dat lijkt ons, bij de huidige manier van vergaderen, te veel om een onderwerp echt te bespreken. Omdat we, in overleg met DAO en MR-LV, het gemengd vergaderen erg belangrijk vinden, sturen we aan op een tussenvorm. Alle onderwerpen waarbij gezamenlijke bespreking van belang is, worden voorbereid in groepen. De leden van GS en LV worden verdeeld over drie groepen van ongeveer 24 leden. De bespreking in die groepen die als een soort mini-duo-synode fungeren, vormt de kern van de bespreking in GS en LV. Daarna volgt plenaire bespreking en besluitvorming (afzonderlijk of gezamenlijk) zodat de volledige vergadering zich het besluit kan eigen maken.

9.6 Bespreking in drie groepen⁶

- a. Alle gezamenlijk te bespreken onderwerpen worden vroegtijdig geïnventariseerd en ingedeeld in drie clusters A, B en C, zo mogelijk evenwichtig in zwaarte en tijdsbeslag.
- b. Afgevaardigden naar GS en LV kunnen na de opening van GS en LV hun voorkeur bekend maken voor één van de clusters.

⁶ De hier beschreven opzet is inmiddels uitgewerkt in een voorstel Huishoudelijk reglement voor de gezamenlijke vergaderingen in 2020, en is opgenomen als bijlage in het rapport van DAO. Voor het overzicht is het tevens in onderhavig rapport opgenomen als bijlage 7.

- c. Alle leden van GS en LV worden door de moderamina ingedeeld in drie groepen A, B en C. Elke groep telt globaal evenveel GKv-ers als NGK-ers, dus drie groepen van twee keer ongeveer twaalf leden. De moderaminaleden worden zo mogelijk ook verdeeld over de groepen.
- d. Binnen elke groep worden heldere afspraken gemaakt over leiding van de bespreking, rapportage/verslaglegging en communicatie met de moderamina.
- e. In de groepen vindt de bespreking plaats, met deputaatschap en commissie als gesprekspartners. Hier vindt inhoudelijke uitwisseling plaats en worden wijzigingsvoorstellen besproken. Zo mogelijk leidt dit tot een gezamenlijk gedragen besluittekst; bij duidelijke verdeeldheid kunnen amendementen als keuzemogelijkheid opgenomen worden. Deze doorgesproken besluittekst dient als voorstel voor de plenaire, afsluitende bespreking.
- f. In de groepen wordt besproken op welke wijze de winst van de bespreking gedeeld kan worden met de plenaire vergadering. Hoe meer inhoudelijk de bespreking geweest is, hoe meer daarvan gedeeld wordt. De andere GS- en LV-leden moeten weten welke afwegingen gemaakt zijn, welke bezwaren besproken zijn en welke keuzes eventueel nog openstaan. Dat voorkomt dat de plenaire vergadering een herhaling van de groepsbespreking wordt.
- g. Eén en ander vraagt om vergaderdiscipline maar vooral ook om het vertrouwen dat in een groep van 24 alle afwegingen genoemd zullen worden die ook in een vergadering van 72 naar voren komen. Wie in de plenaire vergadering meent met nieuwe inzichten of bezwaren te komen moet overtuigd zijn dat hij/zij daarmee de gehele vergadering dient en dat er reële kans is dat de wijzigingsvoorstellen breed gedragen worden.
- h. Veel inhoudelijke bespreking zal dus plaatsvinden in groepen van zo mogelijk steeds dezelfde leden, waarschijnlijk op twee zaterdagen in maart en april 2020. Daarna volgen zo mogelijk plenaire, besluitvormende vergaderingen. De verwachting is dat er ook na de zomer van 2020 vergaderd wordt voor het bespreken van de concept-kerkorde. Met name voor LV-afgevaardigden betekent dit een verandering: een andere frequentie en bij voorkeur meer continuïteit in deelname. Het is wenselijk dat de regio's hiermee rekening houden bij het aanwijzen van afgevaardigden.
- i. De organisatie van dit geheel vraagt om veel inschattingsvermogen (hoeveel vergadertijd per onderwerp), flexibiliteit en overleg gedurende het proces. Er zijn twee vergaderlocaties gepland: Mennorode (GS) en kerkgebouw het Kruispunt in Zeewolde (LV), ieder met eigen voor- en nadelen. Voor de groepsbesprekingen (met gezamenlijke pauzes en maaltijden) is Mennorode geschikt; de zaterdagen die hiervoor gepland worden, zullen aansluiten op donderdagen en vrijdagen waarop de GS afzonderlijk daar vergadert en overnacht. Voltallige vergaderingen passen goed in het Kruispunt, zeker als er publiek verwacht wordt en/of er een viering aan gekoppeld is. Hierbij is bijvoorbeeld concreet te denken aan de besprekingen van de concept-kerkorde.

9.7 Vergaderculturen

Het samenkomen van GS en LV betekent ook de ontmoeting van verschillende vergaderculturen. Bij veel overeenkomsten zijn er in de loop van de jaren duidelijke verschillen gegroeid. Die zullen vooral in de praktijk ervaren moeten worden, maar het kan goed zijn om opvallende verschillen vooraf te benoemen, uitdrukkelijk zonder daar een waardeoordeel aan te verbinden.

De GKv-GS kent een vrijwel constante samenstelling. Primi afgevaardigden worden slechts in geval van nood door secundi vervangen. In de loop van de frequente vergaderweekenden groeit er een onderlinge binding. Het samen verblijven en overnachten in Mennorode draagt daar zeker aan bij. De NGK-LV vergadert minder vaak en in een meer wisselende samenstelling: primi worden vaker door secundi vervangen, sommige regio's hanteren een pool van afgevaardigden, die afhankelijk van beschikbaarheid of op basis van specialisatie per thema de LV bezoeken. De interne dynamiek gedurende een vergaderperiode is daardoor in de LV anders dan in de GS.

In de vergaderingen van de LV spreken de afgevaardigden vaak mede op basis van voorgaande besprekingen van de LV-stukken in hun regio. GS-leden hebben zelden georganiseerde voorbespreking in classis of PS; zij spreken vanuit hun eigen inzicht en overtuiging.

In de GS is het aantal woordvoeringen per onderwerp/rapport/voorstel door afgevaardigden veel groter en vaker op detailniveau dan op de LV. In de GS is het indienen, bespreken en in stemming brengen van wijzigingsvoorstellen bij een besluittekst (amendementen) heel gebruikelijk. In de LV gebeurt dan ook, maar minder frequent en minder op detailniveau. Besluitvorming neemt minder tijd in beslag. Er wordt eerder geconstateerd dat er een consensus is over het voorgestelde besluit dat daarmee ongewijzigd aanvaard wordt.

9.8 Vaststelling kerkorde in eerste lezing

Een belangrijke stap in het proces naar eenwording van kerkverbanden is de bespreking van de toekomstige kerkorde. Voor een uitgebreid voorstel voor de bespreking en besluitvorming hieromtrent, zie eerder in dit rapport paragraaf 3.2 'Nieuwe kerkorde'.

9.9 Retraite, bezinning en ontmoeting

Een generale synode en een landelijke vergadering zijn vergaderingen van een kleine hoeveelheid mensen die spreken en besluiten over veel redelijk zakelijke dingen van het landelijke kerk-zijn. Dat relatieveert het belang van deze vergaderingen. Het kerk-zijn wordt vooral in de lokale samenkomsten van gemeenteleden beleefd en gevierd. Tegelijk mogen GS en LV een toon aangeven, richting wijzen, en eenheid faciliteren en stimuleren. Daarin zijn ze voluit geestelijk bezig. Om daarin leiding te kunnen geven is het belangrijk dat afgevaardigden naar GS en LV onderling de geloofseenheid ervaren, versterken en vieren. Daarom zal voorafgaande aan gezamenlijke besprekingen een gezamenlijke retraite gehouden worden. Ook in de loop van het vergadertraject moeten de moderamina ervoor waken dat er voldoende ruimte blijft voor gezamenlijke bezinning, geloofsontmoeting en gebed.

Ook onderlinge ontmoeting buiten de vergadersetting draagt bij aan het groeien naar eenheid en begrip over en weer. Bij gezamenlijke koffie of borrel groeit er vaak meer dan van achter de microfoon. Voor zover het praktisch haalbaar is, juichen we het toe als leden van LV en GS elkaar op informele momenten kunnen ontmoeten en ervaringen kunnen delen. Ook dat draagt bij aan de groei naar de eenheid die we niet kunnen organiseren maar gelovig willen ontvangen van de Heer van de kerk.

9.10 Koersbesluit

Op 11 november 2017 spraken de kerken, bijeen in synode en landelijke vergadering, het verlangen uit 'om te komen tot één kerkgemeenschap, op basis van de Schrift als woord van God, in gebondenheid aan de Gereformeerde belijdenisgeschriften en ingericht volgens de beginselen van het Gereformeerde kerkrecht'. Dat besluit was bewust open geformuleerd, als een verlangen en zonder aan te duiden wanneer het zover zou kunnen of moeten zijn. In de voorafgaande besprekingen had vooral de verwondering geklonken dat we elkaar al zo dicht genaderd waren. Dankbaar werden stappen gezet op de weg naar eenheid, zonder een vooraf uitgedacht plan of een gedetailleerd tijdpad. Inmiddels zijn we twee jaar verder. Mogen we op deze weg blijven voortgaan en kunnen we nu verdere en meer concrete stappen zetten?

De gronden onder het verlangen-besluit uit 2017 geven aan dat we de eenheid ervaren als iets dat de Heer van de kerk in onze harten legt. Het verder gaan op de weg naar eenheid willen we doen tot eer van God. Basis én doel van eenheid is de Heer zelf. Daar ligt ook de motivatie om concrete eenheid niet onnodig uit te stellen. Als het inhoudelijk verantwoord is en praktisch haalbaar, is het goed om daadwerkelijk die ene kerkgemeenschap te vormen waar we naar verlangen.

Landelijke vergaderingen en generale synodes hebben eerder al uitspraken gedaan over wat inhoudelijk besproken moest worden. Ze hebben vastgesteld dat belemmeringen die eerder gezien werden, zijn weggenomen. De synode van 2017 sprak dat uit t.a.v. de laatste belemmeringen: de manier waarop de binding aan de belijdenis is vormgegeven, en het onderwerp 'man/vrouw en ambt'.

Het is mogelijk dat vanuit één of beide kerkverbanden bezwaren ingediend worden tegen de uitspraken hierover. Daarover zal dan eerst in generale synode en/of landelijke vergadering afzonderlijk besloten moeten worden, met eventueel de taxatie wat de gevolgen van een besluit zijn voor het verder werken aan eenheid. Wanneer eventuele bezwaren zijn afgewezen, zullen GS en LV blijven op de koers naar de vorming van één kerkgemeenschap.

Het perspectief van de vorming van één kerkverband heeft uiteraard grote invloed op de werkwijze van de GS en LV van 2019/2020. In de voorbereiding van deze vergaderingen heeft de Regiegroep daarom actief meegedacht. Zie hierover paragraaf 9.3 van dit rapport. Daar is al onder b2 benoemd dat we het verstandig vinden dat GS en LV hun gezamenlijke vergaderingen beginnen met een 'koersbesluit'. Voorafgaande aan de besprekingen van veel onderwerpen, in het bijzonder van de (deels gezamenlijke) rapporten van deputaatschappen en commissies, leggen de vergaderingen in een sober besluit vast dat de koers gehandhaafd blijft: concreet toewerken naar de vorming van één kerkgemeenschap. Dat zal het uitgangspunt zijn voor alle verdere besprekingen. Zo voorkomen we dat de discussie over wel of niet toewerken naar die eenheid verstorend door de bespreking van een groot aantal concrete onderwerpen heen gaat spelen en bij herhaling daarbij aan de orde wordt gesteld. Tegelijk vormt dit koersbesluit de basis om over al die onderwerpen die met de eenwording te maken hebben, gezamenlijk te vergaderen. We verwachten daar tegelijk een wisselwerking van: door ons samen te bezinnen op onderwerpen ervaren we des te meer de ontvangen eenheid.

We stellen voor dat de LV en de GS in een vroeg stadium van het vergaderproces zo'n koersbesluit nemen. We stellen de volgende tekst voor:

Materiaal:

1. Rapport van de Regiegroep.
2. Rapport van deputaten kerkelijke eenheid en commissie contact en samenspreking (binnenland).

Besluit:

- a. voort te gaan op de weg naar de vorming van één kerkgemeenschap met de Nederlands Gereformeerde Kerken / Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt);
- b. dit als uitgangspunt te nemen voor alle overige besluiten van deze generale synode / landelijke vergadering.

Gronden:

1. Het op 11 november 2017 in een gezamenlijke vergadering uitgesproken verlangen om te komen tot één kerkgemeenschap, als vormgeving van de geestelijke eenheid, vindt in de kerken weerklank. De geestelijke herkenning heeft in lokale situaties en kerkverbandelijke organisaties geleid tot sterk toegenomen samenwerking.

[Eventueel n.a.v. door kerken ingebrachte bezwaren:

2. De bij deze generale synode/landelijke vergadering ingebrachte bezwaren zijn niet doorslaggevend gebleken.]
- 2 [3]. Het is tot eer van God en tot zegen van de kerken dat de ontvangen eenheid concreet vormgegeven wordt wanneer dat redelijkerwijs mogelijk is.

9.11 Vaarsnelheid

Naast de *vaarrichting*, de koers, is het een andere vraag welke *vaarsnelheid* op dit moment wijs is. Als Regiegroep hebben we in de afgelopen jaren geluisterd naar signalen uit de kerken, ook als het gaat om het draagvlak voor concrete eenheid op korte termijn. Zoals te verwachten is, roept het mogelijke samengaan verschillende reacties op.

Wat we hoorden was veelal positief. Velen zijn blij met deze ontwikkeling. Dat geldt voor ‘werkers in de kerk’, o.a. in commissies en deputaatschappen, en voor ‘gewone’ gemeenteleden. Het geldt niet het minst voor al die gemeenten die elkaar korter of langer geleden gevonden hebben. Vooral van een jongere generatie komt het signaal dat we niet teveel kerkelijke energie moeten steken in een langdurig proces. Laat de eenheid maar snel geregeld zijn, want er zijn zoveel belangrijker dingen te doen zijn in Gods koninkrijk.

Terughoudende of kritische reacties hebben vaak te maken met de verhouding plaatselijk-landelijk. Men is dan niet tegen het samengaan van twee kerkverbanden, zolang het het plaatselijke kerk-zijn niet te veel (negatief) beïnvloedt en er geen drang of dwang van uitgaat om plaatselijk samen te gaan. In bezorgde reacties uit NGK-gemeentes beluisteren we soms de angst dat verworven vrijheden ingeleverd moeten worden. Hier en daar wordt het proces ervaren als iets dat van bovenaf opgelegd wordt. We vinden het belangrijk om zulke emoties serieus te nemen. Als we in gesprek konden, probeerde we in onze beantwoording de ander hier bovenuit te tillen. Het is geen kerkelijke vergadering of menselijke instelling, maar de Heer zelf die ons deze eenheid ‘aandoet’. Hij bindt mensen en kerken aan elkaar, zodat je in een kerkverband jezelf niet los kunt denken van de ander. De signalen over de verhouding plaatselijk-landelijk zijn uiteraard meegenomen in de bezinning op de kerkorde, en zullen in de bespreking daarvan uitgebreider aan de orde komen.

We ontvingen ook signalen over de pijn die nog gevoeld wordt en die bij sommigen versterkt wordt wanneer we als kerken verdere stappen naar eenheid zetten. In hoofdstuk 2 Verzoening en herstel hebben we daar al over geschreven. We zien het niet als een blokkade voor eenwording. Wel moet het serieus meegenomen worden in het proces, niet alleen in de aanloop naar de hereniging maar ook in de jaren daarna.

De vergaderingen van de generale synode en de landelijke vergaderingen, waarvoor we dit rapport schrijven, zijn een goed moment om ons gezamenlijk te bezinnen op de snelheid waarmee de kerken zich naar elkaar toe bewegen. Wanneer de koers helder is, wat moet dan het tempo zijn? Kan het in 2017 uitgesproken verlangens nu omgezet worden naar concrete plannen? Welke opdrachten moeten nu gegeven worden om op welke termijn toe te werken naar de vorming van één kerkgemeenschap? Het is noodzakelijk om die vragen mee te nemen in de vele gezamenlijke besprekingen door de GS en LV van 2020. Laten GS en LV, zowel gevoed vanuit de kerken als op basis van de gezamenlijke ervaring, in de loop van het proces conclusies trekken en, waar nodig, deze verwerken in besluiten richting een volgende GS en LV.

De kerken zelf, bijeen in GS en LV, zullen zich moeten uitspreken over het tempo waarin verdere stappen worden gezet. Als Regiegroep bevelen we aan, mede op advies van degenen die een leidende rol hebben gespeeld in het proces dat leidde tot de vorming van de PKN in 2004, het proces niet te lang te rekken. We adviseren ook niet overhaast te handelen. Het is belangrijk om zoveel mogelijk ieder recht te doen. Daarbij dienen we de kerken voor hun bespreking met deze informatie:

- a) Voor het vormen van de nieuwe kerkgemeenschap is het aanvaarden van een kerkorde die de verhoudingen tussen de kerken regelt wezenlijk. Elders in dit rapport geven we meer gedetailleerd aan langs welke route die kerkorde tot stand komt, maar in ieder geval is duidelijk dat in de GKv dat via een eerste en een tweede lezing gebeurt. Ook in de NGK hecht men aan een zorgvuldig proces van vaststelling van gezamenlijke afspraken. Het is daarom juist en verstandig te besluiten dat dit proces niet in de ene generale synode en LV van 2020 wordt afgerond. Deze synode en LV kunnen dus nog niet overgaan tot het vormen van het nieuwe kerkverband.
- b) We geven de synode en landelijke vergadering in overweging om de volgende GS en LV gevraagd bijeen te roepen. Na 2020 bevinden de kerken en vooral hun organisaties zich in een overgangsfase. Er is al veel samenwerking, maar die kan nog niet volledig zijn. In de overgangsfase is het nodig om energie en tijd te steken in de integratie van de organisaties,

maar het verlangen is vooral om gezamenlijk alles weer te kunnen richten op de zaken waar het om gaat. Dat vraagt er om dat deze fase niet langer duurt dan nodig. Daarbij is een langslpend proces ook niet bevorderlijk voor het draagvlak in de kerken. Onze inschatting is dat het haalbaar is om in de loop van 2022 een volgende (en zo de Heer geeft laatste) LV en GS samen te roepen. Die kunnen de kerkorde in tweede lezing vaststellen. Ook andere voorbereidingen moeten dan afgerond kunnen zijn.

- c) Na besluitvorming over en afronding van alle voorbereidende zaken zou de nieuwe kerkorde op een vast te stellen datum in werking kunnen treden en zou in dat jaar ook de eerste synode van de nieuw gevormde kerkgemeenschap samengeroepen kunnen worden. Ook kunnen dan de plaatselijke kerken elkaar ontmoeten in de nieuwe regionale vergaderingen, die een belangrijke functie gaan vervullen in het kerkverband.

Zoals gezegd, als Regiegroep ondersteunen we dit proces en adviseren de kerken, maar het zijn deze kerken zelf die in gezamenlijke wijsheid zich in GS en LV uitspreken over de wenselijkheid van één en ander. Met nadruk merken we daarbij op dat het dan gaat over het landelijke en regionale samengaan. Geen enkele plaatselijke kerk wordt verplicht of onder druk gezet om lokaal tot fusering over te gaan, laat staan daarvoor een opgelegd tijdpad te moeten volgen.

De praktijk van deze LV en GS zal kunnen zijn dat op verschillende terreinen opdrachten geformuleerd worden voor commissies en deputaatschappen voordat er gesproken en besloten is over een te verwachten tijdpad richting de vorming van één kerkgemeenschap. Eventuele besluiten (of onderdelen ervan) waarin nadrukkelijk uitgegaan wordt van zo'n tijdpad, worden daarom, wat dit aspect betreft, genomen als voorlopig besluit. Ze worden definitief wanneer er gezamenlijk duidelijkheid is in welke tempo er verder gewerkt zal worden.

Het voorgestelde koersbesluit vormt tevens de basis voor een belangrijke organisatorische keuze: het zoveel mogelijk gezamenlijk vergaderen en gelijktijdig besluiten van GS en LV. Dat vraagt om goede afspraken. De Regiegroep heeft meegedacht met DAO en het moderamen van de LV 2016 bij het opstellen van een huishoudelijke regeling voor de gezamenlijke vergaderingen in 2020. (zie bijlage 7)

10. Een nieuwe naam

In kort bestek

Dit hoofdstuk gaat over de naam van de nieuwe kerkgemeenschap.

Het schetst het tot nog toe gevolgde proces. De Regiegroep heeft de leden van beide kerken gevraagd om suggesties voor een naam. Dat leverde meer dan honderd verschillende namen op. Na toetsing aan een achttal criteria en met behulp van adviezen van communicatiedeskundigen uit beide kerken bleven er uiteindelijk vier namen over die in een online enquête aan de kerkleden werden voorgelegd. Twee namen – Verenigde Gereformeerde Kerken en Nederlandse Gereformeerde Kerken - bleken een duidelijke voorkeur te genieten. Twee andere namen – Evangelische Gereformeerde Kerken en Gemeenschap van Gereformeerde Kerken – eindigden op de derde resp. vierde plaats. De Regiegroep legt deze vier namen met de criteria en de uitkomst van de enquête (inclusief het commentaar van kerkleden op de namen) ter bespreking en besluitvorming aan GS en LV voor.

Als GKv en NGK op termijn één kerkverband vormen, hoe gaan we dan heten? In het advies dat ervaringsdeskundigen van het samen-op-weg-proces ons gaven, vroegen ze nadrukkelijk onze aandacht voor de naamgeving. Bij de vorming van de PKN was dit een moeizaam proces. Een terugblik naar 1892 geeft ook een pijnlijk beeld: de ene synode dwong de andere op de laatste dag voor de geplande gezamenlijke vergadering om akkoord te gaan met de gekozen naam. Wij hopen van harte dat het kiezen van een gezamenlijke naam juist een mooi proces zal zijn.

10.1 Aanpak

De Werkgroep Toekomstige Kerkorde diende de Regiegroep met een eerste notitie over de naamgeving. Na advies van twee deskundigen op het gebied van marketing (Hagar Prins en Marco van der Straten) hebben we via nieuwsbrief en website een brede oproep gedaan om mee te denken. We kregen via mail en social media ruim 250 reacties en noteerden meer dan honderd verschillende namen. Ondertussen formuleerden we zelf acht algemene criteria. Door die criteria toe te passen werd de groslijst flink ingekort. Een bespreking, samen met de genoemde marketingdeskundigen en de communicatie-adviseurs van NGK en GKv, bracht die groslijst terug tot een viertal namen. Deze namen hebben we in een digitale enquête uitgezet. Die is door veel mensen ingevuld. Twee van de vier namen hebben duidelijk de voorkeur. De vier namen en de uitkomsten van de enquête leggen we nu voor aan synode en landelijke vergadering. Tegelijk beseffen we dat die vergaderingen daar niet aan gebonden zijn.

10.2 Criteria

We formuleren hier kort de acht criteria die we hanteerden. In bijlage 08 staan ze breder omschreven. Daar vermelden we ook de ingediende namen die we op basis van deze criteria afgewezen hebben.

We zoeken een naam die

1. *blijvend bruikbaar is* - Dus niet een naam die nadrukkelijk het huidige proces van samengaan GKv en NGK aanduidt, zoals 'herenigd', 'hersteld' of 'nieuw'.
2. *openstaat voor deelname door andere kerken* - Principieel en praktisch willen we meer zijn dan het herstel van wat 50 jaar geleden brak.
3. *geschikt is als naam voor het kerkverband, volgens het gereformeerde kerkrecht* - Het gaat slechts om een naam voor de gemeenschap van kerken. Het kerk-zijn is allereerst iets van de lokale gemeenten. Een naam met 'kerk' (enkelvoud) is niet geschikt.

4. *goed gecombineerd kan worden met namen van lokale kerken* - Veel kerken hebben een naam met een beeldspraak of program ('De Brug', 'De Verbinding', Schuilhof enz.). Het kan verwarrend zijn als gezamenlijk ook zo'n naam gekozen wordt. Laat zo'n missionaire voornaam iets zijn voor de lokale kerk, wij zoeken een gezamenlijke 'achternaam'.
5. *praktisch bruikbaar is* - De naam moet goed hanteerbaar zijn. Sommige voorstellen zijn mooie omschrijvingen, maar ze zijn niet geschikt om als naam te gebruiken.
6. *duidelijk is en niet al in gebruik is voor andere kerkgemeenschappen* - Sommige namen zullen steeds weer uitgelegd moeten worden. Er moet geen verwarring ontstaan met namen van andere kerken/kerkgemeenschappen.
7. *bescheiden en reëel is, en geen negatieve connotaties heeft* - De naam moet niet onnodig pretentius overkomen, alsof wij de enige echte kerk zijn. We moeten ook typering vermijden die een negatieve bijklank hebben.
8. *binnen de kerken niet een heftige controversale oproept* - Een naam die weerstand oproept kan negatieve gevolgen hebben voor het gevoel van betrokkenheid bij de te vormen kerkgemeenschap. Dat mogen we proberen te voorkomen.

10.3 Gereformeerd

We stellen voor om in ieder geval de aanduiding 'gereformeerd' op te nemen in de gezamenlijke achternaam. Daarmee doen we recht aan onze afkomst: we zijn kerken die staan in de gereformeerde traditie. Maar belangrijker, we typeren binnen het palet van kerken en geloofsgemeenschappen wat ons samenbindt: we zijn kerken die verbonden zijn in één geloof in Christus Jezus, zoals verwoord in de gereformeerde belijdenissen.

10.4 Vier voorgestelde namen

We hebben vier namen gekozen waarover we in onze enquête reactie hebben gevraagd. Bij elk van deze namen geven we onze overwegingen.

Nederlandse Gereformeerde Kerken

Deze naam typeert kort en helder wie we zijn: deze kerken zijn gereformeerd en ze zijn Nederlands. Destijds koos de Landelijke Vergadering, na een stevige discussie, voor de aanduiding Nederlands Gereformeerd (dus zonder de stomme e). Dat typeerde de kerken als 'gereformeerd op een Nederlandse manier', als bewust bescheiden aanduiding. Bescheidenheid siert ons nog steeds, maar we mogen staan in de brede stroom van gereformeerde kerken wereldwijd. Zo willen we kerk zijn. En dat in Nederland.

Een gezamenlijke keus voor deze bestaande naam (weliswaar met toevoeging van de e) kan ook worden ervaren als een liefdevol signaal van de grotere kerkengroep (GKv) naar de kleinere (NGK).

Verenigde Gereformeerde Kerken

Dit kan in eerste instantie een typering lijken van wat D.V. binnenkort gebeurt, het samengaan van GKv en NGK. Daar zou ons eerste criterium tegen pleiten. Maar we bedoelen de naam als blijvende typering van het kerkverband. De kerken verenigen zich, geven hun geestelijke eenheid concreet vorm in een kerkverband. En graag doen we dat samen met andere kerken, nu of later.

Gemeenschap van Gereformeerde Kerken

Dit buitenbeentje onder de namen is bewust een enkelvoud. Het is een naam die typeert wat het kerkverband is. Vanaf het begin hebben we als Regiegroep zelf ook steeds gesproken over de kerkgemeenschap waar we aan mogen werken. Bij gebruik voor een lokale kerk moet er iets toegevoegd worden als 'aangesloten bij' of 'deel van'. Het accent ligt op de plaatselijke kerken; het kerkverband is ondersteunend.

Evangelische Gereformeerde Kerken

Deze naam was destijds één van de mogelijkheden toen de Landelijke Vergadering de naam NGK koos. Evangelisch is hier niet bedoeld als aanduiding van een kerkelijke of theologische richting. Het wil

aanduiden dat de kerken willen leven bij de bron van het evangelie van Jezus Christus. Ook hier staat bewust de 'stomme e': niet evangelisch-gereformeerd als een ondersoort binnen de gereformeerde familie, maar gereformeerd èn levend uit het evangelie.

10.5 Enquêteresultaten

In de enquête is bij elk van de namen gevraagd: vindt u deze naam geschikt, met antwoorden in de gradaties 'bijzonder geschikt' tot 'totaal ongeschikt'. Daarnaast is gevraagd om de namen in een volgorde van wenselijkheid te zetten. Veel mensen wisten de enquête te vinden (deze is in totaal maar liefst 1824 ingevuld), en uit al deze reacties komt het volgende beeld naar voren.⁷

Duidelijk is dat twee namen het meest geschikt gevonden worden en vaak als eerst worden genoteerd: de Nederlandse Gereformeerde Kerken en de Verenigde Gereformeerde Kerken. In reacties vanuit de GKv staan ze vrijwel gelijk; binnen de NGK heeft 'Nederlandse Gereformeerde Kerken' duidelijk voorkeur. Opvallend is binnen de GKv deze naam het meest de voorkeur heeft onder de leden boven de 45 en vooral boven de 60 jaar!

De naam 'Nederlandse Gereformeerde Kerken' wordt gewaardeerd als duidelijk, sober, internationaal herkenbaar, niet verwijzend naar breuk en eenwording. Dat de naam zo sterk lijkt op de huidige naam van de NGK wordt verschillend gewaardeerd; zij die de naam totaal ongeschikt achten, noemen dit vaak als bezwaar, aan NGK-zijde nog meer dan aan GKv-zijde.

'Verenigde Gereformeerde Kerken' wordt gewaardeerd als typering van de beoogde samenvoeging, maar ook om het uitnodigende gebaar richting andere kerken. Men hoort er de verbondenheid in, en er is geen verwarring met andere namen. Anderen ervaren de naam toch als teveel verwijzend naar breuk en herstel en dus als snel gedateerd. Zolang niet alle gereformeerde kerken meegaan kan de naam te pretentius overkomen (net als 'de NGK').

Evangelische Gereformeerde Kerken staat op een derde plaats in de rangschikking; tegelijk scoort hij duidelijk het hoogst als 'totaal ongeschikt'. De naam wordt bijzonder geschikt gevonden om zijn positieve inhoud die de identiteit van de kerken weergeeft. Als groot bezwaar wordt vaak genoemd dat 'evangelisch' in de huidige kerkelijke context een andere lading heeft dan 'levend uit het evangelie'. De spanning tussen 'gereformeerd' en 'evangelisch' maakt de naam voor velen verwarrend en dus ongeschikt. Het is de naam die duidelijk het meeste risico geeft op controversen (criterium 8).

Het woord 'gemeenschap' in de vierde naam blijkt veel negatieve gevoelens op te roepen. In het niet-kerkelijke taalgebruik heeft het een heel andere betekenis. Het voelt sektarisch, of te groot voor twee kerken. Anderen ervaren het als positieve, open aanduiding die het verlangen naar samengaan en eenheid benadrukt. Over het geheel wordt deze naam duidelijk door minder mensen geschikt gevonden.

Onze keus om in alle namen de aanduiding 'gereformeerd' op te nemen is niet door iedereen gewaardeerd. Het wordt afgewezen als iets dat niet van deze tijd is.

10.6 Richting besluitvorming

Generale synode en landelijke vergadering zullen samen een besluit moeten nemen over de gezamenlijke 'achternaam' van de kerken. Wij hebben als Regiegroep vier namen geselecteerd en aan de kerkleden voorgelegd. De betrokkenheid van leden op dit naamgevingsproces blijkt uit de vele reacties. Daarbij is tegelijk duidelijk geworden dat geen enkele naam op algemene instemming kan rekenen.

⁷ In bijlage 9 werken we de enquêteresultaten verder uit.

We stellen aan GS en LV voor de vier genoemde namen en de door ons geformuleerde criteria te bespreken. Een extra naam zou alleen in de besluitvorming meegenomen moeten worden wanneer daar ruime steun voor is. Na bespreking kan door stemming in beide vergaderingen, GS en LV, bepaald worden welke naam de voorkeur heeft. Wanneer die keus niet eensgezind is, kan in beide vergaderingen gekozen worden uit de twee namen met de meeste stemmen. Bij een gelijke uitslag kunnen de moderamina deze naam in een formeel besluit aan de beide vergadering voorstellen die bij meerderheid van stemmen hierover beslissen. Bij blijvende ongelijkheid in uitkomst tussen GS en LV kan nieuwe bespreking nodig zijn.

10.7 Naam, gevoel en identiteit

In twee rondes hebben wij kerkleden betrokken bij dit proces. De hoeveelheid reacties en de inhoud van veel reacties laten zien dat de naamgeving mensen raakt. De gevoelens zijn zeer divers. De één blijkt zeer gehecht aan de vertrouwde naam, de ander is blij dat een naam eindelijk zal verdwijnen. Ook bij de keus voor een nieuwe naam speelt er veel gevoel mee. In de reacties klinkt meer dan eens mee hoe men aankijkt tegen de komende hereniging. Gehoopt wordt op een naam waarin men zich herkent. Goede communicatie rond het proces en de gekozen naam zal daarom belangrijk blijven.

We moeten daarbij niet onderschatten hoe, zeker bij een oudere generatie, de naam van de kerk deel geworden kan zijn van iemands identiteit. Je bent niet maar lid van een kerk binnen het GKv-kerkverband, maar je bent vrijgemaakt. Of juist niet. Samen staan we voor de uitdaging om onze identiteit niet te zoeken in zoveel dingen die verbonden zijn met kerknamen, maar in de Heer van de ene kerk. Een kerknaam is slechts een hulpmiddel in de gebroken werkelijkheid van kerkelijke verdeeldheid. Dat besef mag het belang van dit naamgevingsproces relativeren.

11 Financiën

In kort bestek

Dit hoofdstuk bevat een overzicht van de uitgaven van de Regiegroep tot nog toe en de begroting voor de komende jaren.

In onderstaand overzicht zijn de door de Regiegroep in 2018 gemaakte kosten verantwoord en is de begroting voor de komende periode te vinden.

Financiën Regiegroep 2018- 2023						
	Begroting GS periode					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Personele ondersteuning Regiegroep (secretariaat, nieuwsbrief)	€ 7.537	€ 12.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
Ronde van Nederland met ondersteuning PC/NGT	€ 3.286	€ 9.500	€ 3.500	€ 6.000	€ 6.000	€ 2.000
Bezoek kerken/classes/regio's		€ 1.500	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 1.000
Vergaderingen (RG, WTK, rondetafelgesprekken e.d.)	€ 11.058	€ 5.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 2.000
Ervaring en contact buitenlandse synodes				€ 4.000		
Promotie en communicatie	€ 13.742	€ 3.000	€ 7.000	€ 5.000	€ 15.000	€ 5.000
Onvoorziene kosten		€ 2.000	€ 3.000	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000
	€ 35.623	€ 33.000	€ 28.500	€ 35.000	€ 41.000	€ 25.000
aandeel GKV 78%	€ 27.786	€ 25.740	€ 22.230	€ 27.300	€ 31.980	€ 19.500
aandeel NGK 22%	€ 7.837	€ 7.260	€ 6.270	€ 7.700	€ 9.020	€ 5.500

De kosten van de Regiegroep bestaan vooral uit personele ondersteuning, reis- en vergaderkosten, communicatie- en promotiekosten en procesmatige ondersteuning (inhuur PC/NGT). Ook de kosten van de Werkgroep toekomstige kerkorde worden uit het budget van de Regiegroep betaald.

Voor de komende jaren begroten we extra: een bezoek aan een of meer buitenlandse synodes met grote omvang om te leren van hun vergaderwijze en andere vormen van communicatie naar de gemeente(lede)n, naarmate de vorming van één kerkgemeenschap dichterbij komt.

12 Voorstellen

In kort bestek

Dit hoofdstuk bevat de voorstellen van de Regiegroep aan GS en LV en een aankondiging van voorstellen die op een later moment komen.

In de voorgaande hoofdstukken van dit rapport hebben we op diverse plaatsen voorstellen voor GS en LV geformuleerd. We zetten die voorstellen hier onder elkaar.

Materiaal:

1. Rapport van de Regiegroep.
2. Rapport van deputaten eenheid en commissie contact en samenspreking (binnenland).

12.1 Koersbesluit

Besluit:

1. voort te gaan op de weg naar de vorming van één kerkgemeenschap met de Nederlands Gereformeerde Kerken/Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt);
2. dit als uitgangspunt te nemen voor alle overige besluiten van deze generale synode/landelijke vergadering.

Gronden:

1. Het op 11 november 2017 in een gezamenlijke vergadering uitgesproken verlangen om te komen tot één kerkgemeenschap, als vormgeving van de geestelijke eenheid, vindt in de kerken weerklank. De geestelijke herkenning heeft in lokale situaties en kerkverbandelijke organisaties geleid tot sterk toegenomen samenwerking.

[Eventueel n.a.v. door kerken ingebrachte bezwaren:

2. De bij deze generale synode / landelijke vergadering ingebrachte bezwaren zijn niet doorslaggevend gebleken.]
- 2 [3]. Het is tot eer van God en tot zegen van de kerken dat de ontvangen eenheid concreet vormgegeven wordt wanneer dat redelijkerwijs mogelijk is.

12.2 Commissie meerjarenstrategie landelijk kerkenwerk

Besluit:

een commissie uit de leden van GS en LV te benoemen (drie uit GS, twee uit LV) die in overleg met Regiegroep en DFB/FC bezinning en besluitvorming door deze GS en LV voorbereidt over:

1. de gewenste missie, inhoud en omvang van het landelijke kerkenwerk door deputaten/commissies/instellingen vanaf het moment van hereniging met inachtneming van het daarbij behorende uitgavenniveau in relatie tot de draagkracht van de gemeenten;
2. een globaal financieel raamwerk voor dit landelijke kerkenwerk voor de periode 2023-2026 en voor de afzonderlijke onderdelen daarvan;
3. een quotum (gedifferentieerd voor doop- en belijdende leden) voor de gemeenten van de nieuwe kerkgemeenschap, waarin zowel de draagkracht van de gemeenten als de noodzaak van het landelijke kerkenwerk zijn meegewogen;
4. een opdracht aan deputaten/commissies/instellingen om binnen dit kader c.q. deze kaders beleidsvoorstellen te doen aan de GS/LV 2023 voor de periode 2023-2025.

Gronden:

1. Het financiële langetermijnperspectief van GKv/NGK in combinatie met de wenselijkheid van een quotum op een aanvaardbaar niveau dringt tot keuzes in de omvang en invulling van het landelijke kerkenwerk.
2. Bij deze keuzes moeten missie en inhoud van (de diverse onderdelen van) het landelijk kerkenwerk nadrukkelijk worden meegewogen.

12.3 Nieuwe regionale indeling

Besluit:

1. De Regiegroep opdracht te geven een nieuwe regionale indeling voor te stellen op basis van de in dit rapport geschetste uitgangspunten.
2. Daarbij aan de Regiegroep de volgende procesaanpak mee te geven:
 - Het voorstel voor een nieuwe regionale indeling wordt uiterlijk 1 oktober 2020 aan de classes/regio's en de kerken voorgelegd.
 - De classes/regio's en kerken krijgen tot 1 mei 2021 de gelegenheid daarop te reageren, zo mogelijk met gezamenlijke wijzigingsvoorstellen vanuit de classis of regio.
 - De Regiegroep gaat waar nodig in overleg met betrokken kerken, eventueel in breder verband, teneinde knelpunten op te lossen en komt op 1 november 2021 met een vervolgvorstel regionale indeling.
 - De nieuwe regionale indeling wordt door de volgende GS en LV na gezamenlijke bespreking vastgesteld. Daarna blijft er ruimte om op regionaal niveau in goed overleg correcties aan te brengen.
 - Na de inwerkingtreding van de nieuwe kerkorde worden de nieuwe regio's gevormd.
 - De Regiegroep kan suggesties doen voor namen van de nieuwe regio's, maar deze wordt door de betrokken regio's zelf vastgesteld

Gronden:

1. Regio's vormen het primaire kerkverband waarin gemeenten elkaar tot een hand en een voet zijn. Een goede indeling is een belangrijke voorwaarde voor het functioneren van de regio's.
2. Een tijdig voorbereide regio-indeling draagt bij aan een goede start van de nieuw te vormen kerkgemeenschap.

12.4 Procedure vaststelling nieuwe kerkorde

Besluit:

de in bijlage 10 opgenomen 'Procedure vaststelling nieuwe kerkorde' te aanvaarden.

Grond:

De voorgestelde procedure doet recht aan de geldende bepalingen in kerkorde, AKS en generale regelingen van GKv en NGK voor de wijziging van kerkorde en AKS.

12.5 Aanvullende voorstellen

Tegen het eind van de GS en LV zullen we voorstellen doen voor

- Een naam voor de nieuwe kerkgemeenschap. We hebben daarvoor geen besluittekst geformuleerd. Te zijner tijd ondersteunen we graag de moderamina bij het formuleren van een besluit en de onderliggende gronden.
- Een besluit over we eerder in dit rapport de 'vaarsnelheid' hebben genoemd: de termijn waarop de nieuwe kerkgemeenschap kan worden gevormd.
- Een besluit over vaststelling van de kerkorde.
- Een nieuwe opdracht voor de Regiegroep.

Bijlagen

In de bijlagen vindt u achtereenvolgens:

- 10.1. Visiedocument 'Verlangen naar een nieuwe kerk'
- 10.2. Snelkoppeling naar Handreiking herstel en verzoening
- 10.3. Snelkoppeling naar Handreiking plaatselijke samenwerking
- 10.4. Snelkoppeling naar Aanbiedingsbrief eerste publieksversie nieuwe kerkorde
- 10.5. Snelkoppeling naar Eerste publieksversie nieuwe kerkorde
- 10.6. Snelkoppeling naar Toelichting eerste publieksversie nieuwe kerkorde
- 10.7. Voorstel huishoudelijk reglement voor de gezamenlijke vergaderingen in 2020
- 10.8. Criteria bij naamgeving nieuwe kerkgemeenschap
- 10.9. Enquêteresultaten naamgeving nieuwe kerkgemeenschap
- 10.10 Procedure vaststelling nieuwe KO

1 Verlangen naar een nieuwe kerk

Verlangen naar een nieuwe kerk

Een gesprekdocument voor de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, voorjaar 2020, en voor de gemeenten van GKv en NGK.

Herziene versie, september 2019

De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Nederlands Gereformeerde Kerken hebben na jaren van scheiding het verlangen uitgesproken om te komen tot één kerkgemeenschap. Zo'n nieuwe kerk, hoe zou die er uit moeten zien?

Misschien heb je daarbij het beeld voor ogen van de eerste christenen in het boek Handelingen. Wat was dat heerlijk eenvoudig: God loven, naar zijn Woord luisteren, je leven met elkaar delen, samen bidden, elke week in kleine kring het avondmaal vieren. Terug naar de kern. Zonder poespas. Zoals het bedoeld is. Liefde voor God en voor elkaar.

Wat zou het mooi zijn als de kerk van vandaag en van morgen weer iets van dat eerste begin zou hebben. Het allereerste begin dan, want de kerk van Handelingen vertoont al snel dezelfde zonden en gebreken als alle kerken daarna. Wie verlangt er niet naar een kerk waar mensen vrijmoedig van hun geloof getuigen en eensgezind zijn, waar verschillen geen barrières vormen maar bouwstenen zijn? Dat zou toch geweldig zijn?

Rijkdom

Terug naar dat eerste begin kan niet en hoeft ook niet. God gaat door met zijn kerk. Hij is niet bij dat eerste begin blijven staan, maar zet telkens nieuwe stappen, waarin wij mee mogen gaan. Hij bouwt zijn kerk al eeuwen. Daarom is er rijkdom te vinden in het verleden van de kerk, in haar belijden, haar liturgie. Daar maken we als kerk van nu dankbaar gebruik van.

Maar in dat verleden is ook veel misgegaan: verkeerd genomen besluiten, onrecht, misbruik zelfs. Daar kijken we niet aan voorbij. Zonden en fouten moeten aan het licht gebracht en rechtgezet worden. Verzoening is een moeilijk, maar ook mooi proces: we laten daarmee zien dat we leven van Gods genade.

De Nederlands Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zijn vijftig jaar lang gescheiden geweest en willen nu weer samen in één kerkgemeenschap gaan optrekken. Dat we elkaar in deze tijd weer vinden, is een geschenk van God.

In die vijftig jaar is er in beide kerkverbanden veel veranderd. Er zijn verschillende keuzes gemaakt, er is een eigen cultuur ontstaan. Over en weer zijn beelden van elkaar gevormd. Er is dus best wel wat te overbruggen. Gemeenten hebben een eigen kleur gekregen. Die verschillende kleuren zie je soms zelfs binnen één plaats. Daar is niks mis mee. En afhankelijk van de eigen situatie, doelgroep en missie kan het zelfs nodig zijn. We hoeven als gemeenten niet allemaal hetzelfde te worden, als we elkaar maar vinden rond de ene boodschap van Jezus Christus. Het is belangrijk om in de komende jaren daarover het gesprek met elkaar te voeren.

Wat boeit het?

Misschien denk je wel: wat boeit het? Zo'n naambordje op de deur: wat doet dat er nou toe? Het gaat toch om de inhoud, niet om de verpakking? Ik wil me bezighouden met zaken die er echt toe doen, met

plaatselijk kerk-zijn en niet met landelijk organisatorisch gedoe. Maar als je dicht bij God wilt blijven, heb je elkaar nodig. Dat geldt ook voor kerken. Als je als kerken met Christus verbonden bent, kun je toch niet langs elkaar heen leven?

Weer samen kerk zijn, een nieuwe gemeenschap van kerken vormen is kostbaar. Zeker in een tijd en een land vol ongeloof en gebrokenheid. Een breuk die geheeld wordt, is een prachtig getuigenis. We willen daarmee luisteren naar Jezus. Hij bad immers hartstochtelijk om eenheid.

Terug naar de kern

Tijdens het proces op weg naar één kerk hebben we als leden van de Regiegroep die dit proces begeleidt, intensieve gesprekken gevoerd: onderling en met diverse groepen ambtsdragers en gemeenteleden uit beide kerkgemeenschappen. Die gesprekken cirkelden rond de vraag, hoe die nieuwe gemeenschap van kerken die we willen vormen eruit moet zien? Dat is in al die ontmoetingen heel gevarieerd in beeld gebracht. We hebben een eerste versie van dit document gepubliceerd, kerkleden uitgenodigd om daarop te reageren en een ronde gemaakt langs verschillende plaatsen in het land. Tot onze vreugde ontdekten we in alle variatie in de reacties een grote eensgezindheid. Steeds kwamen dezelfde verlangens terug. Kritisch commentaar op de eerste versie hebben we in deze nieuwe versie verwerkt. Met behulp van de inbreng vanuit de kerken hebben we als Regiegroep de volgende zes kernpunten verwoord voor de nieuw te vormen gemeenschap van kerken.

1. Jezus Christus centraal

Jezus Christus en zijn koninkrijk staan centraal. Hij is gestorven en opgestaan om ons van onze zonden te bevrijden en ons bij God terug te brengen. Hij heeft zonde en dood overwonnen en regeert als koning over deze wereld. De schepping in al haar rijkdom behoort Hem toe. Hij heeft het voor het zeggen: in de wereld en in de kerk. In Hem leven wij, bewegen wij en zijn wij.

Wij kennen God door zijn Woord en door zijn Geest. Jezus Christus is het levende Woord. Zijn Geest verwijst naar Hem, geeft de Bijbel gezag, vervult ons en zet ons in beweging.

Het Evangelie van Jezus Christus vormt de kern van ons bestaan, voor iedereen persoonlijk, en ook voor de kerk als geheel. Wat we horen uit de Bijbel, wordt zichtbaar in doop en avondmaal: alles begint bij Gods liefde voor ons. Met Jezus Christus sterven we en staan we op in een nieuw leven. Hoe gebroken ook, in Hem zijn we een nieuwe schepping.

2. Levend uit genade

Gods hart is groter dan het onze. Gelukkig maar. Wij leggen drempels en denken klein, zijn genade is onvoorwaardelijk en overweldigend groot. Van die genade moeten we allemaal, zonder uitzondering, leven. Daarom vinden we elkaar als verlorene en vergeven zondaren bij het kruis van Jezus. Hij is onze vrede. In Hem zijn we, met al onze verschillen, één.

Gods huis is een open huis, met veel ramen en deuren. Bij Hem is er ruimte voor kostgangers van allerlei geur en kleur. De zoekers, de zekerwetters, de twijfelaars en de struikelaars: we helpen elkaar, letten op elkaar, wijzen elkaar terecht, corrigeren elkaar, troosten elkaar, sporen elkaar aan. We aanvaarden elkaar en verdragen elkaar, en dat is echt iets anders dan onverschillig zijn. Het is moeilijker, maar mooier. We laten elkaar in de kerk niet in vrijblijvendheid los, maar openen er Gods Woord, luisteren er naar Gods Geest en zoeken zo samen naar Gods wil. Steeds in het besef dat God met ieder van ons zijn eigen weg gaat.

3. Plek van verandering

De kerk is een oefenruimte waarin we leren God en onze naaste lief te hebben. Samen één en toch ook allemaal uniek zijn, dat is een van de wonderen van kerk-zijn. De kerk is een plek waarin we elkaar aansporen om tot eer van God te leven en in het spoor van Jezus te gaan.

De kerk moet veilig zijn voor iedereen die bij Jezus wil horen: voor mannen en vrouwen, ouderen en jongeren, singles en getrouwden, homo's en hetero's, denkers en doeners. Dat is niet vanzelfsprekend, want als kerkleden doen we elkaar vaak geweld aan. We oordelen over elkaar, oefenen macht over elkaar uit, sluiten elkaar uit, beschadigen elkaar.

Steeds opnieuw moeten we daarom leren om heilig te leven. In de kerk vormen we God niet naar ons beeld, maar vormt Gods Geest ons naar het beeld van Jezus. Gods genade verandert ons. We worden herboren, keren om, komen thuis, vinden heling in de nabijheid van een liefdevolle en heilige God. Dat maakt de kerk tot een plek van verandering.

4. Gericht op de wereld

Een kerk die de wereld de rug toekeert, is geen kerk meer. Een kerk is pas kerk als zij de liefde van Jezus Christus niet voor zichzelf houdt, maar ook uitdeelt aan anderen. Als we in onze wijken, dorpen en steden Jezus zichtbaar en tastbaar maken en zo van Hem getuigen, laten we zien hoe God zijn wereld heeft bedoeld. Niet alleen op zondag, maar ook op maandag en dinsdag en alle dagen van de week. We zijn begaan met de mensen om ons heen, we koesteren de schepping waarvan wij deel uitmaken.

We zijn een hoopvolle kerk. We zien vol verlangen uit naar Gods toekomst die nu al doorbreekt in deze wereld. We bidden om vrede, genezing en herstel van relaties en zetten ons in om eenzaamheid, gebrokenheid en onrecht tegen te gaan. Uiteindelijk maakt Hij alles nieuw en goed.

5. Samen met alle gelovigen

De kerk van vandaag staat op de schouders van de kerk van gisteren. De belijdenissen van de Vroege Kerk en van de Reformatie geven richting en een kerkorde zorgt voor de nodige structuur. Wat wij van onze ouders hebben geleerd willen wij aan onze kinderen doorgeven. Maar als gereformeerde kerken zijn we ook uit op vernieuwing om het Evangelie alle ruimte te geven. We staan open voor wat naar inhoud en vorm nieuw en verrassend is, naast wat oud is en beproefd. We toetsen wat van God komt en wat niet.

Het christelijk geloof is een wereldwijde beweging. Overal, op alle continenten, ontmoeten we medechristenen. Soms komen ze in vrijheid bijeen, soms in het geheim. Vaak gaan gelovigen op plekken waar het geloof nog jong is of juist onder druk staat, ons voor in het uitstralen van de liefde van Christus. Ook op lokaal niveau, heel dichtbij, wordt de kracht van het christelijk geloof zichtbaar. In steden en dorpen vinden kerken die Jezus als Heer belijden elkaar, vaak over kerkgrenzen heen. Samen met alle mensen die bij Jezus Christus horen, zijn we nieuwsgierig, hoe en waar Gods Geest aan het werk is. In de kerk van vandaag en die van morgen. In Nederland en wereldwijd.

6. In een gemeenschap van kerken

In de plaatselijke kerken wordt het Evangelie daadwerkelijk geleefd. Een regionaal en landelijk verband van kerken is daar dienstbaar aan. Daar vinden we als kerken steun bij elkaar in het volgen van Jezus. Daar houden we elkaar scherp, laten we ons corrigeren, leiden we samen predikanten op, rusten we elkaar toe in wat jong en oud nodig hebben, zoeken we recht bij elkaar en leren we van elkaar. Met afspraken, vormen en structuren die daaraan dienstbaar zijn. Een kerkverband is geen keurslijf, maar een geschenk, bedoeld om elkaar tot een hand en een voet te zijn. Niet topzwaar, maar lichtvoetig. Niet gesloten, maar open en uitnodigend naar andere kerkgemeenschappen.

Kortom, we verlangen naar een kerk waarin Jezus Christus centraal staat met Gods Woord in het midden. Een veelkleurige gemeenschap, die een is in Hem en leeft van Zijn genade. Waar iedereen welkom is, maar niemand hetzelfde blijft. Open naar de wereld, in de verwachting van Gods Koninkrijk, gevoelig voor Gods Geest. Samen met alle mensen die bij God horen, van gisteren, vandaag en morgen, in Nederland en wereldwijd. In een gemeenschap van kerken die steun bij elkaar vinden in het volgen van Jezus.

God bouwt zijn kerk

Twee gemeenschappen van kerken die vijftig jaar lang 'uit elkaar' zijn geweest, zijn niet zomaar weer bij elkaar. Dat is een proces dat tijd, geduld en liefde vraagt. En vooral veel ontmoeting en gesprek. Samen doen en samen vieren. Het zal een poos duren voor alles op z'n plek staat en iedereen zich op z'n plek voelt.

En dat is nog maar het begin. Ook in een nieuwe kerk nemen we onszelf mee. We laten het gave en goede dat God geeft, zomaar weer uit onze handen vallen. En volgende generaties in de kerk zullen fouten maken in een wereld die fouten maakt. Niets is maakbaar, of het moet door God gemaakt zijn. Steeds zullen we strijd moeten blijven leveren tegen het kwaad in de wereld en, vooral ook, het kwaad in ons eigen hart.

Als zondige, feilbare en breekbare mensen verlangen we naar Jezus, naar zijn Vader, naar zijn Geest. En vertrouwen we dat God zijn kerk bouwt en ons daarbij wil inschakelen. Hij vernieuwt de kerk telkens weer, en wij mogen daarin met Hem meewerken.

God geeft ons als kerken aan elkaar: samen onderweg naar één gemeenschap van kerken.

2 Handreiking herstel en verzoening

De Handreiking herstel en verzoening kunt u [hier](#) aanklikken.

3 Handreiking plaatselijke samenwerking

De Handreiking plaatselijke samenwerking kunt u [hier](#) aanklikken.

4 Aanbiedingsbrief eerste publieksversie nieuwe kerkorde

De aanbiedingsbrief eerste publieksversie nieuwe kerkorde kunt u [hier](#) aanklikken.

5 Eerste publieksversie nieuwe kerkorde

De eerste publieksversie nieuwe kerkorde kunt u [hier](#) aanklikken.

6 Toelichting eerste publieksversie nieuwe kerkorde

De toelichting op de concept-kerkorde kunt u [hier](#) aanklikken.

7 Voorstel huishoudelijk reglement voor de gezamenlijke vergaderingen in 2020

1. Inleiding

Dit reglement is van toepassing op de gezamenlijke vergadering van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerk (LV) en van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt (GS) die voor 2020 is gepland. Voor de afzonderlijke vergaderingen gelden de bestaande huishoudelijke reglementen die de LV en GS apart hebben. Voor de uitgangspunten voor dit reglement zie het rapportdeel van de Regiegroep “VAN A NAAR B OP DE WIJZE VAN B”, contouren van de vergaderwijze van GS en LV 2020.

2. Moderamen gezamenlijke vergadering

De moderamina van LV en GS stellen in overleg de taakverdeling vast voor de leiding van de gezamenlijke vergaderingen.

3. Bespreking in drie clusters

- a. Alle gezamenlijk te bespreken onderwerpen worden vroegtijdig geïnventariseerd en ingedeeld in drie clusters A, B en C, zoveel mogelijk evenwichtig in zwaarte en tijdsbeslag.
- b. Afgevaardigden naar de GS en LV kunnen na de opening van GS en LV hun voorkeur bekend maken voor één van de clusters bij de scriba's.
- c. Alle leden van de GS en LV worden door de moderamina ingedeeld in drie clusters A, B en C. Elke groep telt globaal evenveel GKv-ers als NGK-ers, dus drie groepen van ongeveer 22 leden. De moderaminaleden worden ook verdeeld over de clusters.
- d. Het moderamen benoemt per cluster de voorzitter, secretaris en (een externe) notulist. Rapportage en verslaglegging wordt aan de hand van een vast format gedaan.
- e. In de clusters vindt de bespreking van de rapporten en voorstellen plaats, met deputaatschap (GKV) en commissie (NGK) als gesprekspartners ter voorbereiding op de bespreking in plenaire, besluitvormende vergaderingen. In deze clusters vindt inhoudelijke uitwisseling plaats en worden voorstellen tot wijziging van de concept-besluitteksten besproken. Zo mogelijk leidt dit tot een gezamenlijk gedragen concept-besluittekst; bij duidelijke verdeeldheid kunnen amendementen als keuzemogelijkheid voor de plenaire vergaderingen opgenomen worden. Deze concept-besluittekst dient als voorstel voor deze plenaire, afsluitende bespreking.
- f. In de clusters wordt besproken op welke wijze de winst van de bespreking gedeeld kan worden met de plenaire vergaderingen. Er moet voorkomen worden dat de plenaire vergadering een herhaling van de bespreking in de clusters wordt. Daarom dienen de andere GS- en LV-leden te weten welke afwegingen gemaakt zijn, welke bezwaren besproken zijn en welke keuzes eventueel nog openstaan
- g. In de plenaire vergaderingen kunnen alleen nieuwe inzichten of bezwaren ingebracht worden wanneer die door minimaal vijf afgevaardigden worden ondersteund.
- h. De bespreking in de clusters is openbaar, tenzij er dringende redenen zijn waarom dit niet kan.

4. Behandeling van de onderwerpen in clusters

- a. Een cluster maakt concept-besluiten die door de gezamenlijke plenaire vergadering moeten worden vastgesteld.
- b. Voorafgaande aan de behandeling in een cluster, is er een informatieve voorbereidingsfase. Daarin hebben alle afgevaardigden gelegenheid om schriftelijk de commissies/deputaten nadere informatie te vragen over hun rapporten en voorstellen. Na de beantwoording van de gestelde vragen door commissie/deputaatschap, hebben de afgevaardigden die niet deel uitmaken van de cluster dat een onderwerp behandelt, de gelegenheid schriftelijk hun inbreng te geven over een onderwerp. Dit is mogelijk tot twee weken voor de behandeling van dat onderwerp in de cluster bij de clusternotulist.

- c. Voorafgaand aan de bespreking (in eerste ronde) van een rapport en/of voorstel van een (vaste of studie) commissie/deputaatschap, krijgt de betreffende commissie/deputaatschap de gelegenheid om de hoofdlijnen van het rapport en/of voorstel kort samen te vatten of om een toelichting of aanvulling te geven. Voorafgaand aan de tweede besprekingsronde krijgt de commissie/deputaatschap de gelegenheid te reageren op wat in de eerste ronde is gezegd. De commissie/deputaatschap is bevoegd haar voorstel, gehoord de bespreking, te wijzigen. De commissie/deputaatschappen wordt in staat gesteld haar oordeel te geven over amendementen en concept besluitteksten die op voorstellen betrekking hebben.
- d. De voorzitter geeft als regel niet meer dan twee besprekronde over dezelfde zaak. Met instemming van de vergadering kan hij daarvan afwijken. Hij zal de spreektijd voor elke afgevaardigde beperken indien dat nodig is om de behandeling binnen de geplande tijd te laten plaats hebben.
- e. Een spreker mag in de eerste ronde niet ingaan op wat door een voorgaande spreker is gezegd. In de tweede ronde kan gereageerd worden op wat in de eerste naar voren is gebracht.
- f. Tegenvoorstellen en amendementen worden aan het begin van de tweede ronde ingediend en toegelicht. Alleen afgevaardigden kunnen tegenvoorstellen en amendementen indienen. Zij stellen hun voorstel of amendement schriftelijk (per email) aan de secretaris van de cluster ter hand. Hun voorstel of amendement komt alleen in behandeling indien het door ten minste vijf andere afgevaardigden wordt gesteund. Wie een (tegen)voorstel of amendement heeft ingediend, heeft het recht te repliceren voordat de discussie gesloten wordt.
- g. De voorzitter van de groep zal de voorstellen en amendementen onderscheiden in:
 - i. het oorspronkelijke voorstel;
 - ii. een voorstel dat zich geheel of op een wezenlijk onderdeel tegen het oorspronkelijke voorstel richt;
 - iii. een amendement dat op een ondergeschikt aspect een wijziging van het voorstel beoogt;
 - iv. een amendement op een reeds ingediend amendement.
 Bij stemming zal eerst gestemd worden over de amendementen van groep iv, vervolgens over groep iii en ten slotte over de groepen i en ii. Daarbij krijgt als regel een commissie/deputatenvoorstel de voorrang, waarbij een voorstel van een commissie ad hoc, voor zover het een amendement is op het voorstel van commissie/deputaatschap, voorgaat op het voorstel van commissie/deputaatschap; indien het voorstel van de commissie ad hoc beschouwd kan worden als een tegenvoorstel, komt het voorstel van de commissie/deputaatschap eerst in stemming. Indien een voorstel meerdere onderdelen bevat kan de preses deze onderdelen afzonderlijk in stemming brengen. Daarna zal de vergadering over het voorstel in zijn geheel stemmen.
- h. Besluiten over de concept-besluitteksten worden bij voorkeur met algemene stemmen genomen. Is dit niet mogelijk, dan wordt beslist in overeenstemming met hetgeen de meeste stemmen hebben goedgevonden. Bij staking van stemmen is een voorstel (al dan niet geamendeerd) verworpen.
- i. Een cluster maakt concept-besluiten die door de gezamenlijke plenaire vergadering moeten worden vastgesteld. De secretaris van het cluster stuurt de concept-besluiten aan de scriba's van de GS/LV.

5. Plenaire vergadering

- a. De door een cluster voorbereide concept-besluiten worden vastgesteld door de gezamenlijke vergadering van GS/LV.
- b. Op elke plenaire zitting van de GS/LV worden de namen van de aanwezige leden, adviseurs en leden van deputaatschappen aangetekend op een presentielijst.
- c. GS en LV zijn in 2020 twee afzonderlijke instituten, ieder als meeste vergadering van een zelfstandig kerkverband. Alle gezamenlijke besluiten zullen formeel dus door ieder afzonderlijk genomen moeten worden. Wanneer er gestemd wordt, is in beide vergaderingen afzonderlijk een meerderheid vereist. Dat geldt ook wanneer GS en LV gezamenlijk vergaderen.
- d. Uitgangspunt is dat bespreking van een onderwerp door een cluster wordt gedaan en dat zo de

kwaliteit van het voorstel en de bijbehorende concept-besluittekst is gewaarborgd. De plenaire vergadering van LV/GS zal daarom in principe zonder voorafgaande bespreking tot besluitvorming overgaan. In het geval een cluster bij een voorstel keuzemogelijkheden geeft (3.e.) kan de cluster dit in de plenaire vergadering toelichten en kan de preses één besprekkronde geven.

- e. Als een afgevaardigde bespreking van een concept-besluit tijdens een gezamenlijke vergadering verlangt, moet hij/zij dat één week voor de vergadering aan de scriba's melden met vermelding van argumenten. Dit verzoek moet worden ondersteund door minimaal vijf afgevaardigden.
- f. Als een onderwerp in een plenaire vergadering van GS en LV wordt besproken bepalen de moderamina de vergaderorde.
- f. De preses gaat na of stemming wordt verlangd. Indien geen stemming wordt gevraagd, stelt de preses vast dat het voorstel zonder hoofdelijke stemming is aangenomen.
- g. In geval er wordt gestemd:
 - Besluiten worden genomen met meerderheid van stemmen. Voor het bepalen van het aantal uitgebrachte stemmen worden onthoudingen niet meegeteld.
 - Bij staken van stemmen wordt het voorstel geacht te zijn verworpen.
 - Over zaken wordt gelijktijdig door LV en GS afgevaardigden gestemd, in de regel per handopsteking gestemd.
 - Wanneer de uitkomst van een stemming door LV en GS verschillend is, wordt de besluitvorming opgeschort en wordt de zaak teruggedragd bij de moderamina.
 - Over personen wordt schriftelijk gestemd, tenzij het een benoeming betreft die met goedvinden van de vergadering op enkelvoudige voordracht van het moderamen gedaan kan worden. Om verkozen te zijn, moet iemand de meerderheid van de uitgebrachte stemmen hebben verkregen. Blanco stemmen tellen daarbij niet mee. Indien na twee vrije stemmen niemand de meerderheid heeft, wordt een herstemming gehouden tussen de twee die de meeste stemmen hebben verkregen. Staken hierbij de stemmen, dan wordt de oudste in leeftijd voor verkozen verklaard.
 - Wie zwaarwegende bezwaren heeft tegen een genomen besluit, heeft het recht zijn tegenstemmen in de Acta te doen aantekenen.
 - Een lid van de GS/LV kan, met het oog op de procedure van de vergadering, een ordevoorstel indienen. Dit voorstel komt meteen in behandeling. De indiener krijgt gelegenheid om zijn voorstel kort en bondig toe te lichten. Als de preses het voorstel niet toelaat kan, indien de indiener het voorstel handhaaft, deze terstond de vergadering hierover een oordeel vragen.

6. Financieel kader

Aan het begin van de plenaire zittingsperiode behandelt de GS/LV in een gezamenlijke vergadering het financieel kader, gebaseerd op de rapportage van deputaten F&B (GKv) en de Financiële Commissie (NGK) over de afgesloten periode en de bij de GS/LV ingediende voorstellen met financiële gevolgen. Tussentijdse besluiten over concrete voorstellen worden genomen onder het voorbehoud dat het financieel effect van alle te nemen besluiten gezamenlijk binnen het vastgestelde financieel kader blijft. Aan het eind van de behandeling vindt een financiële slotbeoordeling plaats, waarna de genomen besluiten, al dan niet na aanpassing, definitief zijn.

7. Besloten vergadering

- a. Behalve in geval van beoordeling van personen zal de GS/LV niet dan bij volstrekte noodzaak in besloten zitting vergaderen. Elk lid kan voorstellen tot een besloten zitting over te gaan. Over een dergelijk voorstel beslist de vergadering in een besloten zitting. Bij een besloten vergadering zullen slechts de afgevaardigden aanwezig zijn en diegenen wier aanwezigheid voor een goed verloop van de vergadering als noodzakelijk wordt geoordeeld; dit laatste op voorstel van het moderamen en met goedvinden van de vergadering.
- b. Besluiten die in een besloten vergadering worden genomen, worden zo spoedig mogelijk na afloop van de besloten vergadering in een openbare zitting bekendgemaakt, tenzij dringende

redenen zich daartegen verzetten.

8. Communicatie

Communicatie over genomen besluiten wordt door NGK en GKv volgens hun eigen reglement uitgevoerd. Zoveel mogelijk zullen daarnaast, namens de beide moderamina, verklaringen over de genomen besluiten aan de pers worden gegeven. Hiervoor wordt een lid van één van de moderamina aangewezen.

9. Onvoorzien

In gevallen waarin dit reglement niet voorziet, beslissen de moderamina.

8 Criteria bij naamgeving nieuwe kerkgemeenschap

Criteria

In ons rapport vermeldden we kort de acht criteria die we hanteerden bij de selectie van de vele ingediende namen. Hieronder volgen ze opnieuw, in de uitgebreidere versie; deze komt uit een interne notitie van de Regiegroep.

We zoeken een naam die

1. blijvend bruikbaar is

Dus niet een naam die het huidige proces van samengaan GKv en NGK aanduidt. Aanduidingen als 'herenigd', 'hersteld' of 'nieuw' zijn teveel tijdbepaald. De term 'verenigd' zou mogelijk zijn, waarbij het niet primair slaat op het historisch moment van vereniging, maar op de permanente actie van verenigen (hoewel het kerkverband geen vereniging is 😊).

2. openstaat voor deelname door andere kerken

Principieel en praktisch willen we meer zijn dan de herstel van wat 50 jaar geleden brak. Namen waarin de tot nu gebruikte namen GKv en NGK gecombineerd worden, vallen daarom af.

3. geschikt is als naam voor het kerkverband, volgens het gereformeerde kerkrecht

Het gaat 'slechts' om een naam voor de gemeenschap van kerken; het kerk-zijn is allereerst iets van de lokale gemeenten. De naam moet passen in de beweging naar een meer ondersteunend kerkverband met gezonde ruimte voor lokale gemeentes.

Een naam met 'kerk' (enkelvoud) is daarom niet geschikt. Wel zijn veel voorgestelde namen met 'kerk' om te zetten naar het meervoud 'kerken'.

4. goed gecombineerd kan worden met namen van lokale kerken

Steeds meer lokale kerken hebben een naam met een beeldspraak of program ('De Brug', 'De Verbinding', 'Schuilhof enz.). Het kan verwarrend zijn als gezamenlijk ook zo'n naam gekozen wordt; de combinatie van namen moet goed bruikbaar zijn. De werving/boodschap zal vooral iets zijn van de plaatselijke kerk, niet van het kerkverband. Anders gezegd, we zoeken een gezamenlijke 'achternaam'.

5. praktisch bruikbaar is

De naam moet goed hanteerbaar zijn. Er zijn mooie omschrijvingen voorgesteld die in de praktijk niet bruikbaar zijn, zoals 'Deel van de heilige algemene christelijke kerk', 'Geloven in zijn koninkrijk' of 'Samen voor Jezus'.

6. duidelijk is en niet al in gebruik is voor andere kerkgemeenschappen

Er zijn namen voorgesteld die direct vraagtekens geven en altijd uitgelegd zullen moeten worden (zoals nu ook de naam 'vrijgemaakt'). Ook moet de naam geen verwarring geven met namen die al in gebruik zijn bij andere kerken/kerkgemeenschappen. 'Christelijk gereformeerde kerk' of 'Katholiek gereformeerd' geven onnodig misverstand. Het is betwistbaar in hoeverre dat ook geldt voor de aanduiding 'protestants'.

7. bescheiden en reëel is, en geen negatieve connotaties heeft

Sommige ingediende namen kunnen, hoewel goedbedoeld, onnodig pretentief overkomen. De uitstraling van de GKv als 'de ene ware kerk' maakt mensen extra gevoelig voor een naam die suggereert dat 'wij de enige echte kerk zijn'. 'Algemene christelijke kerk' of 'Christelijke Kerk' kunnen zulke reacties oproepen.

Er zijn ook termijn die breed in Nederland negatief ervaren worden, zoals 'calvinistisch'.

8. binnen de kerken niet een heftige controversale oproept

Het proces rond de naamgeving van de Samen op Weg-kerken liet zien hoe gevoelig de naamgeving kan liggen. Een naam die weerstand oproept kan negatieve gevolgen hebben voor het gevoel van betrokkenheid bij de te vormen kerkgemeenschap. Zeker als die naam, ook al is het ten onrechte, negatief geassocieerd wordt met één van de twee kerkverbanden. Mogelijk geldt dat voor de aanduiding 'evangelisch'.

Ingebrachte namen, gerangschikt naar criteria

De ruim honderd ingebrachte namen zijn eerst aan de hand van deze criteria gerangschikt. Bij verschillende namen is duidelijk dat ze vanwege meer dan één criterium afgewezen zijn; toch worden ze maar bij één criterium genoemd. De keus is arbitrair. In deze opsomming staan vrijwel alle ingediende namen. Van enkele inzendingen met meerdere namen tegelijk zijn niet alle namen opgenomen.

Namen die niet voldoen aan criterium 1: blijvend bruikbaar

Gereformeerde Kerken afgescheiden; Gereformeerde Re-fusie kerk; Herenigde Gereformeerde Kerk(en); Herenigde Vrijgemaakt Gereformeerde Kerken; Hernieuwde Gereformeerde kerk; Hersteld Gereformerd Verband; Hersteld Gereformeerde Kerk; Nederlandse Kerken Gereformerd Nieuw; Nieuw Gereformerd Verbonden; Nieuw Gereformeerde Thuiskerk; Nieuwe Christelijke Kerk; Nieuwe Gereformeerde Kerk Nederland; Opnieuw Samen Gereformerd; Samengevoegde Christelijke Kerken; Samengevoegde Gereformeerde Kerk; Vernieuwde Gereformeerde Kerk(en); De Nieuwe Kerk, Verenigd Hervonden;

Namen die niet voldoen aan criterium 2: open naar andere kerken

2G-kerk; Nederlands Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt;

Namen die niet voldoen aan criterium 3: geschikt als naam voor het kerkverband

ChristenKring; Gemeente van (plaatsnaam); Gemeente van Christus; Gereformeerde Christenen in Nederland; Kerk; Mijn Gereformeerde Kerk; Open Christengemeente; Samengestelde Gereformeerde Kerken Nederland;

Namen die niet voldoen aan criterium 4: goed te combineren met lokale kerk-namen

Bron; Christengemeente de ;Weg; Gods Werkplaats (of Werkplaats van God); Jezus leeft! Kerk; SamenZijn;

Namen die niet voldoen aan criterium 5: praktisch bruikbaar

De Verbinding; Een in Christus; Samen voor Jezus; Deel van de Heilige Algemene Christelijke Kerk; Geloven in Zijn Koninkrijk; Kerk van de Reformatie; Kerk Vandaag; Kerk zonder naam; Nieuw Leven; Pinkstervogels; Samen Kerk; Samen Sterk-Kerk; Gods Familie; Gereformerd Verbonden; Verbonden Gemeente (met God en elkaar); Nexus; Verenigde Kerk om Jezus' wil; Vroom en Vrolijk;

Namen die niet voldoen aan criterium 6: duidelijk, niet in gebruik door andere kerken

1G-kerk; Gereformeerde Verbonden Kerken; Verbonden Gereformeerde Kerk; Christelijk Gereformeerde Kerk; Delta Gereformeerde Kerk (of Gereformeerde Delta Kerk); Gereformerd Katholieke Kerk; Gereformeerde Reformatie Kerk; Gereformeerde Vrijgemaakte Kerk; Gereformeerde Wederopbouwkerk; Hervormerde Kerk of Gerefundeerde Kerk; Hervormende of verenigende Kerk; Katholiek Gereformeerde Kerk; Katholieke Kerk Nederland; Kerk in Operatie; Micha Kerken; Protestantse Kerken in Nederland; Reformerende Kerk; Vernieuwde Kerken Onorthodox; Vrij gemaakt Gereformeerde Kerk Nederland; Vrije Gereformeerde Kerken (van NL); Vrije Nederlands Gereformeerde Kerk (of Vrije Gereformeerde kerk); Vrijzinnig Gereformeerde Kerk; Christelijk(e) Protestantse Kerk; Nederlands Protestants Gereformeerde Kerken; Nederlandse protestants-Christelijke Kerken; Protestantse Gemeente in Nederland; Protestantse Kerken voor Gerechtigheid; Gereformeerde Kerken (in) (Nederland);

Namen die niet voldoen aan criterium 7: bescheiden, reëel, geen negatieve connotatie

Algemene Christelijke Kerk (Nederland); Calvinistische Kerk; Brede Gereformeerde Kerk; Oecumenisch Gereformeerde Kerk; Christelijke Kerk (in Nederland); Gezamenlijke Kerk Nederland; Verenigde Kerk Nederland; Verenigde Kerk van Christus.

De volgende namen werden niet direct verbonden met één van de al eerder opgestelde criteria, maar vielen om uiteenlopende redenen wel af.

Namen met het woord 'evangelisch' – dan liever 'Evangelische Gereformeerde Kerken'

Christelijk Evangelische Kerk; Evangelisch Gereformeerde Kerk (of kerken; Evangelisch(e) Christelijke Kerk; Evangelisch(e) Protestantse Christelijke Kerk; Gereformeerd Evangelische Kerk;

Namen met het woord 'onderweg' – o.a. omdat 'onderwegkerk' een specifieke term is voor een aantal kerken langs autowegen.

Onderwegkerk; Gereformeerde Kerk Onderweg; Kerken Onderweg;

Namen met 'samen(werking)' erin – dat kan verwarring geven met samenwerkingsgemeentes (waarvan er ook veel zijn met een CGK-gemeente)

Gereformeerde Samenwerkingskerk; Samenwerkende (Gereformeerde) Kerken in Nederland; Samenwerkende Christelijke Kerken; Samen Gereformeerde Kerk; Gezamenlijke Gereformeerde Kerken; Gereformeerde Kerken samen;

Tenslotte nog namen die we niet apart labelden, maar die met algemeen gevoelen afgewezen werden.

(Gereformeerde) Verzoeningskerk; Christelijke Gemeente (in) Nederland; Christelijke Kerken in Opbouw; Goed-nieuws Kerken; Kerken van Hoop; Nederlandse Verenigde Gereformeerde Kerken; Verband van Gereformeerde Kerken.

9 Enquêteresultaten naamgeving nieuwe kerkgemeenschap

Ingevulde enquêtes

De enquête was op 28 augustus 2019 ingevuld door 1798 respondenten. Enquêtes die daarna zijn ingevuld zijn niet meer meegenomen in deze analyse.

Respondenten konden bij overig hun kerkgenootschap invullen. Kerkgenootschappen die 1 keer voorkwamen zijn gecodeerd onder de code "overig". Andere kerkgenootschappen zijn geclusterd. Daarmee zijn de volgende clusters gebruikt voor de analyse:

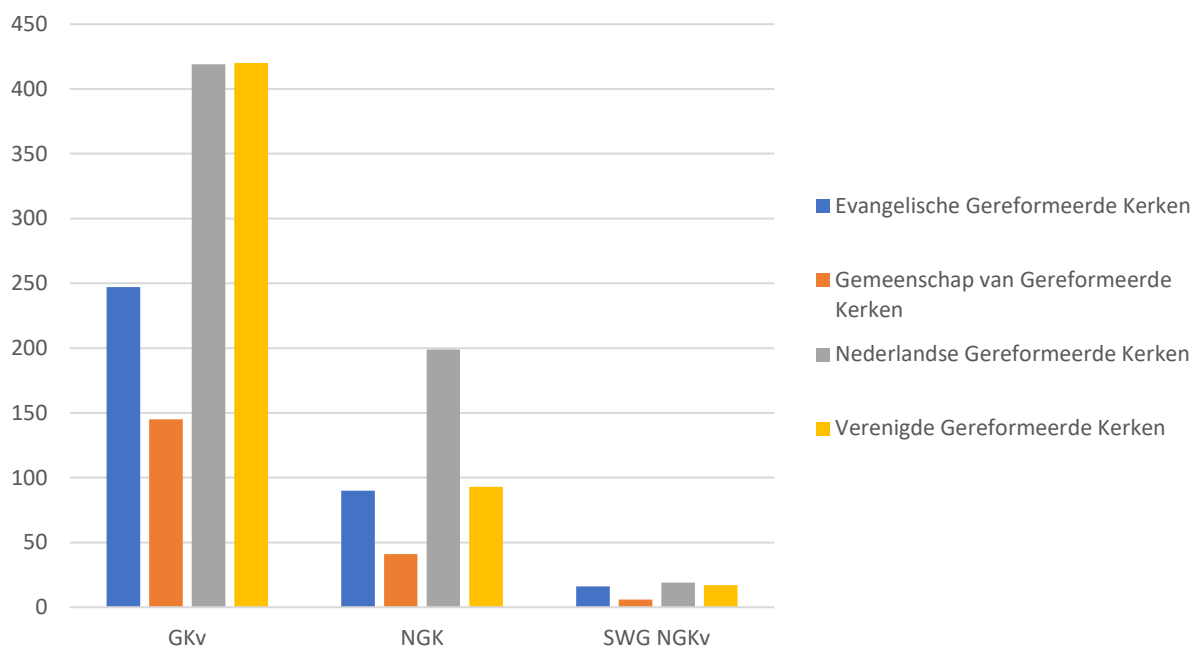
afkorting	kerkgenootschap	Aantal respondenten
GKv	Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt)	1231
NGK	Nederlands Gereformeerde Kerk	423
CGK	Christelijke Gereformeerde Kerk	10
SWG GKv én NGK	Samenwerkingsgemeente GKV en NGK	58
SWG lid Gkv	Mensen die aangaven als GKV lid te zijn van SWG	7
SWG lid NGK	Mensen die aangaven als NGK lid te zijn van SWG	9
SWG CNGKV	Samenwerkingsgemeente CGK + GKv + NGK	8
PKN	Protestantse Kerk Nederland	22
overig	overige kerken	30

Eerste keuzes, verdeeld naar kerk en leeftijd

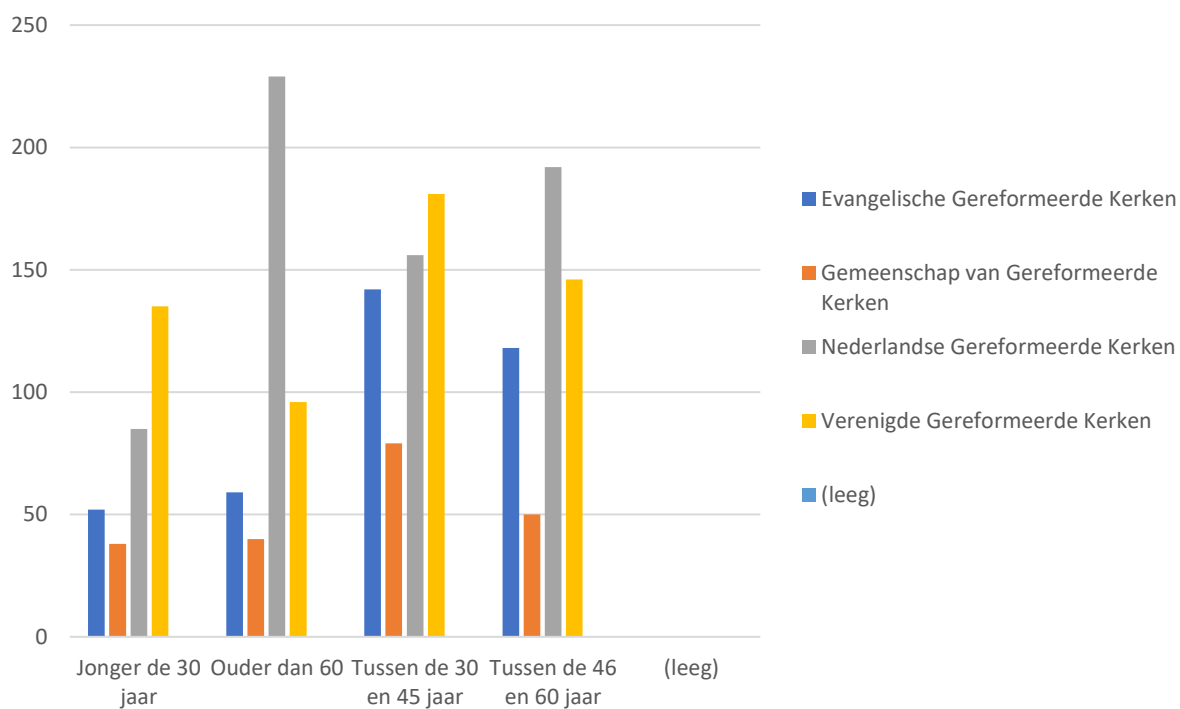
	1e keus: NGK	1e keus: VGK	1e keus: EGK	1e keus: GGK	totaal ingevuld
uit GKv					
< 30	53	109	39	27	228
30 -45	112	140	104	57	413
45-60	122	97	70	34	323
60 >	132	74	34	27	267
totaal	419	420	247	145	1231
uit NGK					
< 30	26	18	7	7	58
30 -45	31	26	26	16	99
45-60	57	32	36	9	134
60 >	85	17	21	9	132
totaal	199	93	90	41	423
uit SWG NGKv					

< 30	3	2	4	2	11
30 -45	7	7	4	3	21
45-60	2	6	7	1	16
60 >	7	2	1	0	10
totaal	19	17	16	6	58
uit SWG CNGKv					
< 30	0	1	0	0	1
30 -45	1	1	0	0	2
45-60	0	2	2	0	4
60 >	1	0	0	0	1
totaal	2	4	2	0	8
uit SWG lid GKv					
< 30	0	0	1	0	1
30 -45	0	1	1	0	2
45-60	3	0	0	0	3
60 >	0	1	0	0	1
totaal	3	2	2	0	7
uit SWG lid NGK					
< 30	-	-	-	-	0
30 -45	1	1	1	0	3
45-60	-	-	-	-	0
60 >	3	0	1	2	6
totaal	4	1	2	2	9
uit CGK					
< 30	1	1	0	1	3
30 -45	1	1	2	0	4
45-60	1	1	0	0	2
60 >	0	0	0	1	1
totaal	3	3	2	2	10
uit PKN					
< 30	2	1	1	0	4
30 -45	3	1	1	0	5
45-60	2	3	2	3	10
60 >	0	2	0	1	3
totaal	7	7	4	4	22
uit overig					
< 30	0	3	0	1	4
30 -45	0	3	3	3	9
45-60	5	5	1	3	14
60 >	1	0	2	0	3
totaal	6	11	6	7	30

In grafiek, naar kerk (van meer dan 30 ingevulde enquêtes per kerk)

In grafiek, naar leeftijd

In percentages, naar kerk

Gezien het verschil in respondenten vanuit de verschillende kerken, geeft een vergelijking van percentages een duidelijker beeld dan een vergelijking van de absolute aantallen.

De hoogste percentages zijn gearceerd.

uit	1e keus: NGK	1e keus: VGK	1e keus: EGK	1e keus: GVK
uit GKv	34%	34%	20%	12%
uit NGK	47%	22%	21%	10%
uit CGK	33%	29%	28%	10%
uit SWG NGKv	25%	50%	25%	0%
uit SWG lid GkV	43%	29%	29%	0%
uit SWG lid NGK	44%	11%	22%	22%
uit SWG CNGKV	30%	30%	20%	20%
uit PKN	32%	32%	18%	18%
uit overig	20%	37%	20%	23%
totaal	37%	31%	21%	12%

Genoemde overwegingen bij de vier namen

In de enquête kon per naam toegelicht worden waarom de naam wel of niet geschikt gevonden werd. Hieronder zijn de overwegingen vermeld die genoemd zijn bij 'totaal geschikt' en 'totaal ongeschikt'. Alleen opmerkingen die meer dan één keer gemaakt zijn, zijn hier vermeld.

Overwegingen bij de naam 'Nederlandse Gereformeerde Kerken'

Door hen die 'bijzonder geschikt' invulden:

- + dekt de lading
- + sober en duidelijk
- + naam die niet verwijst naar breuk - eenwording
- + doeltreffend
- + internationaal duidelijk
- + mooi gebaar naar huidige NGK

Door hen die 'totaal ongeschikt' invulden:

- teveel de naam van één van beide (veel genoemd)
- gereformeerd in de naam, is niet van deze tijd
- kerk is wereldwijd, niet alleen NL
- DE gereformeerde kerk van NL?, het wordt maar een van de vele

Overwegingen bij de naam 'Verenigde Gereformeerde Kerken'

Door hen die 'bijzonder geschikt' invulden:

- + geeft samenvoeging weer

- + uitnodigend voor kerken om zich aan te sluiten
- + neutraal
- + geeft verbondenheid weer
- + geen verwarring met andere namen en afkortingen

Door hen die 'totaal ongeschikt' invulden:

- alleen mogelijk als ALLE Gereformeerde kerken meedoen
- oubollig
- gereformeerd in de naam, is niet van deze tijd
- verenigd wijst naar scheiding in het verleden ,zal snel gedateerd zijn
- zegt iets over proces en niet over belijdenis

Overwegingen bij de naam 'Evangelische Gereformeerde Kerken'

Door hen die 'bijzonder geschikt' invulden:

- + positief
- + dekt de lading: kern en richting van de kerk
- + geeft identiteit weer
- + internationaal te gebruiken
- + geeft ruimte
- + modern

Door hen die 'totaal ongeschikt' invulden:

- evangelisch heeft andere lading in NL
- evangelisch is niet gelijk aan gereformeerd
- zorgt voor verwarring

Overwegingen bij de naam 'Gemeenschap van Gereformeerde Kerken'

Door hen die 'bijzonder geschikt' invulden:

- + samen én open
- + gemeenschap is beter dan vereniging
- + geeft verlangen naar eenheid weer
- + warm
- + toekomstgericht

Door hen die 'totaal ongeschikt' invulden:

- gemeenschap is in hedendaags NL iets anders
- sektarisch
- te groot voor 2 kerken
- associatie met reformatorisch

Overige opmerkingen

Er is royaal gebruikt gemaakt van de mogelijkheid om nog iets aan de Regiegroep te laten weten wat betreft de naamgeving. Daar waren nog suggesties bij voor andere namen, waarvan we de meeste ook al in ons proces meegenomen hadden.

Overige opmerkingen (in telegramstijl):

- geen geschiedenisgeving aan naam
- geen "in Nederland"
- geen "gereformeerd"
- denk aan mogelijkheid tot vertaling naar Engels
- kies voor eenvoud

- kijk ook naar welke afkorting de naam oplevert
- kijk niet alleen naar getallen uit enquête
- hecht niet teveel aan naam. Lokale kerk is visitekaartje
- zoeknaam die past bij komende generatie
- frisse vernieuwende namen worden gemist
- neem aangedragen suggesties van andere namen serieus mee
- verbindend naar binnen, duidelijk naar buiten
- liever ...kerk dan ...kerken (MV)
- zorg dat een lokaal bekende naam die nieuwe naam ervoor of erachter kan plaatsen in hun berichtgevingen

(met dank aan Tineke Schep-Keuning voor het verwerken van de enquêtegegevens)

10 Procedure vaststelling nieuwe kerkorde

1. Bespreking door de GS en de LV (najaar 2020)

- a. De WTK brengt in de zomer van 2020 de tweede publieksversie uit.
- b. De GS en de LV winnen vooraf advies in bij de deputaten kerkrecht van de GKv en de commissie kerkrecht en beroepszaken van de NGK.
- c. Tijdens de behandeling zijn ten minste twee leden van de WTK aanwezig om hun voorstel toe te lichten.

2. Vaststelling van elk van de artikelen

- a. Voor de vaststelling van elk van de artikelen is een eenvoudige meerderheid van stemmen voldoende, met dien verstande dat deze eenvoudige meerderheid zowel in de GS als in de LV gevonden wordt.
- b. Amendementen worden op inhoud aanvaard of afgewezen. De WTK verwerkt de aanvaarde amendementen tot een redactie die consistent is met de kerkorde als geheel en legt deze vervolgens ter goedkeuring voor aan de GS en de LV.
- c. Wanneer een stemming in GS en LV tot een verschillende uitkomst leidt, beraden de beide moderamina zich over een passende oplossing.

3. Vaststelling van de kerkorde in eerste lezing

- a. Met de besluitvorming over elk van de artikelen is de nieuwe kerkorde in eerste lezing vastgesteld.
- b. Wanneer voor aanvang van de behandeling in de GS en de LV ten minste twaalf kerken van de NGK de wens kenbaar hebben gemaakt dat de LV zich zal beperken tot een voorlopig oordeel, of wanneer een derde deel van de aanwezige NGK-afgevaardigden zich hiervoor ter vergadering uitspreekt, wordt binnen vier maanden na de vaststelling een voortgezette LV gehouden als beschreven in art. 38.2 en 38.3 AKS.
- c. De kerkorde in eerste lezing wordt uiterlijk twee maanden na de vaststelling aan alle kerken toegezonden, zowel NGK als GKv.
- d. De voortgezette LV kan de vaststelling van de kerkorde in eerste lezing bevestigen, afwijzen of er amendementen op aandragen. Deze amendementen worden ingebracht bij de volgende GS en LV: zie onder 4 b.
- e. De notulen van de voortgezette LV worden toegezonden aan alle kerken, zowel NGK als GKv.

4. Bespreking van de kerkorde in eerste lezing door classes en regiovergaderingen.

- a. De kerken beraden zich binnen de classes en regiovergaderingen over de kerkorde die in eerste lezing is vastgesteld. Zij kunnen tot eind 2021 hun commentaar en voorstellen tot wijziging indienen bij een centraal adres.
- b. Vanuit het centrale adres worden alle reacties in eerste instantie ter beschikking gesteld van de Regiegroep en de WTK, en begin 2022 gebundeld ter beschikking gesteld van de kerken.

5. Bespreking en vaststelling door de GS en de LV (2022)

- a. De nieuw samengestelde GS en LV beoordelen of de reacties vanuit de classes en regiovergaderingen moeten leiden tot wijziging.
- b. Ook de eventuele uitkomst van een voortgezette LV als bedoeld onder 2 c wordt hierin betrokken.
- c. De WTK brengt vooraf advies uit over eventueel noodzakelijk geachte wijzigingen. Ten minste twee van de leden van de WTK zijn bij de behandeling aanwezig.
- d. Een voorstel tot wijziging kan alleen worden aanvaard wanneer ten minste drie-vierde van het aantal stemmen, zowel aan de zijde van de GS als aan de zijde van de LV, zich hiervoor uitspreekt.

- e. Na de behandeling van de voorstellen tot wijziging stellen de GS en de LV de kerkorde in tweede lezing definitief vast.
- f. De vaststelling geschiedt bij eenvoudige meerderheid van stemmen, met dien verstande dat deze eenvoudige meerderheid zowel in de GS als in de LV gevonden wordt.

6. Eventuele voortgezette LV

- a. Wanneer voor de opening van de LV ten minste twaalf kerken van de NGK de wens kenbaar hebben gemaakt dat de LV zich zal beperken tot een voorlopig oordeel, of wanneer een derde deel van de aanwezige NGK-afgevaardigden zich hiervoor ter vergadering uitspreekt, wordt de kerkorde in tweede lezing voorlopig vastgesteld en wordt binnen vier maanden na de vaststelling van de kerkorde een voortgezette LV gehouden als beschreven in art. 38.2 en 38.3 AKS.
- b. De kerkorde die in tweede lezing voorlopig is vastgesteld wordt uiterlijk twee maanden na de vaststelling aan alle kerken toegezonden, zowel GKv als NGK.
- c. De voortgezette LV kan de voorlopige vaststelling van de kerkorde in tweede lezing bevestigen of afwijzen, maar kan de kerkorde niet amenderen.
- d. De notulen van de voortgezette LV worden toegezonden aan alle kerken, zowel GKv als NGK.
- e. Wanneer de voortgezette LV de voorlopige vaststelling van de kerkorde in tweede lezing bevestigt, stellen de GS en de LV de kerkorde in tweede lezing definitief vast.

7. Inwerkingtreding

- a. De GS en de LV bepalen bij de definitieve vaststelling van de kerkorde de datum waarop deze in werking zal treden. (2023)
- b. De GS en de LV worden uiterlijk op de dag voorafgaande aan genoemde datum gesloten.